ARAYIŞ

7 MART 1981 • SAYI 3 • FİATI 30.-TL. • HAFTALIK DERGİ

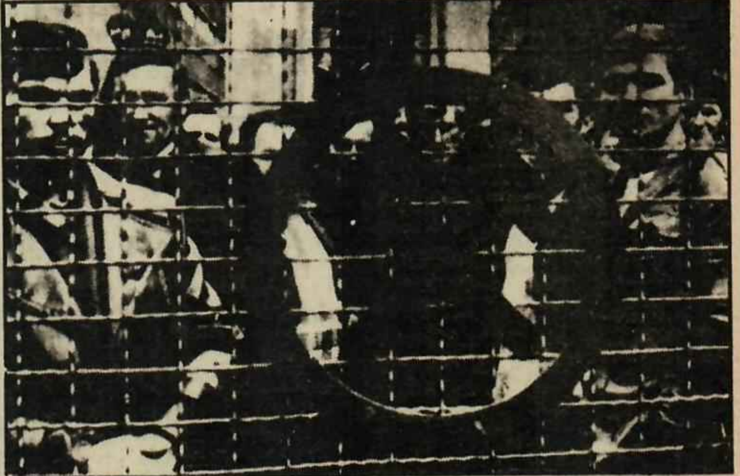

• DEMOKRASİYİ KURAN ve KORUYAN KRAL

Özveriyi gönül rızasıyla sağlamanın yolu, Halkın yönetime ve sorumluluğa katılmasıdır.

• BÜLENT ECEVİT'in BASYAZISI _ Shf. 4 •

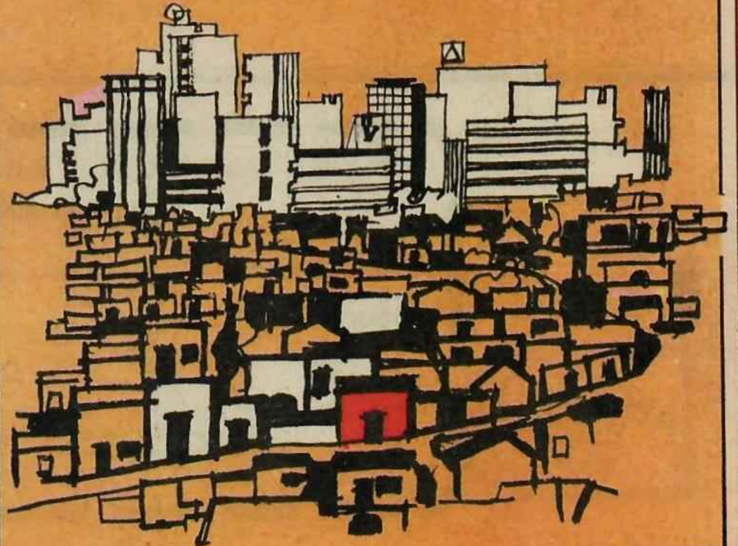
• POLONYA'DAKİ DAYANIŞMA HAREKETİ

• YUMUŞAMAYA DÖNÜŞ

• KONUT SORUNU

YAZI İŞLERİ'nden

ÜÇÜNCÜ SAYIYI SUNARKEN...

İlk sayımızdaki yazımızda şöyle diyorduk: "Haftalık bir dergi, kuşkusuz, güncel gelişmeleri izlemek zorundadır. Ama biz güncel gelişmeleri izlerken, bunların seline kapılmaksızın temel sorunlarımıza çözümler arayacağız.

Öncelikle dünyadaki ve Türkiye'deki bunalımın niteliğini ve boyutlarını kavrayıp açıklamaya, karşı karşıya bulunduğu sorunları tanımlamaya ve Türkiye'nin bunalımını ve sorunlarını dünya bunalımı ile içiçe inceleyip deşmeye çalışacağız."

Bazı zorunluklar nedeniyle güncel olay ve gelişmelerin gerisinde kaldığımızı biliyoruz. Bu gerçeği sizlerin de bilmesinde yarar görürüz. İkinci sayısı birinciye oranla tirajı yüzde 25 oranında arttırılarak geçtiğimiz Cumartesi günü sizlere sunduğumuz ARAYIŞ, üç gün önce, Çarşamba günü sabah erken saatlerde baskıya girmişti. Bunun nedenini şöyle anlatabiliriz:

"Büyük tirajlı bir derginin dikiş, kesim ve cilt işi 30 saatlik bir zaman dilimi almaktadır. Buna 12-13 saatlik basım süresini de eklersek geriye kalan süre derginin tüm ülkeye dağıtılabilmesi için ancak yeterlidir. Çünkü, Ankara'da basılan bir derginin bütün yurda dağılabilmesi için GAMEDA Dağıtım Şirketinin İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara dağıtım merkezlerine önceden belirlenen saatlerde teslimi gerekmektedir.

Çarşamba günü erken saatlerde baskıya giren bir derginin dizgi, pikaj ve montaj işleri için de belirli süreler ayrılması zorunludur. Anlatmaya çalıştığımız gibi, güncel olayları ve gelişmeleri ARAYIŞ'ın bir gazete gibi sıcağı sıcağına okurlarına aktarması olanaksızdır. Kaldı ki, ARAYIŞ tiraj bakımından 4 büyük gazeteden sonra gelmektedir.

Fakat, yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı güncel sorunları ele almamazlık etmiyoruz. Örneğin, ARAYIŞ'ın üçüncü sayısında "Çağın sorunları" ve "Demokrasi" başlıklı yazılarda dünya ülkelerindeki ve partilerdeki bunalım ele alınırken, İspanya olayı hiçbir yayın organının değinmediği biçimde sizlere sunulmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, uzmanlar, gazeteciler ve halk bir araya gelerek ARAYIŞ'ı hazırlayıp sizlere sunuyorlar. Uzmanlarımız yalnız bildiklerini halka aktarmaya değil, halktan da öğrenmeye çalışarak halkın katkısıyla konuları ele alıp sizlere sunuyorlar.

ARAYIŞ'ın birinci ve ikinci sayısından sonra kelimenin tam anlamıyla bir mektup yağmuruna tutulduk. Sizlerden gelen bu mektuplarda övgüler vardı. Eleştiriler vardı. Öneriler vardı. Hepsine teşekkür ediyoruz. Ve özellikle şunu belirtmek istiyoruz:

Sizlerden gelen her mektup dikkatle okunup incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Çünkü biz ARAYIŞ'ın sizlerin öneri, eleştiri ve katkılarıyla doruğuna ulaşacağına inanıyoruz.

Saygılarımızla...

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yayın Danışmanı:
BÜLENT ECEVİT

Sorumlu Yazı Müdürü:
NECDET ONUR

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA
TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56
TELEX:
43 179 RUNO - Tr.
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ VE BASKI:
Milliyet Gazetecilik A.Ş.
tesisleri - Ankara

ABONE KOŞULLARI

YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 Tl. altı aylık 750 Tl.

YURT DIŞI:
F. Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Fransa, Suriye, Suudi Arabistan, Libya, Lübnan, Kuveyt, İran, Mısır, Cezayir, Irak 104 DM ya da. 60 USA Dolar, Birleşik Amerika ve Avustralya 70 USA Dolar ya da. 130 DM.

(Altı aylık abone, yıllık abone bedelinin yarısıdır.)

Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki, "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK - 75 Küçükesat - Ankara" adresine gönderilmesi rica olunur.

İLAN ÜCRETLERİ:
Dört renkli kapak: **55 bin TL.**
Kapak içleri tek renk: **35 bin Tl.**
İç sayfalar renkli: **40 bin Tl.**
Öteki sayfalar tek renk: **20 bin Tl.**

(RENKLİ İLANLARDA ORİJİNAL RENK GARANTİSİ YOKTUR.)

İMTİYAZ SAHİBİ:
ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına:
Necdet ONUR

Sayı: 3
7 Mart 1981

CUMARTESİ GÜNLERİ YAYINLANIR
Fiyat: 30 TL.

DERGİNİN İÇİNDEN

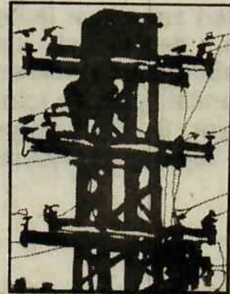
ÇAĞIN SORUNLARI:
Nitelikleri gereği kalıplaşmak durumunda olan siyasal yapılar ve sistemler yaşadığımız değişim sürecinde oluşan düşüncelere değer yargılarına, yeterince ayak uyduramıyorlar.
SAYFA 7

DEMOKRASİ:
İspanya Kralı Juan Carlos parlamentonun basıldığını öğrenir öğrenmez başkomutanlık yetkisine gerçeklik kazandırarak demokrasiyi kuran ve koruyan Kral olduğunu kanıtladı.
SAYFA 10

KONUT SORUNU:
Konut sorunu ve bununla ilgili yeni tasarının ele alındığı yazıda yeni yerleşim alanları projesinin canlandırılması üzerinde durularak konutun insan yaşamının temel gereksinimi olduğu vurgulanıyor.
SAYFA 15

ENERJİ:
Gelecekte Türkiye'yi bekleyen kömür sıkıntısının irdelendiği yazıda kömür üretiminin nasıl geliştirileceği, enerji açığının kapatılması için neler yapılması gerektiği belirtiliyor.
SAYFA 17

TARIM:
Çağdaş topluma geçebilmek için güneş enerjisinden yararlanma oranının artırılması gerektiği görüşünün açıklandığı araştırmada güneş ile yaşam arasındaki bağlantı belirtiliyor.
SAYFA 19

FELSEFE:
Polonya'daki "dayanışma" hareketi ve Camus'un kehanetinin ele alındığı yazıda Polonya olayının ülkemizde ilginç bir haber olarak değerlendirilmesi üzerinde duruluyor.
SAYFA 23

DARALTILMIŞ DEĞİL GENİŞLETİLMİŞ DEMOKRASİ

BÜLENT ECEVİT

● **Dikta rejimleri ancak zor kullanarak ayakta durabilirken, demokrasi kendi gücüyle ayakta durabiliyor. Demokrasiyi yaşatmak için değil, ancak yıkmak için zora başvurmak gerekiyor. Bu da çağımız koşullarına en uygun rejimin demokrasi olduğunu kanıtlar.**

● **Sağlı sollu terörün birleştiği bir amaç vardı: Türkiye'de Demokrasinin geçersizliğini kanıtlamak ve insanları "yaşama özgürlüğü"nden başka birşey düşünemez noktaya getirmek... Bunda da bir ölçüde başarı sağlamışlardır.**

Fakat gelip geçici bir başarıdır bu... Yalnızca "yaşama özgürlüğü"yle yetinmek, bitkisel bir yaşam sürmek olur.

● **Otuz yıl demokrasinin haklarıyla özgürlükleriyle yaşamış bir toplum, demokrasiden uzun süre yoksun kalmayı içine sindiremez.**

● **Bizimkinden çok daha geniş tutulmuş demokrasilerin bile toplumlara dar geldiği bir çağda yaşıyoruz şimdi..**

● **Özveriyi zorla değil gönül rızasıyla sağlamanın yolu, daha dar değil daha geniş demokrasidir; halkın yönetime ve sorumluluğa olabildiğince katıldığı rejimdir.**

● **Biri yerken binlercesine baktırmayan, elle gelene düğün-bayram dedirten bir demokrasi kurulmalıdır ülkemizde... Yönetim sorumluluğunun da özverinin de hakça bölüşüldüğü bir demokrasi olmalıdır bu...**

● **İnsanın kendi kişiliğini özgürce geliştirebildiği, toplumun gelişmeyi gönlünce yönlendirip hızlandırabildiği bir demokrasi olmalıdır.**

HÜKÜMDARA "Tanrının yeryüzündeki gölgesi" gözüyle bakılan çağlar çok geride kaldı.

Güçlü kişilerin veya zümrelerin yönetimine de razı değil çağımızın toplumu...

Yetkiyi halktan alanların veya almış gibi görünenlerin, toplumu diledikleri gibi, hattâ belli kurallara göre yönetmeleri bile yeterince doyurucu olmuyor artık...

Belli bir gelişme ve siyasal bilinçlenme düzeyine varılan toplumlarda halk, yönetime katılmak, onun da ötesinde, kendi kendini yönetmek istiyor.

Demokrasi bu isteği karşılamağa çalışan rejimdir. Onun için de çağın rejimidir.

★
★ ★

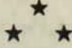
Gerçi henüz pek az ülkede demokrasi uygulanıyor. Fakat geleneksel toplum durumundan çıkıp çağdaş toplum durumuna gelmiş veya gelmeğe başlamış toplumlarda, demokratik olmayan yönetim biçimleri, halkın rızasıyla değil, ancak halka karşın ve zorla yaşatılabiliyor.

O bile güçleşiyor artık... Polonya olayında görüldüğü gibi, halkın dayanışması ve kararlılığı, baskıyı da zoru da aşıyor bazen...

Demokratik rejimlerle demokratik olmayanlar arasında bu bakımdan önemli bir ayrılık bulunduğu gözden kaçırılmamalı: Demokratik olmayan rejimler, dikta rejimleri, ancak zor kullanarak ayakta durabilirken, demokrasi kendi gücüyle ayakta durabiliyor. Demokrasiyi yaşatmak için değil ancak yıkmak için zora başvurmak gerekiyor.

Bu da çağımız koşullarına en uygun rejimin

demokrasi olduğunu gösterir.

Öte yandan, son yılların Dünyayı sarsan ekonomik bunalımında, sorunlara demokrasi içinde çözüm bulabilmenin zorlaştığı da söylenebilir. Başka tür bir rejimin artık düşünülemez olduğu ülkelerden bile bazısında, demokrasi bir ölçüde rahatsız görünüyor.

Ama sağlı sollu dikta rejimleri de zorluklar içinde, onlar da rahatsız. Ne var ki onlar rahatsızlıklarının dile getirilmesini bir ölçüde önleyebiliyor veya geciktirebiliyorlar.

"ARAYIŞ"ın bu sayısında çıkan "**Ülkelerde ve Partilerde Bunalım**" başlıklı yazı, rahatsızlığın Dünyada ne kadar yaygın olduğunu, her rejimde kendini gösterdiğini somut örnekleriyle sergiliyor.

Bu örnekler gözönünde tutulursa, Türkiye'de demokrasinin birkaç ay önce durmuş olması, ülkemizde demokrasiye uygun bir ortam bulunmadığı biçiminde değil, Dünyadaki genel bunalımdan ileri ölçüde etkilenişimizin bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Tüm Dünyayı ve o arada bazı demokratik ülkeleri de değişik ölçülerde sarsan bir depremin, özel ve yerel koşullarımız nedeniyle, Türkiye'de daha şiddetli duyulduğu söylenebilir.

Bu da bir bakıma doğaldır. Çünkü başka hiçbir demokratik ülkenin sorunları bizdeki kadar ağır değildir; ve başka hiçbir demokratik toplum Türk toplumu kadar hızlı bir değişim içinde olmamıştır, onun kadar çok yönlü etkilerle karşılaşmamıştır.

Bütün bunlara ve birçok eksikliklerine karşın, demokrasimiz durma noktasına da kendiliğinden gelmiş değildir; uzun yıllar zor kullanılarak getirilmiştir.

Demokrasiyi içlerine sindiremiyen, kendi çıkarlarıyla bağdaştıramıyan veya Türk toplumuna yaraştırmıyan kimi çevreler, yıllarca, ülkemizde demokrasinin işleyemiyeceği bir ortam oluşturmak için çaba göstermişlerdir; silâh zoruyla, terörle, iç kavga kışkırtmacılığıyla, demokrasimizi çıkmaza sürüklemişlerdir.

Biribirinin karşıtı gibi görünen sağlı sollu terörün birleştiği bir amaç vardı: O da Türkiye'de demokrasinin geçersizliğini kanıtlamak ve insanları "yaşama özgürlüğü"nden başka birşey düşünemez noktaya getirmek...

Bunda da bir ölçüde başarı sağlamışlardır.

Fakat gelip geçici bir başarıdır bu... İnsanlar uzun süre yalnızca "yaşama özgürlüğü" ile yetinemezler. Tersine, insanlık, başka özgürlükler ve haklar uğrunda can vermeyi, yaşamlarını yitirmeyi göze alanların çabalarıyla ilerleyip özgürleşmiştir.

Yalnızca "yaşama özgürlüğü" ile yetinmek, bitkisel bir yaşam sürmek olur.

Otuz yıl demokrasinin haklarıyla özgürlükleriyle yaşamış bir toplum, demokrasiden uzun süre yoksun kalmayı içine sindiremez.

Ülkemizde demokrasi ergeç yeniden canlanacaktır.

Ama nasıl bir demokrasi?..

"Canlansın da nasıl bir demokrasi olursa olsun" denemez.

Otuz yılda üç kez, bir başka deyişle ortalama on yılda bir tökezliyen bir demokrasi yeterince sağlam ve sağlıklı değildir. Bazı sakatlıkları olduğu bellidir. O sakatlıkları araştırmak ve gidermeğe çalışmak gerekir.

Önemli olan, böyle bir arayış ve çalışma sırasında, demokrasiyi "yapımıza uymuyor" diyerek, kesip biçmekten, daraltmaktan sakınmaktır. Eğer bundan sakınılmazsa, daha ağır bunalımlara, rahatsızlıklara sürüklenir toplum...

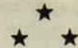
Demokrasimiz bize geniş değil, dar geliyordu.

Bizimkinden çok daha geniş tutulmuş demokrasilerin bile demokratik toplumlara dar geldiği bir çağda yaşıyoruz şimdi.

Çünkü bu yaygın eğitim ve iletişim çağında, sınaileşmenin de kentleşmenin de ilerlediği, insan düşüncesinin çözülmez sanılan bazı düğümleri çözdüğü, aşılmaz sanılan bazı duvarları aştığı ve özlemlerin kabarıp taştığı bu çağda, demokratik haklarla ve özgürlüklerle yoğrulmuş bir toplum, daraltılmış bir demokrasiye sığmaz, sığdırılamaz.

Sorun, kabarıp taşan özlemlerin, şu bunalım döneminde gitgide daralan ekonomik olanaklarla nasıl karşılanacağı sorunudur.

Bir başka deyişle, üretimin arttırılması ve hakça bölüşüm sorunudur asıl sorun...

Bolluk döneminde hakça olmayan bir bölüşümle de bir ölçüde yetinebilir toplum...

Ama şimdi birçok ülkelerde, özellikle de Türkiye'de, toplum, bolluğu değil darlığı bölüşmek, gelir artışını değil gelir azalışını bölüşmek zorundadır.

Türkiye'de ekonomik anlamda "büyüme" durdu, "küçülme" dönemi başladı artık... Sıfırın altına düştü "gelişme" hızı... Şimdi refah artışını değil, gelişme yeniden hızlandırılıncaya kadar özveriyi bölüşme zamanıdır.

Özveriyi bölüştürmekse, refah artışını bölüştürmekten çok daha zordur, da' ı sıkıntılı, daha acılıdır.

Eğer toplum bu zorluğa, sıkıntıya, acıya, özgür olduğunu bilerek ve kendi özgür iradesiyle katlanma durumunda değilse, bölüşümün nasıl olacağını kendisi kararlaştırma durumunda değilse; eğer Türkiye'de kurulacak ve adına "demokrasi" denecek rejim, halka bu olanağı, yetkiyi ve sorumluluğu vermiyecekse, o "demokrasi" kolay kolay yaşatılamıyabilir; açık veya

örtülü bir dikta rejimine dönüşebilir.

★
★ ★

Dergimizin bu sayısında yayınlanan "**Pratik Aklın Eleştirisi**" başlıklı tanıtma yazısında filozof Kant'ın düşünceleri açıklanırken belirtildiği gibi, "**insanın özgür olduğunu bilmesi onu eylemlerinden sorumlu kılar**".

Ama özgür olduğunu bilen herkes, tek insan olarak, kendi eyleminden sorumlu tutulabilse bile, toplumun eyleminden de sorumlu tutulabilmesi için, yönetim sorumluluğuna katılma olanağını elde etmiş olması, bunun için gerekli yetkilerle, kurumlaşmalarla, örgütlenme haklarıyla donatılmış olması gerekir.

Bir başka deyişle, kimi siyaset adamlarının ve başka çevrelerin öteden beri istedikleri gibi yetkileri iktidarda yoğunlaştırmak, çağdaş anlamda "kuvvetler ayrımı"nı bile sınırlandırmak yerine, tam tersine, işlerliği olan belli bir denge içinde, yetkileri toplumda yaygınlaştırmak gerekir.

★
★ ★

Ödün mü (taviz mi) bekleniyor halktan, yoksa özveri mi (fedakârlık mı)?..

Ödün bekleniyorsa, bu, ancak zorla alınır. Fakat özveri bekleniyorsa, ancak gönül rızasıyla, yurttaşların özgür iradeleriyle sağlanır.

İşsizliğin ve yoksulluğun alabildiğine arttığı bir ortamda halkın gönül rızasına dayanmıyan ve hakça bölüşülmeyen özveriyle demokrasi yaşatılamaz.

Özveriyi zorla değil gönül rızasıyla sağlamanın yolu da, daha dar değil, daha geniş bir demokrasidir; halkın yönetime ve sorumluluğa olabildiğince katıldığı demokrasidir.

★
★ ★

Yine "ARAYIŞ"ın bu sayısında çıkan "**Polonya'daki Dayanışma Hareketi ve Camus'nün Kehaneti**" başlıklı yazıda öne sürüldüğü gibi, her insan, "tek başına" değil "toplum içinde" ve toplumun bir parçası olarak yaşadığını ve kişisel özgürlüğünün veya çıkarının da üstünde Devletin ve toplum yararının sorumluluğunu kendi omuzlarında özgürce taşıdığını bilirse, baskıya gerek kalmaksızın, her özveriye katlanır. Hakça bir bölüşümle, özveriyi daha kolay katlanılabilir duruma getirmenin de, demokrasiyi yaşatabilmenin ve demokrasiyle yaşıyabilmenin de, bunalımdan çıkabilmenin ve sağlıklı gelişmenin de yolunu, toplumsal dayanışma içinde arar ve bulur.

İçinden geçmekte olduğumuz bunalıma, tüm Dünyayı -özellikle de yurdumuzu- sarsan ve belki daha yıllarca sarsacak olan ağır ekonomik bunalıma, ancak böyle bir yetki ve özveri bölüşümüyle, böyle bir özgürlük ve sorumluluk bilinciyle ve böyle bir toplumsal dayanışmayla, baskısız katlanılabilir.

Baskıyla ise nereye kadar katlanılabileceği kestirilemez.

Onun için, bozulan demokrasimizi yeniden kuracaksak, duran demokrasimizi yeniden işler duruma getireceksek, daraltılmış değil genişletilmiş bir demokrasi olmalıdır bu...

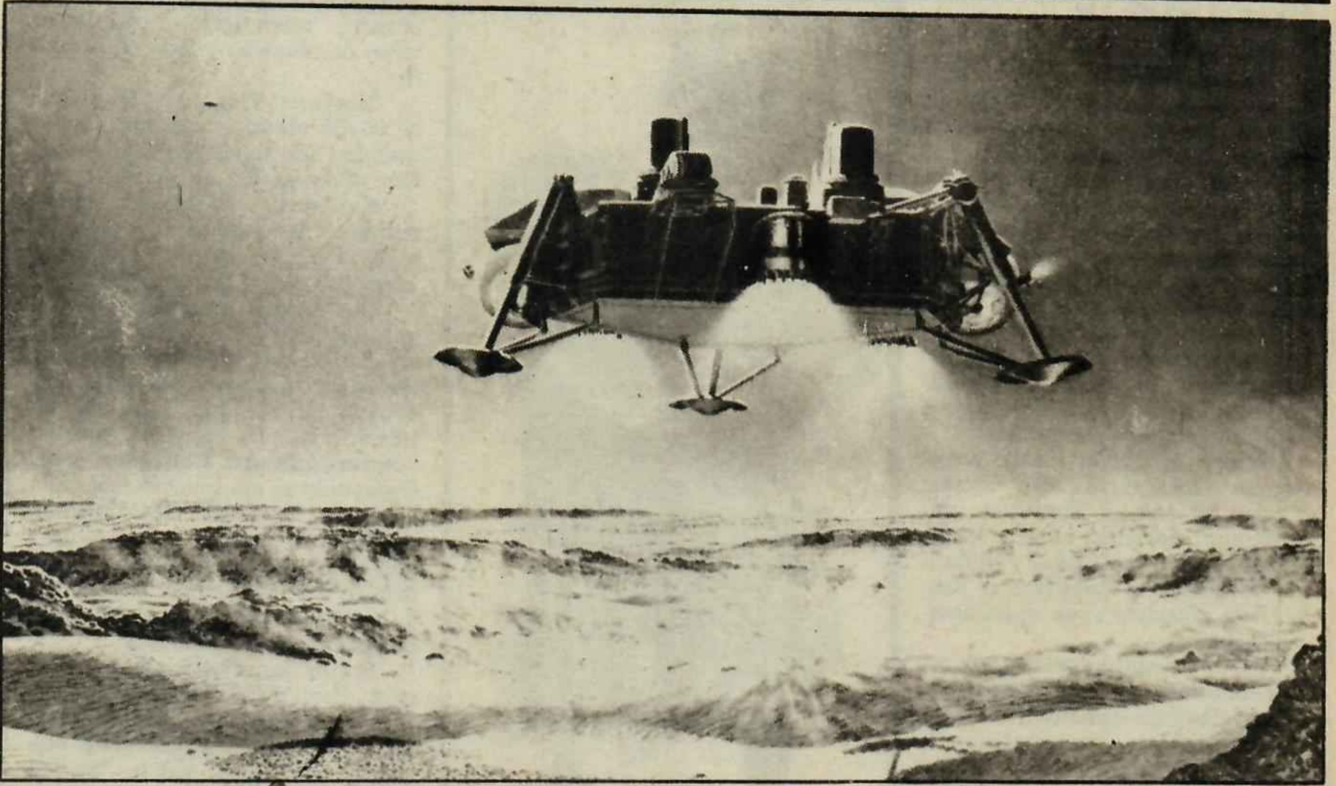
Biri yerken binlercesine baktırmayan, elle gelene düğün-bayram dedirten bir demokrasi olmalıdır.

Yönetim sorumluluğunun da özverinin de hakça bölüşüldüğü bir demokrasi olmalıdır.

Insanın kendi kişiliğini özgürce geliştirebildiği, toplumun gelişmeyi gönlünce yönlendirip hızlandırabildiği bir demokrasi olmalıdır.

Kısacası, öyle bir demokrasi olmalıdır ki bu, halk en geniş anlamda özgür olduğunu bilsin ve kendi eyleminden de geleceğinden de kendini sorumlu tutabilsin!

Böyle bir demokrasinin arayışı içinde olmamız gerekir.

GELİŞEN TEKNOLOJİ: Yaşadığımız yüzyılda teknolojik gelişme büyük aşamalar kaydedip uzay çağı başlarken, toplumlardaki siyasal yapılar ve genel olarak siyasal sistemler aynı ölçüde değişip gelişemedi.

ÇAĞIN SORUNLARI

ÜLKELERDE VE PARTİLERDE BUNALIM

- **Nitelikleri gereği kalıplaşmak durumunda olan siyasal yapılar ve sistemler, yaşadığımız değişim sürecinde oluşan düşüncelere, değer yargılarına, davranışlara, özlemlere ve beklentilere yeterince ayak uyduramıyorlar.**
- **Ekonomik sorunlar ağırlaştıkça bu uyumsuzluk daha da belirginleşiyor.**
- **Demokratik olsun olmasın, birçok ülkelerde, siyasal rejimler zorlanıyor, hükümetler zorlanıyor, sağlı - sollu siyasal partiler zorlanıyor.**
- **Toplumlarda sorunlara çözüm getirmek üzere siyasete katılma eğilimi artıyor. Bu, demokratikleşme sürecini güçlendirici bir eğilim... Sorumluluğu yaygınlaştırarak ve etkinleştirerek, bir anlamda demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırarak değerlendirilmesi gereken bir eğilim. Bu eğilime ters düşen arayışlar sonuç vermiyor.**
- **Demokratik toplumlarda, çağımızın sorunlarına ve bunalımlarına çözüm, ancak demokrasiyi daha ileri aşamalara götürerek bulunabilir; demokratik olmayan toplumlarda da, demokratikleşme sürecine girerek...**

YAŞADIĞIMIZ yüzyıl içinde gerçekleştirilen teknolojik ilerlemeler, ülkeden ülkeye değişen düzeylerde de olsa, sanayi, tarım ve hizmet kesimlerinde büyük gelişmelere yol açmıştır.

Yine bu yüzyıl içinde her ülkede eğitim, değişik ölçülerde de olsa, giderek yaygınlaşmıştır.

İnsanlar çağdaş ulaşım ve iletişim araçları yoluyla öteki insanlar ve toplumlar hakkında okuyarak, görerek ve yaşayarak bilgi edinebilmektedirler.

Bütün bunlar insanların elde ettikleriyle yetinmeme ve daha iyi bir yaşam kurma özlemlerini gitgide artırmaktadır.

Uygarlığın nimetlerinden yararlanma eğilimi, aslında, insan doğasından kaynaklanan bir eğilimdir. Çağımızda, insanların ve toplumların biribirlerini etkilemeleri sonucu, bu eğilim çok daha belirgin bir duruma gelmiştir.

Artık, bu yüzyılın başında yaşayan toplumlardan ve insanlardan değişiktir günümüzün insanları ve toplumları.. Hattâ yüzyılın ortalarında yaşayan toplumlardan ve insanlardan farklıdır.

Yaşamları değişiktir, değer yargıları değişiktir, düşünceleri ve davranışları değişiktir, özlemleri ve beklentileri değişiktir.

Gelecekte de bugünkünden daha değişik olacaktır.

SİYASAL YAPILAR YETERİNCE DEĞİŞMİYOR

Bu değişime karşın, toplumlarda siyasal yapıların ve genel olarak siyasal sistemlerin aynı ölçüde değişmedikleri görülmektedir.

Toplumların siyasal yapıları ve genel olarak siyasal sistemler, başlıca kurumları ve temel özellikleriyle, on dokuzuncu yüzyıl içinde ya da yirminci yüzyılın ilk yarısında oluşmuşlardır.

İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlıklarına kavuşan gelişme sürecindeki ülkelere de, bu kurumlar ve özellikler, belirli ölçülerde ve değişik biçimlerde yansımıştır.

Ancak nitelikleri gereği kalıplaşmak durumunda olan siyasal yapılar ve siyasal sistemler, yaşadığımız değişim süreci içinde oluşan düşüncelere, değer yargılarına, davranışlara, özlemlere ve beklentilere yeterince ayak uyduramamaktadırlar.

Bu uyumsuzluk özellikle ekonomik sorunların ağırlaştığı dönemde daha da belirginleşmektedir.

Yaşadığımız dönem, gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun, toplumlarda ekonomik sorunların giderek ağırlaştığı bir dönemdir.

Bu sorunlar bir ölçüde toplumların ekonomik yapılarındaki yetersizliklerden ve bozukluklardan, bir ölçüde de bugünkü uluslararası ekonomik yapılarındaki yetersizliklerden ve bozukluklardan, bir ölçüde de bugünkü uluslararası ekonomik düzenin yapısal bozukluklarından kaynaklanmaktadır.

Bunalım ölçüsüne varan ağır ekonomik sorunlar nedeniyle, yaşadığımız değişim süreci içinde oluşan ve giderek yaygınlaşan özlemleri ve beklentileri yeterince karşılayamıyor toplumlar...

Çoğu kez, gelişmeyi sürdürmekten umut kesip, ulaşılan ekonomik düzeyin altına düşmemek için çaba gösteriyorlar.

Bu durum toplumlarda huzursuzluklara ve çeşitli biçimlerde oluşan tepkilere neden oluyor. Sorunlara yeterli çözüm getiremeyen siyasal kurumlar bu huzursuzlukların ve tepkilerin ağır baskısını duyuyorlar.

Hükûmetler zorlanıyor, siyasal partiler zorlanıyor, siyasal rejimler zorlanıyor...

DEĞİŞİK ÜLKELERDEKİ BUNALIMLARA ÖRNEKLER

Son yıllarda çeşitli ülkelerde görülen siyasal gelişmeler, ortaya çıkan siyasal sorunlara ve bunalımlar yukarıda ana çizgileri özetlenen çerçeve içinde değerlendirilebilir:

★ Daha dört yıl önce Amerikan Ulusunun büyük desteğiyle göreve gelmiş olan Başbakan Carter, son ABD Başkanlık seçiminde ağır yenilgiye uğramıştır. Bu yenilginin, uluslararası sorunlarla ilgili yönleri de bulunmakla birlikte, asıl nedenlerini, Carter Yönetiminin, Amerikan toplumunun özlemlerine ve beklentilerine yeterli yanıtları getiremeyişinde aramak gerekir.

DOĞAL EĞİLİM: Uygarlığın nimetlerinden yararlanma, insan doğasından kaynaklanan bir eğilimdir. Fakat, uygarlığın nimetlerinden yararlanamayan milyonlar var dünyamızda.

Yeni seçimle, Amerikan Yönetimi eskisine oranla daha sağa kaymıştır. Yeni Başkan Reagan'ın izleyeceği politikalarla Amerikan toplumunda oluşan yeni özlemleri ve beklentileri karşılayıp karşılıyamayacağını zaman gösterecektir.

★ İngiltere'de, iki yıl önce büyük bir seçim zaferiyle Muhafazakar Partiyi iktidara getiren Başbakan Thatcher'in izlemekte olduğu "monetarist" politikalar İngiliz ekonomisini bunalımdan kurtaramamıştır. İngiltere'de işsiz sayısı iki milyonu aşmıştır. Devlet gelirleri sürekli azalmaktadır. Son bir yılda yüzde 20'ye varan zamlara karşın kamu iktisadî teşebbüsleri zarar etmektedir. Daha önemlisi, Başbakan Thatcher'in politikaları İngiliz toplumunun dar gelirli kesimlerini büyük sıkıntı içine sokmuştur, "refah devleti" uygulamalarını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Margaret Thatcher Hükümetine büyük umutlar bağlamış olan iş çevreleri bile şimdi kendisinin aleyhine dönmeğe başlamışlardır.

Kamuoyu yoklamaları, önümüzdeki ilk seçimlerde, Muhafazakâr Partinin ağır bir yenilgiye uğrayabileceğini göstermektedir.

Öte yandan, muhalefetteki İngiliz İşçi Partisi de ciddî bunalım içindedir, hattâ bölünmek üzeredir. Geçen yıl sonlarında yapılan Kongresinde bu Partinin daha sol bir tutumla seçmen karşısına çıkması kararlaştırılmıştır. Callaghan Genel Başkanlıktan ayrılmak durumunda kalmıştır. Bu arada, Genel Başkan seçiminde, şimdiye kadar olduğu gibi yalnız partili parlamenterlerin değil, Parti yerel örgüt temsilcileri ile sendikaların da oy sahibi olmaları görüşü benimsenmiştir.

İngiliz İşçi Partisinde bu sol'a kayış Parti'deki birliği büyük ölçüde sarsmıştır. Daha önceki İşçi Partisi Hükümetlerinde bakanlık yapmış dört Parti içinde "Sosyal Demokrasi Konseyi" adı altında bir hareket oluşturmuşlardır. Bu milletvekillerinin kendilerine katılacaklarla birlikte önümüzdeki haftalarda İşçi Partisinden ayrılarak "Sosyal Demokrat Parti" adı altında yeni bir parti kurmaları beklenmektedir.

★ Batı Avrupa'nın en güçlü ekonomisine sahip olan Federal Almanya'da dört ay önce yapılan genel seçimleri Hrıstiyan Demokratlara karşı, Sosyal Demokrat - Hür Demokrat koalisyonu büyük bir çoğunlukla kazanmıştır. Ama bugün hem koalisyon ortakları arasında belirli anlaşmazlık noktaları vardır; hem de -ve belki daha da önemlisi- izlenecek iç ve dış politikalarla ilgili olarak Sosyal Demokrat Parti içinde derin görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Başbakan Schmidt Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadı tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Bu arada uzmanlar güçlü Batı Alman Ekonomisinin de Batı Avrupa'da genel olarak görülen ekonomik durgunluğun dışında kalmadığını belirtmektedirler.

★ Fransa'da Cumhurbaşkanlığı seçimi önümüzdeki Nisan ayı içinde yapılacaktır. Şu anda siyasal partiler seçim hazırlığı içindedirler. Seçim kampanyasında, ekonomik ve sosyal sorunların yanısıra, Cumhurbaşkanının yetkileri ve demokratik hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların da tartışılacağı anlaşılmaktadır. Seçimden sonra,

Fransa'da da siyasal partilerin kendi içlerinde bir özeleştiri sürecine girmeleri beklenebilir.

★ İtalya'da dörtbuçuk ay önce Arnaldo Forlani Başkanlığında kurulan koalisyon hükümeti dört parti—Hristiyan Demokrat, Sosyalist, Sosyal Demokrat ve Cumhuriyetçi Partiler- arasında işbirliğine dayanmaktadır. Ekonomik sorunların ağırlığı, işsizlik ve enflasyon, giderek yaygınlaşan ve etkisini artıran terör, bürokrasideki yolsuzluklar koalisyon Hükümetinin işini son derece zorlaştırmaktadır.

★ İspanya'da faşist Franco rejiminin sona erişinden bu yana dört yıl gemiştir. Bu süre içinde İspanya'de demokratik kurumların kurulması ve güçlendirilmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak İspanya da ağır ekonomik sorunların baskısı altındadır. İşsizlik ve enflasyon oranları yüzde 15 dolayındadır. Ağır ekonomik sorunlarla birlikte, Bask bölgesindeki ayrılıkçı hareketler ve ETA adlı terör örgütünün eylemleri genç İspanyol demokrasisini sarsacak düzeye ulaşmıştır.

Şubat ayı başında Adolfo Suarez Demokratik Merkez Birliği içinde sağ kanattan ve merkezden gelen şiddetli eleştiriler üzerine istifa etmiştir. Yerine seçilen Calvo Stelo'nun Başbakanlığı'nın İspanyol Meclisinde onaylanması sırasında, ülkede askeri diktatörlük kurmak isteyen Franco yanlısı paramiliter birlikler Meclisi basmışlar ve bir süre için milletvekillerini rehin almışlardır. Meclisi basan paramiliter birliklerin İspanyol Silahlı Kuvvetlerinin bir bölümü ile de ilişki içinde oldukları daha sonra anlaşılmıştır.

Ancak bu askeri darbe girişimi İspanya kıralının ve Silahlı Kuvvetlerinin büyük bir bölümünün demokrasi yanında yer alması ve genel olarak İspanyol halkından herhangi bir destek görmemesi üzerine fiyasko ile sonuçlanmıştır. Meclisi basan birliklerin teslimi üzerine Meclis yeniden toplanmış ve Stelo'nun başbakanlığını onaylamıştır. Öyle anlaşılıyor ki, yeni Başbakanın görevi İspanya'nın karşılaştığı bu siyasal bunalımı aşmak ve ülkede demokratik kurumları ve demokratik süreci daha da güçlendirmek olacaktır.

Bu arada, İspanya'nın ana muhalefet partisi olan Sosyalist Partide de birkaç ay önce bunalım çıkmış ve Partinin genç lideri Gonzalez istifa etmek zorunda kalmıştır. Ancak israrlar üzerine bu görevi yeniden üstlenmiştir.

★ Portekiz'de Aralık ayı içinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Cumhurbaşkanı António Ramalho Eanes yüzde 57 çoğunlukla kazanmıştır. Seçim kampanyası sırasında Başbakan Francisco Sa Carneironu'nun bir uçak kazasında ölmesi üzerine Sosyal Demokrat Parti Francisco Pinto Balsamêo'yu seçmiştir. Halen Portekiz'de Balsemeo'nun başkanlığında Sosyal Demokratlar, Hristiyan Demokratlar ve Monarşistlerden oluşan bir koalisyon hükümeti iş başındadır. Demokratik İttifak adını taşıyan bu hükümet ana muhalefet partisi durumunda olan Sosyalist Partinin de yardımı ile, Parlamento'dan Anayasa değişikliklerini geçirmeyi planlamaktadır. Bu değişiklikler Cumhurbaşkanının yetkilerini sınırlama Silahlı Kuvvetleri Hükümetin denetimi altına koymayı, 1976 Anayasasında "devrimci" sözcükleri çıkarmayı ve ekonomi üzerinde devlet kontrolünü azaltmayı amaçlamaktadır.

Öte yandan, Portekiz'de eski iktidar partisi olan Sosyalist Parti de sarsıntı geçirmektedir. Nitekim bir süre önce, Soarez, Parti Genel Başkanlığı'ndan ayrılmıştır.

★ Son altı ay içinde Polonya'da görülen gelişmeler Komünist Partisinin egemen olduğu bir rejimde ne tür değişiklikler olabileceğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Polonya'da işçiler bağımsız sendika kurabilme hakkını elde etmişler ve bu arada öteki isteklerini de belirli ölçülerde gerçekleştirebilmişlerdir. Çiftçilere ve öğrencilere de bağımsız dernek kurma hakkı tanınmıştır.

Polonya ekonomisi büyük güçlüklerle karşı karşıyadır. Dış borçları 23 milyar doları aşmıştır. Önümüzdeki birkaç yıl içinde 10 milyar dolar dolayında krediye gereksinme duyulmaktadır. Polonya gıda maddeleri bakımından kendi kendine yetmemektedir. Bir çok dallarda Polonya sanayii uluslararası piyasalarda rekabet gücünden yoksundur. Komünist Partisinin ve Hükümetin uygulamaya koyduğu politikalar büyük ölçüde başarısız olmuştur. Bu arada Partinin çeşitli kademelerinde görülen yolsuzluklara karşı tepkiler de giderek yoğunlaşmıştır.

Gelecekte "Polonya sorunu" Doğu-Batı ilişkilerinde bir uluslararası sorun durumuna gelmez ya da, getirilmezse, Polonya'da siyasal iktidarın Komünist Partisi ile Sendikalar ve Katolik Kilisesi arasında paylaşılması olasılığı güçlü görülmektedir.

Polonya'daki gelişmelerin komşu ülkelerdeki komünist rejimleri ne ölçüde etkileyeceğini zaman gösterecektir.

ARAYIŞ DEMOKRASİ YOLUNDA OLMALIDIR

Demokratik ülkelerde de, demokratik olmayanlarda da kurulu düzenler ve rejimler, en azından Hükümetlerle sağlı-sollu siyasal partiler, sarsıntı geçirmektedir.

Günümüzde gelişme sürecindeki ülkelerin büyük çoğunluğunda sağ veya sol baskı rejimleri egemendir. Özgürlükçü demokrasinin geçerli olduğu gelişme sürecindeki ülkelerin sayısı çok azdır. Bunlar arasında da, demokrasiyi benimse-

VE SAVAŞ: Petrol zengini en tutucu ülkelerde de toplumsal degişim süreci yaşanırken, petrol üreticisi Irak ile Iran arasında anlamsız bir savaş sürüp gidiyor...

miş Hindistan veya Jamaica gibi ülkelerde, sarsıntı belirtileri görüldüğü gibi, demokrasiyi benimsememiş olanlarda, örneğin Pakistan'da da huzursuzluk gitgide artmaktadır.

Petrol üretmeyen gelişme sürecindeki ülkeler satın almak zorunda kaldıkları petrolün ve sınai malların gittikçe artan fiyatları arasında ezilmektedirler. Dünyadaki ekonomik bunalım en çok bu ülkeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum gelişme sürecindeki ülkelerin ekonomik ve toplumsal gelişme olanaklarını böyük ölçüde sınırlamaktadır.

Bu nedenledir ki, petrol üretmeyen gelişme sürecindeki ülkeler, için, karşı karşıya kaldıkları ekonomik bunalımı aşmak büyük bir sorun olmaktadır. Ekonomik ve toplumsal gelişme gerçekleştirilemediği için de, bir yandan en önemli gereksinmeler, öte yandan toplumda biriken ve giderek yaygınlaşan özlemler ve beklentiler gereği gibi karşılanamamaktadır. Bu, rejimleri ne olursa olsun, gelişme sürecindeki ülkelerde, her ülkenin kendi koşullarına göre, siyasal sorunlar yaratabilecek ve hattâ siyasal bunalımlara yol açabilecek bir durumdur.

Öte yandan, petrol zengini en tutucu ülkelerde bile, yaşanmaya başlanan toplumsal değisim sürecinin, siyasal açıdan kaygılara yol açtığı görülmektedir.

Dünyadaki hızlı değişim süreci içinde ve özellikle ekonomik bunalım karşısında, insanlar giderek ağırlaşan sorunları çözme, bunalımları aşma ve toplumda oluşan yeni özlemleri ve beklentileri gerçekleştirme arayışı içindeler...

Özgürlükçü demokrasilerin geçerli olduğu ülkelerde, bu arayış seçimler yoluyla, partiler içinde, parlamentolarda ve genel olarak kamuoyunda yapılan tartışmalar yoluyla sürdürülüyor.

Özgürlükçü demokrasilerin geçerli olmadığı ülkelerde ise, genellikle bu tür tartışmalar açıkça yapılamıyor. Ama bu ülkelerde de, insanların şu ya da bu biçimde bir arayış içinde oldukları gerçek...

Toplumlarda yaygın eğitim ve giderek yoğunlaşan iletişim sonucu, karşılaşılan sorunlara çözüm getirmek üzere siyasete katılma eğilimi artıyor. Bu, toplum yaşantısında demokratikleşme sürecini güçlendirecek bir eğilim... Sorumluluğu yaygınlaştırarak ve etkinleştirerek, bir anlamda demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırarak, değerlendirilmesi gereken bir eğilim...

Şimdilik birçok ülkede, bu eğilim gereği gibi değerlendirilmeden, birçoğunda da hiç dikkate alınmadan, sorunlara ve bunalımlara çözümler aranıyor. Ama bu yöndeki bir arayış, çağın gerçeklerine ve toplumlarda gitgide belirginleşen katılma eğilimlerine ters düştüğü için sonuç vermiyor.

Demokratik toplumlarda, çağımızın sorunlarına ve bunalımlarına çözüm, ancak demokrasiyi daha ileri aşamalara götürerek bulunabilir; demokratik olmayan toplumlarda da, demokratikleşme sürecine girerek... ●

DEMOKRASİ

DEMOKRASİYİ KURAN VE KORUYAN KRAL

● İspanya Kralı Juan Carlos, faşist militanların Parlamentoyu bastığını öğrenir öğrenmez, genellikle her hükümdara nazarî olarak tanınan "başkomutanlık" yetkisine gerçeklik kazandırmış, fakat o yetkiyi ancak demokrasi uğrunda kullanmıştır.

23 Şubat gecesi, İspanya'da, Franco yanlısı bazı komutanların desteğiyle 200 kadar "**sivil muhafızın**" gerçekleştirmiş oldukları Parlamento baskınının başarıya ulaşamamış olması, kuşkusuz, Kral Juan Carlos'un demokrasiye olan inancından, cesur ve kararlı tutumundan kaynaklanmaktadır. Nitekim, başarısız darbenin lideri olduğu anlaşılan, Genelkurmay İkinci Başkanı General Armada'nın, baskından önce, Kral'a başvurarak darbecilere katılmasını istemesine karşın, Kral'dan, '**cesedimi çiğnemeden darbeniz başarıya ulaşamaz**' yanıtını almış olması da bunun kesin bir kanıtıdır.

KRALA TEŞEKKÜR: Eski Başbakan Kral'a teşekkür ediyor..

Alçakgönüllü kişiliği ve protokolden uzak davranışıyla, İspanya halkının sevilen Kralı Juan Carlos, 5 Ocak 1938 yılında Roma'da doğmuş, ilk eğitimine önce Freiburg'da, daha sonra da Lisbon'da devam etmiştir. Dokuz yaşına kadar liberal ve sanat düşkünü babası Don Juan'ın yanında, İspanya'dan uzak kalan Prens, bu süre içinde, babasının, '**bir İspanya kralı, ülkeye demokrasiyi getirmelidir,**' öğüdüyle yetişmiştir.

Buna karşılık diktatör Franco'nun Prens Juan Carlos'la ilgili değişik amaçları bulunmaktaydı. Franco, her an bölünebilir nitelikler taşıyan İspanya'yı, bir bütün olarak yönetilebilecek ve devraldığı faşizm mirasını kendisinden sonra da koruyabilecek "kudretli" bir Franco, Juan Carlos'u Ispanya'ya getirtti.

İspanya'ya geldiğinde Saragossa Askeri Akademisine giren Prens, 1960 yılına kadar askerî okullarda eğitim gördükten sonra, bir grup profesörün denetiminde, tarih, edebiyet, felsefe, hukuk, maliye ve devlet yönetimi konularında da eğitildi.

Juan Carlos, 1962 yılında,

arkadaşı Yunan Kralı Constantin II'nin en büyük ablası, Prenses Sophia ile evlendi. 1964 yılında Franco'nun kendisi için gerekli ve yeterli gördüğü eğitimi artık tamamlamıştı. Bundan sonrası, Prens'in bir dizi bakanlıklarda görevlendirildiği ve Devlet işleri hakkında bilgi edindiği dönemdir.

Juan Carlos'un, Franco'dan sonra, ülke yönetimini devralacağı 1969 yılında resmen ilân edildi ve geleceğin Kralı, Parlemento'da, Franco hareketinin ilkelerine sadık kalacağına dair and içti. Fakat daha sonraki yıllarda, Kral Juan Carlos, bu ilkeleri liberal bir yaklaşımla yorumladığını belli etti. Gerçekten de, görünüşteki uzlaşıcı tavrının gerisinde, Juan Carlos, bütün bu süreç içinde, İspanya'da bir demokrasinin kurulmasını ve kökleşmesini planlamaktaydı.

Franco'nun ölümünden sonra, 22 Kasım 1975'de, İspanya Kralı olan Juan Carlos, I. İspanya'nın "Olağandışı Kralı" olarak nitelendirilmektedir. İktidara hırsla sarılıp herşeyin üstünde iktidar olmanın yeğlendiği bir dünyada, Kral Juan Carlos I, ilk iş olarak bir Anayasa oluşturdu ve yetkilerini halka devrederek, İspanya'da, uzun bir faşist yönetiminden sonra, demokrasinin kurulmasını sağladı. Kendisine diktatörlük olanağı veren bir siyasal "miras"ı reddederek "Anayasal Hükümdar" olmayı yeğledi.

Tahta geçtiğinden bu yana, İspanya'da demokrasi sürecinin ve demokratik kurumların güçlenmesi için çalışan Juan Carlos, 1979 yılında kendisiyle görüşen bir devlet adamımızın belirttiği ve sonraki gelişmelerin de doğruladığı gibi, "Dünyadaki gelişmeleri yakından izleyen ve çağın gereklerini bilen, gerçekçi bir devlet adamı, İspanyol toplumunun sorunlarına demokrasi içirde çözüm getirebileceğine inanmış, özgür düşünceli ve alçakgönüllü bir insan"... Şimdi bu niteliklerine yürekliliği de eklemek gerektiği anlaşılıyor.

Başbakan Soarez'in istifasından sonra, yeni Anayasaya göre görevlendireceği ilk Başbakan atanırken Anayasa kurallarına uyulmasında gösterdiği titizlik, Kralın hukuk devletine ve demokrasiye gösterdiği saygıyı bir kez daha simgelemiştir.

Son başarısız darbe olayında, demokrasiyi koruma konusunda gösterdiği kararlılık da, Juan Carlos'un, tarihe, "demokrasiyi koruyan kral" olarak geçmesini sağlayacaktır.

Kurucusu olduğu demokrasiyi korumasını da bilmiştir Juan Carlos... Parlamentoyu üst düzeydeki bazı komutanlarca da faşist militanların bastığını ve tüm parlamenterleri rehin aldığını öğrenir öğrenmez, Carlos, genellikle her hükümdara nazarî olarak tanınan "başkomutanlık" yetkisine gerçeklik kazandırmış, fakat o yetkiyi ancak, demokrasi uğrunda kullanmıştır. Demokratik Kralın televizyon ekranına çıkıp halka ve doğrudan Orduya seslenişi, faşist rejime dönüşün anahtarını ellerinde tuttuklarını sanan bazı komutanları bir anda etkisiz duruma getirmiştir ve İspanya demokrasisi, birkaç saatlik bir duraksamadan sonra, eskisinden daha da sağlam olarak işleyişini sürdürmüştür. ●

İSPANYA KRALI Juan Carlos.

Darbeci Albay Tejero Molina...

General Milans Del Bosch...

ASKERİ HARCAMALAR

Eldeki bilgilerin kesin olmamasına ve tahminlerin de geniş ölçüde değişebilirliğine karşın, bir tahmine göre, dünyadaki toplam askeri harcamalar 1977 yılında, 400 milyar Dolar'ın üzerinde gösterilmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, sanayileşmiş ülkelerle ve gelişme sürecindeki ülkelerde, askeri harcamaların gayrisafi milli hasıla içindeki oranları biribirine benzemektedir.

Sınaileşmiş ülkelerde, savunmaya ayırılan miktar, yardım için ayrılmış olandan 17 kat daha fazladır.

Gelişme sürecindeki ülkelerde de, savunma harcamaları, eğitim ve sağlık harcamalarının toplam tutarının birbuçuk katı olmaktadır.

1977 yılında, savunma, yardım, sağlık ve eğitim dallarındaki kamu harcamaları

(Gayrisafi milli hasıla yüzdesi)

Ülkeler Grubu	Savunma	Yardım	Sağlık	Eğitim
Sınaileşmiş ülkeler	5.6	0.33	3.0	5.9
Gelişme sürecindeki ülkelerle petrol dışsatımcısı ülkeler	5.9	yok	1.0	2.7

ARAŞTIRMA

TÜTÜN DOSYASI: ÜRETİCİ İLE TÜKETİCİ ARASINA GİRENLER

●Ülkemizde beşyüz bin kadar ekici, tütün tarımı ile meşgul. Yaklaşık dört milyon insanın geçim kaynağı tütün. tütün aynı zamanda geleneksel bir döviz kaynağı...

BİRLEŞMİŞ Milletlerin Yoksul ülkeler sorunlarını inceleyen kuruluşu UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişme Konferansı) 1978 Yılında önemli bir rapor yayınlamıştı. İsviçre'nin Cenevre kentinde basılan raporun adı "Tütün Pazarlanması ve Dağıtımı" idi. Raporda, yoksul ülkelerin tütün ve sigara üretimi konusunda karşılaştığı sorunlar ele alınıyordu.

Değişik kaynaklarda belirtildiği üzere, dünya sigara üretiminin yüzde 39'u yedi büyük şirketin elinde. Genellikle Amerikan kökenli ve çokuluslu şirketler bunlar... Amerikan tütününden yapılan sigara tüketimini yayma ve böylece kazançlarını arttırma çabasındalar. Bu konuda hızlı bir başarı içindeler. Fransa gibi geleneksel olarak kendi ürettiği kara tütünü kullanan bir ülkede bile Amerikan tipi sigara tüketimi yüzde 25'e ulaşmış. Bu oranın İtalya'da yüzde 50 olduğu söyleniyor. Oysa İtalya bir zamanlar içtiği sigarada kendi ürettiği tütünü kullanan bir ülkeydi. Bu gelişmeler sonucu, İtalya'da Tütün ekimi büyük ölçüde gerilemiştir.

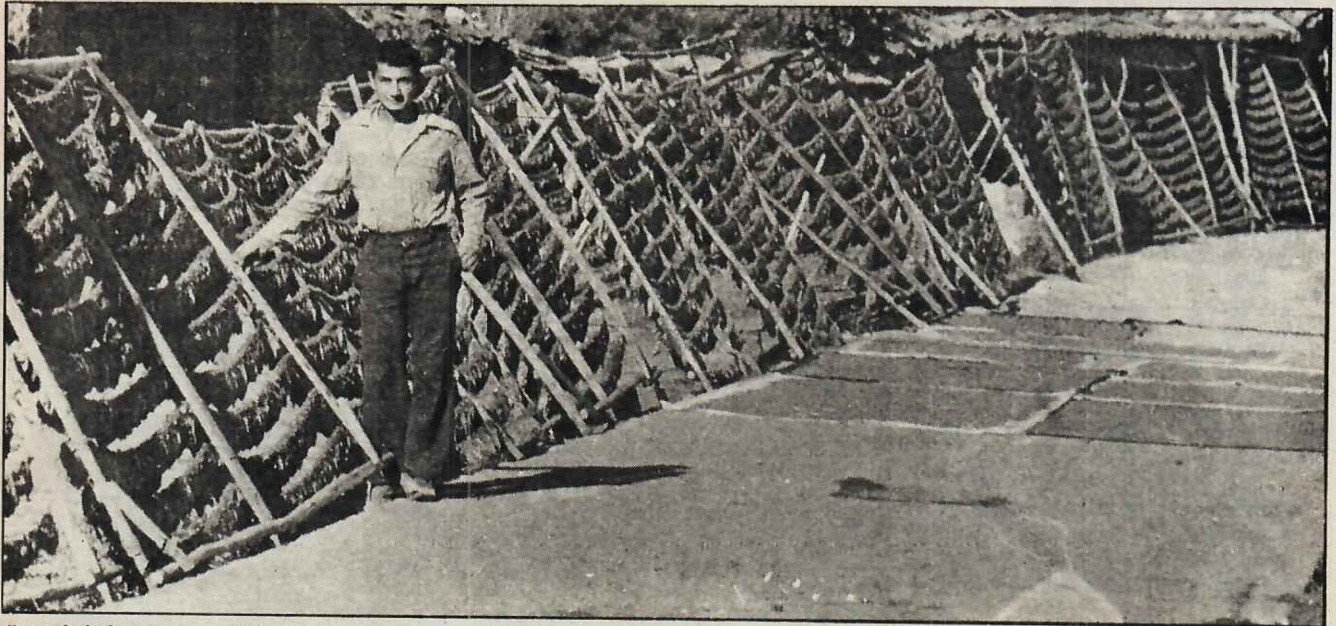
DEV ŞİRKETLER VE GELİŞEN ÜLKELER

Yedi dev şirketin yayılma alanları yalnızca zengin ülkeler değil, yoksul ülkeleri de hedef seçmişler. Amerikan tipi sigara tüketimi, Mısır'da yüzde 11'e, Türkiye'de (resmen yasak olduğu halde) yüzde 10'a, Fas'da yüzde 17'ye ve Yunanistan'da yüzde 9'a şimdiden ulaşmış. Bu arada bu ülkeler, Amerikan tipi Virginia tütününe alışkanlık arttıkça, kendi ürettikleri çok kaliteli tütünlerin bir bölümünü dışarı satamaz oluyorlar, çürütmek zorunda kalıyorlar. Yatırımlara ayrılabilecek kıt dövizleri, hem de genellikle borçlanarak bulunan dövizleri, Amerikan tipi sigara veya tütün dışalımında kullanılıyor.

Bu çokuluslu şirketler, gözlerine kestirdikleri ülkelere girebilmek için her aracı kullanıyorlar. Yılda 1 milyar 800 milyon doları sadece reklâm için harcıyorlar. Yani Türkiye'nin tüm tarım ürünleri dışsatımından sağladığı gelirden fazlası... Yabancı sigara satışı yasak olan Türkiye'de bile bazen reklamları çıkıyor. İşin bu kadarla kalmadığı da anlaşılıyor. Birleşmiş Milletlerin UNCTAD adlı kalkınma örgütüne göre, tütün dış tekelleri bazı ülkelerde devlet tekellerini etkisiz kılabilmek, onları çökertebilmek için olağanüstü yöntemler kullanabiliyorlar, gizli rüşvetler verebiliyorlar.

MAFYA'DA SİGARA İŞİNDE

Yine bu rapora göre, çokuluslu sigara tekellerinin gizli ortağı, uluslararası Mafya örgütüdür. Bu örgüt şimdiden Amerika sigara piyasasındaki işlemlerin yüzde 25'-ini ele geçirmiştir. Yıllık geliri 25 milyar dolara ulaştığı söylenen bu gizli örgütün gelirlerinin yüzde

ÜRETİCİNİN ALIN TERİ: Tipik aile tarımı tütünün üretil mesinde, en büyük katkı üreticinin alın teridir. Ve tütünün sağladığı büyük gelirden en az yararlanan hep üreticidir.

3'ünün sigara ticaretinden oluştuğu hesaplanmaktadır.

Böylesine karışık bir iş tütün konusu... Olanlardan kimse memnun değil, gizli işler ardında koşan çıkarcılardan başka...

Türkiye'de bu oyunun içine alınmış... Hemde, aşağıda sergilemeğe çalıştığımız gibi, oyunda gitgide yenilgiye doğru sürükleniyor.

Tütün Türk köylüsünün önemli bir geçim kaynağı. Üretilen çok kaliteli ve değerli "Doğu tipi" tütünlerin bir başka adı da "Türk tütünü"... Ülkemizde beş yüz bin kadar ekici, tütün tarımı ile meşgul. Yaklaşık dört milyon insanın, geçiminin önemli bir bölümünü tütünden sağladığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

HALKIMIZIN ÖNEMLİ GEÇİM KAYNAĞI

En önemlisi, ekiminden kurutulmasına kadar, tütün, oniki ay el emeğini gerektiriyor. Bu bakımdan da kırsal alanda işsizlik sorununun çözümüne katkısı var. Çoluk çocuğun yardımı ile yürütülen tam bir aile tarımı. Türkiye'nin birçok kesiminde tütün yetiştirilebiliyor. 1979 yılında 387 milyar liralık bitkisel tarım üretiminin yüzde 4.2'sini tütün oluşturdu. Türk tarımında sırayla buğday, pamuk, üzüm, arpa ve patatesden sonra değer olarak altıncı sırada yer alıyor. 1979 yılında 16 milyar 415 milyon liralık tütün üretildi ve bundan aile başına ortalama 35 bin liralık gelir sağlandı.

Tütün aynı zamanda geleneksel bir döviz kaynağı... Tütün dış satımından 1978 yılında 225 milyon dolar, 1979 yılında ise 177 milyon dolar gelir sağlanmıştır. 1980 yılı dışsatımı 234 milyon dolara ulaşmaktadır.

Buna karşın, kimse tütün üretiminden memnun değil. Küçük çiftçiler artan maliyetlerden ve tütüne yeterli fiyat verilmeyişinden yıllar boyu şikâyetçi olmuşlardır. Sulu taban alanlarda genellikle büyük topraklıların yetiştirdiği düşük nitelikte tütünlerin, zor koşullar altında en nitelikli tütünü yetiştiren gerçek tütün ekicileri aleyhinde durum yarattığını görüyorlar. Oysa bu topraklarda daha başka ve değerli ürünler de yetiştirilebilir.

Geçen hafta Ege tütün piyasası açıldı ve çiftçi emeğinin karşılığını bu kez de alamadığı kanısında. Verilen baş fiat geçen yılın ancak yüzde 23 üstünde. Oysa bir yılda enflasyon yüzde 100'ü aştı. 1981 yılında ise enflasyonun ancak yüzde 50 dolaylarında tutulmaya çalışılacağını yetkililer söylüyorlar. Bu durumda tütün üreticisine hak vermemek elde değil.

TUZAKLAR: Tütün tekelinin kaldırılması Türkiye'ye o kadar büyük tuzaklar hazırlıyor ki...

Devlet de bu durumun farkında. Tütün piyasasını Ege'de açan Sayın Gümrük ve Tekel Bakanı, bu anlayış ve sorumluluk içinde, "Bu baş fiyat gönlümüzden geçen değil, bugünkü ağır ekonomik şartların gerektirdiği ve hükümetimizin bütün imkânları da zorlayarak ulaştığı iyi bir fiyattır" diyor.

Köylüden alınan tütünün önemli bir bölümü satılamadığı, Devletin elinde kaldığı için, Devlet, bu düşük fiyatlara karşın, yükü taşıyamıyor, tütünler tekel depolarında birikiyor ve çürüyor. Bu arada Amerikan tipi sigara ülkede kol gezmekte. Bu sigaraya karşı alışkanlık gittikçe artıyor.

SİGARA KAÇAKCILIĞI YAYGIN

Yabancı dev şirketlerden biriyle ortaklaşa sigara fabrikası kurmak isteyen ve Amerikan tipi sigara üretmeği tasarlayan büyük bir holdingin bu amaçla hazırlattığı rapora göre, sigara kaçakcılığı yılda 85 milyon dolarımızı dışarı akıtmakta. Yani tütün dışsatımından sağlanan dövizin yüzde 40'ı yabancı tekellerin kasalarına gidiyor. Yukarıda değinilen rapora göre, Tekel'in bu nedenle uğradığı gelir kaybı yılda 24 milyar lira. Tekel'in tüm sigara satışları ise 1979 yılında 38 milyar lira. Sigara kaçakcıları Tekel'le neredeyse boy ölçüşecekler.

Bu arada, tütün konusunda, oynanan oyundan en çok yakınan halkın kendisi. Tütün ülkesi Türkiye'de halk sigara bulamıyor, bazen saatlarca kuyruklarda beklemek zorunda kalıyor ya da karaborsadan iki katına üç katına bir fiyatla sigara almak durumunda kalıyor. İçtiği sigaraların nitelikli olduğu da hiç bir zaman söylenemez. Yıllar önce yapımına başlanan ve pek ileri bir teknolojiyi ve çok büyük yatırımları gerektirmeyen sigara fabrikalarımızın yapımı geciktikçe gecikiyor. Sanki bilinmez bir güç, Türk tütününden Türk Tekel'i ancak böyle düşük nitelikte ve "ancak böylesine az bir sigara yapabilir" diye bir şeyi kanıtlamak istiyor.

TÜTÜN TEKELİ YIKILMAK İSTENİYOR

Nitekim, bu konuda başarısız oldukları da söylenemez. Türk kamuoyunun bir bölümünde, belki sigara kuyrukları uzadıkça genişleyen bir bölümünde, "kim yaparsa yapsın yeter" ki ağız tadıyla içilebilir sigara yapsın ve sigara bulunabilsin anlayışı yerleşmeye başladı. Özel girişim, yabancı şirketlerle birlikte bu alanda yoğun bir çaba harcıyor. Geçen yılın Hükümeti tütün tekelinin kaldırılacağını açıklamıştı. Bu amaçla bir yasa tasarısı da Meclislere verilmişti. Siyasal partilerden ikisi sendikalar ve bazı yayın organları buna karşı çıkmıştı.

Basında yer alan haberler doğruysa, şimdiden onbeşi aşkın özel sektör kuruluşu sigara fabrikası kurmak çabasında. Yabancı ortaklık ilişkisi kurabilmek, yatırım izni alabilmek, Devletin çeşitli teşvik önlemlerinden yararlanmak için sıraya girmiş durumundalar.

Oysa, tütün tekelinin kaldırılması Türkiye'ye o kadar tuzaklar hazırlıyor ki... Yalnızca Türk özel sektörüne izin verilmesi, Türk

tütünün kullanma koşulu aranması sorunu çözmeyecektir. "Virjinya tipi tütün Türkiye'de yeterince üre tilemiyor" denecektir. Yoğun el emeği ile üretilen yüksek nitelikli tütünlerimizi satamazken, dışarıdan tütün almak zorunda kalınacaktır. Şimdi "alınmayacak" dense bile, çok geçmeden, kapı bir kez aralanınca, o yola da gidilecektir. Yabancı sermayeye izin verilmese bile, Türk şirketleriyle yabancı dev şirketler arasında patent, bilgi, teknoloji ilişkileri ortaya çıkacaktır. Tütün konusunda kendi parçası olan Tekel bile egemen olamıyan Devletin, dış bağlantılı özel sektör kuruluşuna egemen olması kolay kolay beklenemez.

Oysa yapılan bazı sınırlı denemeler, Türk tütününden çok iyi nitelikte sigara yapılabileceğini kanıtlamıştır. Bugün İsviçre ve Almanya'da Türk tütününden yapılan sigaralar, Amerikan tipi sigaralarla eş düzeydedir. İşçilerimiz havaalanlarında bu sigaraları tercih etmektedir.

Devletin Tekel İdaresi, gerekli önlemler alınırsa, Türk tütününden, benzer nitelikte sigara yapabilir. Hele. altın değerinde tütün yetiştiren bazı Güneydoğu illerimizde tütün ekimi daha çok desteklenip geliştirilirse, Türkiye'de Tekelce yapılacak iyi nitelikli sigaralar bir çok dış ülkelerde kolayca pazar bulabilir.

YABANCI REJİ'DEN ULUSAL TEKEL'E

Unutmamamız gereken tarihsel gerçekler vardır.

Ülkemizde tütün tekelinin bütün hakları 1883 yılında Düyunu Umumiye'ye bırakılmıştı. Düyunu Umumiye de, tütün ve sigara piyasasını "Reji Şirketi" denen bir yabancı kumpanyanın yönetimine bıraktı. Osmanlı Devletinin borçları bu biçimde zorla geri ödeniyordu. Ancak Atatürk döneminde, 1932 yılında çıkarılan bir yasayla "İnhisarlar Umum Müdürlüğü" kurulmuş ve tütün tekeli hakkı Türk Devletinin eline geçmiştir. Türk köylüsü "Reji Şirketi"nin zûlmünden ancak bu şekilde kurtarılmıştır. Cumhuriyetin ilkyıllarında kaynaklarımız bugünkünün çok altında bulunmasına, bugünkü kadar yetişmiş mühendis ve işçimiz olmamasına karşın, ne sigara kaçakçılığı vardı, ne de sigara kuyrukları. O zamanlar çok iri nitelikli sigaralar da üretilebiliyordu.

Oysa, Tekel Genel Müdürlüğü halâ 1930'larda çıkarılan bir yasaya göre yönetilmekte. Mülhak bütçeli çağ dışı bir idare biçiminde. Bir zamanlar Tekel'in kamu iktisadi teşebbüsü durumuna getirilmesi tartışıldı. Tütün ve sigara işinin ayrı bir kuruluşa, içki üretim ve pazarlamasının da ir başka kamu iktisadi kuruluşuna, tuz üretiminin ve diğer görevlerinin de yine ayrı bir kuruluşa verilmesi önerildi. Bunlar soruna çözüm getirebilecek önerilerdi. Ne yazık ki bu güne kadar hiçbiri gerçekleşemedi.

Bugün Şeker Şirketi, pancar üretiminin planlamasından şeker üretim ve dağıtımına kadar benzer bir hizmeti çok iyi yürütebilmektedir. Kendi fabrikalarının makinalarını bile yapar duruma gelmiştir. Tütün ve sigara üretimi ileri teknolojiyi gerektirmeyen basit işlerdir. Kamu sektörü ileri teknoloji gerektiren alanlarda başarılı çalışmalar yapmaktadır.

İSTENİRSE DEVLET DAHA İYİSİNİ YAPAR

"Tekel yapamıyor, özel sektör yapsın" demek çözüm yolu değildir. Tokat, Samsun, Akhisar, Erzurum, Diyarbakır, Erzincan sigara fabrikalarının yapımları sürmektedir. Bu fabrikaların öncelikle üretime katılmaları sağlanabilirse, yeni teknolojilerin de katkısı ile üretim yeterli ve yüksek nitelikli bir düzeye kolayca ulaştırılabilir.

Tütün üretimi, tüketim ve dışsatım olanaklarıyla dengeli olarak ve küçük üreticileri destekleyen bir biçimde planlanabilir.

Fason üretim denilen, kendi tütünümüzü başka ülkelere gönderip iç piyasa için sigara yaptırma zorunluğu ortadan kaldırılabilir, sigara kaçakçılığı da en düşük düzeye indirilebilir.

Türk tütününden yapılan sigaralara komşu ülkelerde ve işçilerimizin bulunduğu ülkelerde dış satım olanakları kazandırılabilir.

Yeni yönetimin son aylarda aldığı önlemler, sigara üretiminin artmış olması, niteliğin geçmişe göre bir ölçüde de olsa düzelmesi, Tekel'in bugünkü çağdışı yapısı ve yetersiz teknik olanakları içinde bile kısa sürede birşeyler yapılabileceğini göstermiştir.

Tütün konusunda oynanan oyunları sergilemeye çalıştığımız tütün dosyasını bugün için kapatırken, son olarak şu iki noktaya değinmek istiyoruz.

Sigara üretimi, bugün bir çok ülkede, o arada özel girişimciliğe geniş yer veren ülkelerden de bazısında, Devlet tekelindedir. Bunun amacı halkı bir yandan yerli ve yabancı tekellerin sömürüsünden korurken, öte yandan da Hazineye gelir sağlamaktır. Sigara yüzde 55 oranında vergiye tabidir. Bandrol sistemi ile özel sektör sigara üreticilerinin vergilendirilmesi, ileri sürüldüğü kadar kolay olmayacak ve vergi kaybına ya da kaçakçılığına yol açabilecektir.

Sigaranın sağlığa aykırı olduğu bu gün artık kanıtlanmıştır. Bir çok ülkede Devlet sigara tutkusunu azaltabilme çabası içindedir. Sigara üretimi özel sektör kuruluşlarına bırakılırsa, bunlar kendi aralarında çıkar mücadelesine girecekler, kendi sigaralarının satışı için her türlü reklâm ve teşvik yollarını deneyeceklerdir. Bu da, halkın ve genç kuşakların sağlığı açısından yeni sakıncalar yaratacaktır. Oysa, Devlet Tekelinin böyle bir sorunu yoktur. Devlet Tekelinin amacı üreticiden tüketiciye kadar her kesimin yararlarını kollamak ve korumaktır. Kuşkusuz sağlık da bunların başında gelir. ●

TÜTÜNÜN RAKAMLARLA EKONOMİMİZDE YERİ

Üretilen Tütün (1980 Geçici)	220 Bin ton
Üretilen Tütünün Değeri (1981 Fiyatları)	35 Milyar TL.
Tütün Eken Aile Sayısı	470 Bin
Tütün Dışsatımı (1980)	234 Milyon Dolar
Üretilen Filitreli Sigara (1979)	45 Bin ton
Üretilen Filitresiz Sigara (1979)	24 Bin ton
Fason Sig. Uret. için Yabclr. Odenen (1980)	40 Milyon Dolar
Kaçak Sigara için Harcanan Döviz 1980	85 Milyon Dolar
Sigara Kaçakçılığında Iş Hacmi (1980)	24 Milyar Dolar

KONUT SORUNU: Konut insan yaşamının önemli bir parçasıdır fakat bugün toplumun büyük kesimi artık bu olanaktan yoksundur.

KONUT

KONUT SORUNU VE YENİ YASA TASARISI

- **Tasarıda arsa sorunu da ele alınmalı ve toplu konut yapımcıları dışında kalanlara da destek sağlanmalıdır.**
- **Kendi evini kendi yapanların ve çekirdekten yetişme yapımcıların becerisi ve dinamiği mutlaka değerlendirilmelidir.**
- **1979'da uygulama aşamasına getirilen "yeni yerleşim alanları projesi" yeni yasayla birlikte canlandırılmazsa hızla büyüyen konut açığı kapatılamaz.**

GEÇTİĞİMİZ hafta konut konusunun tekrar gündeme geldiğini görüyoruz. "**Toplu Konut Teşviki Kanun Tasarısı**" Bakanlar Kurulu'nca kabul edilerek Milli Güvenlik Konseyi'ne sunuldu.

Bu arada, konut sektöründeki bunalım doruk noktasında... Yeni konut yapımı hemen hemen durmuş, yapılmakta olanlar genellikle geçen yıl başlayanlar...

Konut, ekonominin en sürükleyici bir sektörü... Konut sektörüne harcanan her bir milyon lira, yapılan araştırmalara göre, 14 kişiye iş sağlıyor. Konut alanındaki yatırımlar geçmiş yıllarda toplam yatırımların yüzde 18'i ile yüzde 20'sini oluştururdu.

Konut yatırımlarının düşmesi sanayii de zor durumda bırakıyor. Bu alanda çalışan pekçok sanayi kolunda üretim en alt düzeyde, stoklar giderek artıyor.

Konut fiyatları ise erişilmez boyutlara ulaştı. Ortanın üstünde gelir düzeyine kavuşmuş ailelerin bile yıllar boyu yapılan tasarrufları veya emekli ikramiyeleri küçük bir konut almaya yetmiyor artık... Parası olanlar da, paralarını bankerlere, bankalara yatırmayı tercih ediyorlar.

KİRALAR AİLE BÜTÇESİNİ YIKIYOR

Konut kiraları ise aile bütçesini yıkan boyutlara erişti. Aile bütçesinden kira için ayrılan pay, başka ülkelerde genellikle yüzde 15 ile yüzde 20 arasında değişiyor. Türkiye'de ise, brüt asgari ücretin 5 bin 400 lira olmasına karşılık gecekondu kiraları bile en az 2 bin 500 liradan başlıyor. Büyük kentlerde 15 bin liranın altında küçük bir apartman dairesi bulabilmek çok zor... Oysa, en yüksek bir memurun aylığı 25 bin lirayı aşmıyor, pek çoğunun aylığı da, 15 bin liranın, yani bir küçük daire kirasının altında...

Konut insan yaşamının önemli bir parçası ve bir konut sahibi olabilmek pek çok insan için, yaşam boyunca hedef alınan en üst değerlerden biri. Oysa toplumun büyük bir kesimi için artık bu olanaktan yoksun...

Gelişmekte olan başka ülkelerin büyük kentlerinde Dünya Bankasınca yapılan araştırmalar, bu kentlerde oturan insanların ortalama yüzde 60'ının en ucuz bir konutu, kredi ile de olsa, satın

alabilecek durumda olmadığını göstermişti. Bizde ise durum bundan çok daha kötü. Toplumun büyük bir kesimi, borçlanarak da olsa, küçük bir konutun gerektirdiği peşin ödemeleri yapabilecek, borcun faiz ve anapara taksitlerini aylık geliri ile karşılayabilecek güçte değil...

TOPLU KONUT TEK ÖNCELİK Mİ?

"Toplu Konut Teşviki Kanun Tasarısı" hakkında kamuoyuna ayrıntılı bilgi henüz verilmedi. Sayın İmar ve İskân Bakanının yaptığı kısa açıklamalardan ve başka kaynaklardan öğrenildiğine göre, bu tasarı yasalaşınca, bir "FON" kurulacaktır; "FON"un gelirleri çeşitli Devlet gelirlerinden pay ayrılmak yoluyla oluşturulacaktır; "FON"dan toplu konut yaptıranlara altyapı harcamaları için yardım edilecek, konut edinmek isteyenlere yüzde 5 faizle 20 yıl vadeli kredi verilecektir.

Krediden yararlanabilmek için konut alanının 80 metrekareden küçük olması gerekmektedir. Bu, olumlu yönde atılmış bir adımdır. Geçmişte konut alanlarının küçültülmesi konusu politik ortamda tartışılır, küçük ve lüks olmayan konut önerileri sert tepkilere ve suçlamalara yolaçardı. Oysa, sınaileşmiş varlıklı ülkelerin ölçütlerine göre, 80 metrekare bile bekâr ya da yeni evliler için büyük sayılır. Bizde konutların geniş tutulmasında, aile yapısının bir ölçüde etkisi olduğu kabul edilse bile, asıl neden, lükse özenmenin geride bıraktığımız yıllarda adetâ zorla yaygınlaştırılmış olmasıdır.

Bizdeki kadar geniş tutulmuş, "Sosyal Konut"lara da, bizim konutlarımızdaki kadar bol cam kullanımına ve ısısıyle -dolayısiyle enerji- savurganlığına da, başka ülkelerde kolay rastlanamaz. Oysa petrol ve enerji tasarrufunun bir yolu da küçük ve tutumlu konut yapımından geçer.

KENTLERDE TOPRAK REFORMU KAÇINILMAZ

Konut, ekonomik ve sosyal yaşamın temel direklerinden biri olduğu kadar da, çok karmaşık bir konu... Kentlere akım, düzenli kentleşme, hava kirliliği, konutlara götürülecek elektrik, su, ulaşım gibi temel hizmetler, yerleşim alanları yaygınlaştıkça artan okul ve benzeri sosyal gereksinimler, gecekondu sorunu ve büyüyen kentlerde arsa spekülasyonu gibi konular, konut sorununun bölünmez parçaları...

Günümüzde kentlerde toprak reformu, kırsal alandaki toprak reformu kadar, bir bakıma ondan daha çok önem kazanmıştır. Bu yalnızca bizim değil, konut sorununa temel çözümler öneren uluslararası kuruluşların da görüşüdür. Yeni yerleşim alanları ya da çevrelerinde arsa spekülasyonu önlenmedikçe ve arsa üretiminden oluşacak fonlar kamunun elinde kalmadıkça konut sorununa temel çözümler getirilemez. Konut sorununa ancak kendi kendini büyük ölçüde finanse eden programlarla çözüm bulunabilir.

Hazırlanan yasa tasarısında arsa sorununun ele alındığını gösteren açıklamalar bugüne değin yetkililer tarafından yapılmamıştır. Tasarıda böyle bir eksiklik varsa, umarız ki, bu konu Millî Güvenlik Konseyi'nde yapılacak çalışmalar sırasında ele alınarak, kalıcı çözümler bulunsun.

1979 yılında, arsa sorununu temel hareket noktası alan ve yeni yerleşim alanlarında yapılacak kamulaştırmalarla buralarda ucuz arsa üretimini amaçlayan bir "Proje" geliştirilmişti. Bu proje ilk aşamada, 50 bin düzenli konut yapımına göre planlamıştı. Tüm altyapı ve ulaşım, devletçe ve kamu kuruluşlarının ortak katkısı ve çalışmaları ile yürütülecekti. Bunların tüm hazırlıkları ve -özellikle İstanbul için- yasal işlemleri her türlü bürokratik engeller kısa sürede aşılarak tamamlanmıştı. İlk uygulaması, İstanbul'da, Ankara'da ve İzmir'de yapılacak bu **Yeni Yerleşim Alanları Projesi (YAP)** ile ikinci aşamada 100 bin konuta ulaşılacaktı. Üstelik bir kez yürümeye başladıktan sonra da, Proje,kendi kaynağını kendi sağlayacak, maddî bakımdan Devlete yük olmayacaktı.

Üretilecek arsalar, dar ve orta gelirlilere öncelik verilerek, belli bir düzen içinde, kişilere, kooperatiflere, toplu konut yapan kuruluşlara açılacaktı. Çevrede de arsa spekülasyonunu nleyici ve sağlıklı yaşamı güvence altına alıcı önlemler alınmıştı.

Böyle bir projede, toplumun kendi dimaniğinden, kendi evini kendi yapmağa alışmış halk kesimlerinin yaratıcılığından, iş adamlarının girişimciliğinden, kooperatifçilik hareketinden ve çoğu kendi kendini yetiştirmiş konut yapımcılarının, apartman yapımcılarının bilgi ve beceri birikiminden yararlanılması amaç alınmıştı.

HALKIMIZIN DİNAMİĞİ VE KONUT

Başka ülkelerde ancak geniş olanaklı büyük kuruluşların yapabildiği yapıları hemen hiçbir teknik eğitim görmediği hâlde, başarı ile yapan kimseler yetişmiştir Türkiye'de... Öte yandan köylerden kentlere göçeden bir çok yurttaşlarımız türlü olanaksızlıklar içinde Devletten hiç kredi almadan kendi evlerini kendileri başarılı biçimde yapabilmektedirler. Yaptıkları gecekonduları zaman içinde daha yaşanabilir duruma getirmektedirler.

Konut konusunda, toplumun bu özelliklerinden, bilgi ve beceri birikiminden yararlanmayan bir düzenlemenin olması beklenemez.

Konut sorununa çözümler ararken unutmamamız gereken gerçek şudur:

Bugün büyük kentlerde halkın çoğunluğu, kendi dinamiği ve becerisi ile yaptığı konutlarda oturmaktadır. Önümüzdeki 20 yıl içinde büyük kentlerin nüfusu iki katına çıkacaktır. Böylesine kısa bir süre-

DORUKTAKİ BUNALIM: Konut sektöründeki bunalım doruk noktasındadır ve yeni konut yapımı hemen hemen durmuştur.

de varolanların sayısı kadar yeni konut üretmek gerekiyor. Halkın kendisi, o arada çekirdekten yetişme konut ve apartman yapımcıları, bu büyük işin içine etkin biçimde girmedikçe başarılı olunamaz.

Oysa hazırlanan tasarı yalnızca toplu konut yapan büyük şirketlere yönelmiş görünüyor. Sanki, büyüme, kurumlaşma ve tekelleşme hedef alınıyor gibi... Kuşkusuz, toplu konut şirketlerinin de, yeni teknolojiler getirmek gibi, küçümsenemeyecek bir yararı ve işlevi vardır. Fakat Türk toplumunda hızla artan konut gereksinmesini, bir ölçünün ötesinde bu tür şirketlerin karşılamalarını beklemek, hem hayalcilik olur, hem de Türk halkının bu alandaki sınanmış becerisine ve yaratıcılığına haksızlık olur. Tasarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler açıklandığında, veya tasarı yasalaşırken, bu kaygılarımızın giderilmiş olacağını umarız.

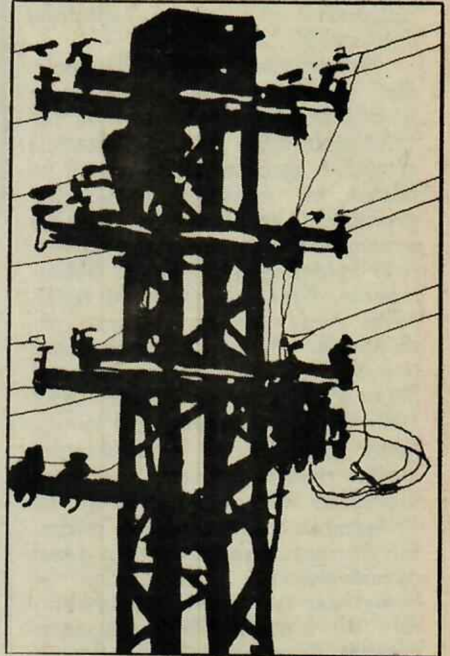
Her halde bugünkü yönetim, geçerli ve gerçekçi bir projeyi, sırf daha önceki bir yönetim tarafından hazırlandığı için bir yana bırakmayacaktır. Şimdi hazırlanan tasarı, 1979'da uygulama aşamasına getirilen "YENİ YERLEŞİM ALANLARI PROJESİ"de canlandırılarak, onunla birarada yaşama geçilecek olursa, Devlete de, halka da yük olmaksızın, konut sorunumuz sağlıklı bir çözüm yoluna girmiş olur.

Kendi kendini yetiştirmiş konut ve apartman yapımcılarının da, ayakları yerde değerlendirmeleri ile, 1979 projesini desteklediklerini, inşaat alanındaki durgunluktan çıkabilmenin pratik bir yolu olarak gördüklerini, bu vesile ile belirtmekte yarar vardır.

Konut, insan yaşamının temel gereksinimidir. Yoksulu da, dar gelirlisi de, bir dam altında ya şamını sürdürmek zorundadır. Böyle bir konuda yapılması düşünülen yasa değişikliklerinin kamuoyunda tartışılması ve kamuoyunun bu yönde tüm ayrıntıları ile aydınlatılması, bu bakımdan önem kazanıyor. ●

ENERJİ

TÜRKİYE'Yİ GELECEKTE KÖMÜR SIKINTISI BEKLİYOR...

● 1980-1988 dönemi için, genel enerji durumunun irdelendiği "1980 yılı Uzun Vadeli Enerji Hammaddeleri Projesi Programları" yayınlandı.

● Bu dönemde talebin en çok yarısının yerli üretimle karşılanabileceği belirtilen raporda, petrolün yanısıra taş kömürü ve linyitte de, üretim yetmezlikleri görüleceği ve kömür dışalımı yapılacağı vurgulandı.

ENERJİ ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, 1980-1988 dönemini içeren "1980 Yılı Uzun Vadeli Enerji Hammaddeleri Aramaları Projesi Programları" bir yıllık gecikmeyle 1981 yılında kesinleşti. Bakan Serbülent Bingöl'ün imzasını taşıyan, Ocak 1981 tarihli bu basılı rapor; taşkömürü, linyit, bitümlü şistler, jeotermal enerji, radyoaktif mineraller ve hidro-elektrik enerji potansiyeli geliştirme planını kapsamaktadır. Bundan önce yayınlanan "1977 Yılı Uzun Vadeli Enerji Hammaddeleri Projesi Programları" benzer raporunda; taşkömürü, linyit, turba, asfaltit, bitümlü şistler, jeotermal enerji, radyoaktif mineraller, petrol ve tabii gaz konuları ele alınmıştı. Ülkemizin toplam petrol varlığı üzerindeki kestirimlere de resmi olarak ilk kez 1977 tarihli raporda yer veriliyordu. Raporun üzerinde durduğu petrol varlığını bulgulayabilmek için, yapılması gerekli arama programı da ortaya konulmuştu.

Oysa, bu kez yayınlanan raporda petrol ve doğal gaz konusu yer almamaktadır. Üstelik gerek raporun Bakan tarafından yazılan önsözünde gerek üst düzey bürokratlar ve uzmanlarca hazırlanan gerekçe raporunda, petrol konusuna değinilmekle birlikte, petrol arama ve üretim programlarıyla ilgili, hiç bir bilgi bulunmamaktadır. Petrol konusuna yer verilmemesi ülkemizde birinci yılını dolduran Friedman ekonomisine yatkın 24 Ocak 1980 kararları doğrultusunda, petrol arama ve işletmeciliğinin devletten çok yerli ve yabancı özel sektöre bırakılmasının amaçlandığını düşündürmektedir.

YABANCILARLA İŞBİRLİĞİNDE DİKKATLİ OLMA GEREĞİ

Türkiye topraklarının altında en az 691 milyon ton, ortalama 1.3 ile 1.8 milyar ton ve en çok da 10.4 milyar ton petrol kapanının bulunması olasılığı, 1977 yılında yayınlanan birinci raporun en çarpıcı bölümüydü. 1981 yılında yayınlanan ikinci raporun en çarpıcı yanı da, kuşkusuz petrol konusuna yer verilmemiş olmasıdır. Oysa gerçekçi öngörümlerle, Anadolu'nun bağrında 300-400 milyon tonluk bir petrol kapanının bulunduğu kuşkusuzdur.

Türkiye'nin petrole yer verilmeyen enerji hammaddeleri raporunun yayınlandığı günlerde, Ame-

rika'da bulunan Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, Türkiye'de petrol aramalarının ve yerli petrol üretiminin geliştirilmesi için, Teksas'lı petrolcülerle toplantılar yapıyordu. Yabancı şirketlerden ya da uluslararası petrol tekellerinden arama ve üretim beklerken anımsanması gereken bir olgu var. O da ansiklopedilere geçmiş yalın bir gerçek. Örneğin ülkemizde en çok okunan Meydan - Larousse ansiklopedisi, petrolün uyruğu ya da kimliği konusunda; "petrol malî yönden, üretildiği ülkenin değil de, işletici şirketin bağlı bulunduğu devletin uyrukluğundadır" demektedir.

Öte yandan uluslararası petrol tekellerinin 1928 yılında İskoçya Achnacarry toplantısında aldıkları ve bugüne kadar uygulamada ödün vermedikleri ilkelerinden birisi de, "girdikleri ülkede ulusal şirketlerin çalışmasını engellemek" biçiminde özetlenebilir.

Gerektiğinde yabancı teknolojiden yararlanılabilir, yabancılarla işbirliğine gidilebilir. Ancak bu tür işbirliğinin ülke ve halk çıkarları açısından gerçekçi bir yaklaşım ve bilinçli bir inceleme süzgecinden geçirilmesi zorunludur. Bu işbirliği sırasında doğal kaynaklar üzerindeki haklar devletin elinde bulunmalıdır. Uluslararası petrol tekellerine geniş olanaklar tanıyan yürürlükteki Petrol Yasasını aşan boyutta ve devlet işletmesini geri plana iten biçimdeki haklar, Ocak 1980 kararnameleriyle yerli ve yabancı özel petrol ortaklıklarına verilmeye kalkışılmıştır. Kararların üzerinden bir yıl geçmişse de, uluslararası petrol tekelleri çekimser davranmaktadırlar. Yeni yasal düzenlemelerle, aşırı haklar ve kolaylıklar istedikleri duyulmaktadır. Bu konuda Türk Ulusunun çıkarları korunabilmeli ve çokuluslu, petrol tekellerine, Anadolu'nun petrol alanları dikkatsizce açılmamamalıdır.

GENEL ENERJİ BÜTÇESİ

Uzun Vadeli Enerji Hammaddeleri Arama Projesi Programları raporunda, Türkiye'nin genel enerji bütçesi şöyle programlanmıştır: Türkiye'nin genel enerji talebi, 1981 yılında 61.235.000 ton eşdeğer taşkömürü olup, 1988 yılında bu talep 130.070.000 ton eşdeğer taşkömürüne ulaşacaktır. Ekonomik olan ve olmayan öz kaynaklardan yapılacak yerli genel enerji üretimi ise, 1981 yılında 30.629.000 ton eşdeğer taşkömürü, 1988 yılında da 58.820.000 ton eşdeğer taşkömürü kadar olacaktır. Böylece toplam birincil enerji talebinin 1981 yılında yüzde 50'si, 1988 yılında da yüzde 45.2'si yerli üretimle karşılanacak, geriye kalan yarısı için dışalım gerekecektir. Raporda da yer yer vurgulandığı gibi, Türkiye'de kömüre ağırlık veren bir enerji politikası gündemdedir. Rapora göre, ülkemizin taşkömürü talebi, taşkömürü üretimi, talep ile üretim arasındaki açık şöyledir.

Yıllar	Taşkömürü talebi	Taşkömürü üretimi	Açık
	(Bin ton olarak)		
1981	7 339	4. 356	2 983
1985	14 696	4 528	10 098
1988	21 741	4 960	16 781

Yine resmi rapora göre, ülkemizin linyit talebi, linyit üretimi ve linyit açığı da şöyledir.

Yıllar	Linyit talebi	Linyit üretimi	Açık
		(Bin ton olarak)	
1981	24 223	23 441	782
1985	75 082	69 500	5 582
1988	105 556	85 895	9 661

KÖMÜR DIŞALIMI ZORUNLUGU

Yukarıda belirtilen açıklar, Türkiye'nin önemli ölçüde kömür dışalımıyla karşı karşıya olduğunu da göstermektedir. Ülkede yeterli kömür varlığının bulunmasına karşın, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının raporuna göre üretimi talep düzeyine çıkarmak olanaksızdır. Kömür yataklarının geliştirilmesi aramalarına önem verilen raporda, ele alınan 1980-1988 döneminde taşkömürü aramalarına toplam olarak 13.339.113.000. TL. harcama yapılması, ayni dönemde linyit aramalarına yapılacak harcamanın da 27.499.887.000 TL. olması programlanmıştır. Ancak, 1981 yılında taşkömürü dışalımına 152.113.000 dolar, 1985 yılında 514.988.000 dolar ve 1988 yılında da 855.831.000 dolar gerekeceği hesaplanarak programa geçirilmiştir. Dünya piyasasında taşkömürü fiyatlarının artması olasılığı, bu dışalım maliyetlerini daha da yükseltecektir. Isıl değeri düşük bir yakıt olduğu için dünyada linyit ticareti bulunmadığından, linyit açığını kapamak için eklenecek miktarla taşkömürü dışalımı büyüyecektir de.

KÖMÜR ÜRETİMİNİ GELİŞTİRMEK GEREKİR.

Kendine yeterli olan ve kendisi için zengin de sayılabilecek kömür yatakları bulunan ülkemizde, kömür aramalarına ve bilinen yatakların geliştirilmesi programlarına ayrılacak ödenekler, programlanan değerleri aşmak zorundadır. Türkiye'de kömür üretimi, çağdaş mekanizasyon düzeyine uygun teknoloji kullanılmadığı için düşüktür. Üretimi arttırmak için, geliştirilmiş üretim tekniklerinin kullanılması zorunludur. Bu üretimin, 1978 öncesi görülen kapkaççı özel sektör kömür işletmeciliği ile yapılamayacağı bir gerçek olduğundan, devletleştirilen linyit yataklarını yeniden özel sektöre devretmekten kesinlikle vazgeçilmeli, devlet eliyle ileri bir işletmecilik yöntemi uygulanmalıdır. Tüm bunların yapılması da açığın kapatılmasına yetmeyecektir.

Türkiye'nin genel enerji planlamasının yapılması zamanı gelip geçmiştir. Genel enerji planlaması kapsamında, planlı enerji üretiminin yanısıra, planlı ve ölçülü enerji tüketimi gerçekleştirilmelidir.

Enerji açığını kapatmak için, bir ölçünün üstünde kömüre yönelmek de doğru değildir. Kömür de petrol gibi tükenir bir fosil yakıttır. Enerji tüketiminde, çağdaş teknolojiyle ve ekonomik kullanım sınırlarında, tükenmez kaynaklara yük yüklemenin zamanı gelmiştir. Bu da enerji araştırmalarına ve teknolojik geliştirmeye önem vermeyi gerektirir.

Planlama, enerji araştırmaları, yerli enerji teknolojisi oluşturulması için, 1978-1979 döneminde ele alınan ve yasa taslağı da o dönemde hazırlanmış bulunan "TÜRKİYE ENERJİ ENSTİTÜSÜ", öteki ülkelerdeki benzerlerinden geri kalmayacak biçimde kurulmalıdır. ●

TARIM

İNSANA AKTARILAN GÜNEŞ ENERJİSİ ÇOK ARTTIRILABİLİR

● İlkel tarım toplumunda, çağdaş topluma geçişte, Güneş enerjisinden yararlanma oranı büyük etken. Cansız doğa tarafından emilen enerjinin azaltılması, insana geçen enerjinin yüz kat artırılması, uzmanlarca olası görünüyor.

GÜNEŞ ENERJISI: İlkel tarım toplumunda güneşten dünyamıza yansıyan enerjinin insana aktarılan bölümü çok düşüktür.

İLKEL tarım toplumunda Güneşden Dünyamıza yansıyan 4 bin kalorilik bir enerjinin ancak 0.4 kalorilik bölümünün, besinlerle insana potansiyel ve kimyasal enerji olarak ulaşabildiğini biliyor muydunuz?

Uzmanlar, toplumların varlıklı veya yoksul oluşlarının nedenlerini sürekli araştırıyor ve getirdikleri yeni kuramlarla, "neden"leri, "niçin"leri çözmeye çalışıyorlar. Günümüzde, Güneşden Dünyamıza akan ve milyonlarca yıl akacağı bilinen enerjiden en çok yararlanma yolları araştırılıyor.

Ormanlara, tarlalara ve meralara yansıyan enerji, klorofilli bitkilerin yapraklarında özümleniyor, bitkileri yem olarak tüketen hayvanlara geçiyor. Besin olarak kullanılan bitki ve hayvanları tüketen insan da, bu yolla, güneş enerjisinden yararlanıyor. Ancak, insanın bu enerjiden aldığı pay çok düşük kalıyor.

İlkel tarım toplumlarında, bu pay, deniz ve göllerden avlanan balık, ormandan besin ve yem olarak tüketilmek üzere sosyal çevreye aktarılan değerler, araç-gereç noksanlıkları ve gelişmemiş teknoloji nedeniyle, çok küçük kalıyor. Tarlaların verimli biçimde kullanılmaması, meraların değerlendirilememesi, tahıl ve et üretiminin de düşüklüğüne yolaçıyor. Büyük parça enerji, cansız doğa tarafından emilerek, yararlanılmadan yok oluyor...

Günümüzde denizlere, ormanlara, tarlalara, meralara daha çok güneş enerjisi yansıtacak bir teknolojinin geliştirilmemiş olmasına karşın, bu alanlarda daha çok balık avlamak, tarlalardan daha çok ürün almak, meralardan daha çok yararlanmak için teknolojiler geliştiriliyor. Ekonomistlerin, "Üretimi arttırma" diye adlandırdığı olay, Güneşten Dünyamıza yansıyacak enerjinin daha büyük bölümünün besinlerle sosyal çevreye aktarılması olarak karşımıza çıkıyor.

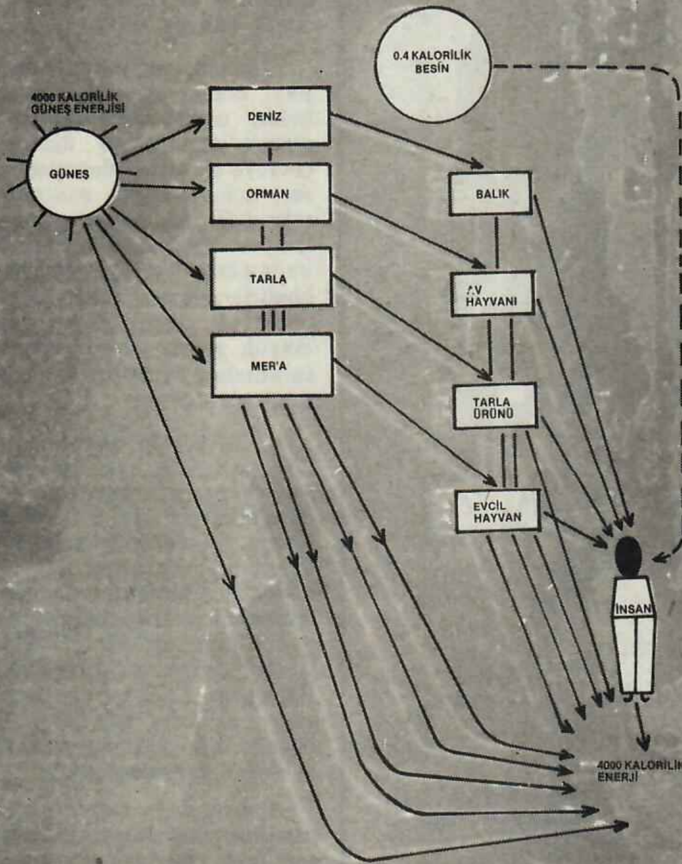
Cansız doğa tarafından emilen enerjinin azaltılması, insana geçen enerjinin yüz kat artırılması, uzmanlarca olası görünüyor. Alınacak önlemler konusunda ise "toplumsal bilincin, teknolojik birikimin ve bu alandaki politikanın geçerliliği"nin biribirleri ile sıkı sıkıya bağlı olduğu belirtiliyor. İlkel tarım toplumunda çağdaş güçlü toplum düzenine geçebilmenin ilk aşamasının, insanın güneş enerjisinden yararlandırma oranını artırmak olduğu ortaya çıkıyor. Güneşten

başka enerji kaynakları bulunarak, makinalı üretimle devreye sokulması da, kuşkusuz, daha ileri bir aşama kabul ediliyor.

Türkiye ilkel tarım toplumu aşamasını çoktan geride bırakıp, sınaileşme dönemine girmiş bir ülkedir. Ancak, kafa ve kol gücünün yeterince değerlendirilmediği, olanakların yeterli biçimde kullanılmadığı, insana yansıyan enerjinin sınırlı kaldığı biliniyor.

Uzmanlar, "denizlerimiz, göllerimiz, meralarımız, ormanlarımız, tarlalarımız, insan için en iyi biçimde değerlendirilmeli, 4 bin kalorilik Güneş enerjisinden insana aktarılan 0.4'lük bölüm en azından 4-5 kaloriye yükseltilmeli" diyor ve ekliyorlar:

"**Tutarlı bir tarım politikası ile bu gerçekleştirilebilir,**" ●

Güneşten Dünyamıza akan enerji partikülleri, deniz, orman, tarla ve meralara yansıdığında, orada bulunan klorofilli bitkilerin yapraklarında özümlenir, bunları yem olarak tüketen hayvanlara transfer edilir. Besin olarak bu bitki ve hayvanları tüketen insan da, bu enerjiden pay almış olur. Ancak, bu pay genellikle çok düşük kalır. Yukarıda görüldüğü gibi, ilkel tarım toplumunda 4 bin kalorilik Güneş enerjisinin 0.4 kalorisi insana, geri kalan bölüm ise cansız doğaya akmaktadır. Çağdaş, üretim endüstri ve değerlendirme tekniğini uyguluyarak bu miktarı yüzlerce kat artırabiliyoruz.

Güneydoğu'da petrol bulunan bölgeye yakın...

TPAO'NUN 7 AY ÖNCE RUHSAT İSTEDİĞİ BÖLGE SHELL'E VERİLDİ

TPAO'nun 7 ay önce ruhsat istediği bir bölge için Shell'e ruhsat verildiği öğrenildi. Shell'in ise bu bölge için TPAO'dan çok sonra başvurduğu, fakat Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından arama ruhsatının Shell'e verildiği ileri sürüldü

Edinıln bilgilere göre, Güneydcgu Anadolu Bölgesindeki bir yöre için TPAO 7 ay kadar önce Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak ruhsat istedi. Bu istekten aylar sonra Shell Şirketi de aynı bölgeyi kapsayan bir istemde bulundu. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü ruhsatı Shell'e çıkardı. Bu arada ruhsata ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülent Bingöl'ün de imzasının alındığı öğrenildi.

Bu uygulama üzerine, TPAO, bir süre önce Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak bu işlemin iptal edilmesini, ve ruhsatın öncelikle istenme şartına uygun olarak TPAO'ya verilmesini istedi. TPAO'nun bu başvurusu üzerine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülent Bingöl olaya el koydu. Yapılan inceleme sonucunda TPAO'nun isteminin haklı olduğu saptandı. Durumun ortaya çıkması ve TPAO'nun Danıştay'a başvuracağını bildirmesi üzerine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bingöl 26 Şubat 1981 Perşembe günü sabah saat 9'da TPAO'ya gelere yetkililerle görüştü. Öğleden sonra saat 14'e kadar TPAO'da kalan Bakan Bingöl'ün, olayda TPAO'nun haklı olduğunu belirlediği, ancak Danıştay'a yapılacak bir başvuruda kendisinin güç durumda kalacağını belirterek bu başvurunun yapılmamasını istediği öne sürülüyor. Bakan Bingöl'ün bu işlemin kendisine nasıl imzalattırıldığını da araştırdığı belirtiliyor.

Öte yandan, TPAO Yönetim Kurulu, Genel Müdür Özkan İstanbul'da olmasına karşın, aynı gün bir toplantı yaptı. Toplantıda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bingöl'ün isteminin görüşüldüğü, ancak itirazların fazla olması nedeniyle bir sonuç alınamadığı öğrenildi. Bir Kamu Kuruluşu olan TPAO'nun istemine karşın özel bir şirket olan Shell'e arama ruhsatının kimler tarafından verildiği konusunda soruşturma açıldı.

RONALD REAGAN

LEONİD BREJNEV

DIŞ SORUNLAR

YUMUŞAMAYA DÖNÜŞ BELİRTİLERİ

- **Sovyet liderleri, geçmişte kendilerinin de yaptığı gibi, Reagan-Haig ikilisinin, Sovyetler Birliğini ürkütüp daha kolay uzlaşabilir bir noktaya getirdikten sonra masaya oturacağını ve yumuşak ilişkiler ortamına dönüş yollarını arayacağını umuyorlardı. Bu umut gerçekleşmeye başlamış görünüyor.**

- **"Köşeye sıkıştırılmamak" koşuluyla bir tür geri çekilme, Sovyetler Birliğinin de işine gelebilir.**

- **Geçmişdeki yumuşama süreci, Doğu ile Batı arasında kolay vazgeçilemiyecek karşılıklı çıkar bağları oluşturmuştur.**

AMERİKA Birleşik Devletlerinin yeni Başkanı Reagan, seçim kampanyası boyunca yaptığı konuşmalarla, öne sürdüğü düşüncelerle, Sovyetler Birliğine karşı çok sert bir tutum izleyeceği görüntüsünü veriyordu.

Zaten bir süredir, Dünya, uluslararası ilişkilerde yumuşama (**detente**) sürecinden gitgide uzaklaşıyor, ürkütücü bir soğuk savaş ortamına kayıyordu. Carter yönetimi zaman zaman, Sovyetler Birliği ile Batının ilişkilerini kopma noktasına kadar getirmiş, ancak Avrupa'lı kimi müttefiklerinin frenlemesiyle böyle bir kopma önlenebilmişti.

Reagan'ın o noktada da kalmıyacağı, ilişkileri büsbütün sertleştirebileceği, Dünyayı belki soğuk savaşın da ötesinde bir gerilime götüreceği kaygısı yaygınlaşıyordu.

Avrupa'daki NATO komutanlığı sırasında kendini bir "şahin" olarak tanıtmış olan Haig'in Dışişleri Bakanlığına getirilişi de bu kaygıları büsbütün güçlendiriyordu.

O sırada bir umut besleniyordu: Belki görev sorumluluğunu üstlenince, dış politika gerçekleri karşısında, Reagan'ın üslûbunda, yaklaşımında bir yumuşama başlıyabilirdi.

Fakat Başkan seçildikten sonra, hele Başkanlık görevine resmen başladığı günlerdeki sözleri, bu umutları da sarsmağa başladı. Reagan, çağımızın diplomasi dilinde artık pek kullanılmaz olmuş saldırgan bir üslûpla, Sovyetler Birliğine karşı yükleniyordu.

SOVYET LİDERLERİNİN SERİNKANLILIĞI

Ne var ki bu arada, Sovyetler Birliği yöneticilerinin sükûneti, serinkanlılığı dikkati çekiyordu. Gerçi Reagan'ın ağır saldırılarını, suçlamalarını yanıtsız bırakmıyorlardı, ama yanıtlarken ılımlı bir üslûp kullanmağa, uzlaşma kapılarını açık tutmağa da özen gösteriyorlardı.

Bu serinkanlılık şöyle açıklanabilirdi: Sovyetler Birliğinin şimdiki önderi Brejnev de, Kruşçev'le birlikte ilk iktidara geldiğinde Amerika Birleşik Devletlerine ve genellikle Batıya karşı çok sert davranacakları ve ilişkileri büsbütün gerginleştirecekleri izlenimini vermişlerdi. Oysa giderek bu görüntüyü üstlerinden attılar ve yumuşama sürecinin başlayıp gelişmesine, Dünyanın Doğu yakasından, en büyük katkıyı yaptılar. Belli ki bir yandan, Stalin döneminden kalma sertlik ve katılık eğilimleri ortamında üst düzey yöneticilere ve askerlere kendi önderliklerini kabul ettirebilmek için, bir yandan da, sertlik eğiliminde görünüp karşı tarafa gözdağı verebilmek ve kendi ülkeleri açısından daha elverişli bir zemin üzerinde yumuşama ortamını oluşturabilmek için böyle bir yola başvurmuşlardı.

Öyle anlaşılıyor ki Brejnev yönetimi Reagan'ın da Sovyetler Birliğine karşı bu tür bir taktik izlediği kanısındaydı. Reagan-Haig ikilisinin, başlangıçtaki kılıç şakırdatma, silâh parıldatma aşamasıyla, Sovyetler Birliğini ürkütüp geriletetek daha kolay uzlaşabilir bir noktaya getirdikten sonra masaya oturacağını ve yumuşak ilişkiler ortamına dönüş yollarını ara-

yacağını umuyorlardı.

Sovyetlerin bu umudunu destekleyen ve yakın tarihten kaynaklanan somut gerçekler vardı:

Doğu-Batı ilişkilerindeki yumuşamaya Amerika'da en güçlü katkıyı Nixon-Kissinger ikilisi yapmıştı. Nixon'la Kissenger de Reagan'ın partisindendiler. Onlar da Reagan-Haig ikilisi gibi "Cumhuriyetçi" idiler, tutucu idiler ve koyu anti-komünist'tiler. Fakat "sen benim etki alanıma karışma, ben de senin etki alanına karışmıyayım" anlayışı içinde Doğu-Batı ilişkilerindeki yumuşamaya Batı yakasından önemli katkılarda bulunmuşlardı.

Sovyet liderinin bu düşüncelerini güçlendiren bir başka kanıt da şuydu: Carter'in "insan hakları politikası"nı Sovyetler Birliği'nin içişlerine karışma noktasına kadar vardırmasına karşın, Reagan, daha seçim kampanyasından başlıyarak, bu politikayı bırakacağını açıklamıştı. Başka ülkelerde insan haklarının çiğnenmesine göz yummak, aldırış etmemek, gerçi, bir anlamda, Regan yönetiminin aşırı tutuculuğundan kaynaklanıyordu; ama bu Sovyetler Birliğinin işine yarayacak türden bir tutuculuktu.

O arada, Kongre'de dış ilişkilerin düzenlenmesi ile ilgili olarak, Senato çoğunluk liderliğine M. Baker, Senato Dışişleri Komisyonu Başkanlığına da Charles Perry getirilmişti. her ikisinin de ılımlı liderler arasında yeralması dikkat çekiyordu.

Belli ki Brejnev Yönetimi, yakın tarihin bu bakımdan yinelenebileceği düşüncesindeydi. Ve sabırlı bir bekleyiş içindeydi.

BREJNEV'İN ÇAĞRILARI VE BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ

Hattâ bu bekleyişin ötesinde, bazı konularda gerileyebileceği izlenimini bile veriyordu.

— Yeter ki bizi köşeye sıkıştırmayın!,

yollu açık mesajlar gönderiyordu Amerika'nın yeni yönetimine... Moskova'nın Amerika ve Kanada Etüdleri Enstitüsü Başkanı Trofimenko'un bir Amerikan dergisine yaptığı açıklama böyle bir mesajı çok somut biçimde ortaya koyuyordu. Bu mesajında, Trofimenko, "hasmını" köşeye sıkıştırmamak bile asgari bir işbirliği oluşturur diyordu.

En yetkili ağızdan verilen daha belirgin bir mesaj ise, Brejnev'in Aralık ayında Hindistan'ı ziyareti sırasında yaptığı çağrıda yer alıyordu. Bu çağrısında Brejnev, Basra körfezinin yabancı üslerden ve nükleer silahlardan arındırılmasını ve Körfez'de serbest ulaşımın güvence altına alınmasını öneriyordu. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri de, genel olarak Batı da, bu mesajı duymazlıktan geldiler.

Fakat Brejnev yılgınlığa kapılmadı. Ardından, son günlerde yeni bir çağrı yaptı: Sovyetler Birliğiyle Amerika Birleşik Devletleri arasında bir "doruk toplantısı" önerisinde bulundu.

Bu çağrı ile bir ölçüde buzlar çözülmeğe başladı, Belli ki, Brejnev'in sabırlı uzlaşmacı tutumu bir birikim oluşturmuştu ve ikna edici noktaya yaklaşmıştı.

Askeri alanda stratejik kaygılar yine etkinliğini sürdürmekle birlikte, şimdi ekonomik kaygılar da en az o kadar ağırlık kazanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri de Avrupa'lı müttefikleri de Breznev'in bu çağrısını olumlu biçimde yanıtladılar.

BATI'DA KAYGI UYANDIRAN GELİŞMELER

Ancak, bu olumlu gelişmeye bakıp da birden bire herşeyin düzeleceği, yumuşama ortamına hızla yeniden dönüleceği hayaline kapılmamak gerekir.

Çünkü, son yıllarda, Sovyetler Birliğinin Dünyayı fiili veya dolaylı yayılması, etki alanlarını genişletmesi ve stratejik üstünlük sağlaması bakımından ciddî gelişmeler olmuştur. Batıda, genellikle NATO çevrelerinde ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde ve ayrıca bazı Ortadoğu ülkelerinde gerçek kaygı uyandıran bu gelişmeler şöyle özetlenebilir:

★ Sovyetlerin ilk kez Varşova Paktı dışında bir bölgeyi, Afganistan'ı, işgal etmeleri;

★ Etyopya'daki Haile Mengistu Mariam hükümetine Sovyetlerce yapılan askerî yardım Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti ile güvenlik anlaşmasının imzalanması;

★ Somali ve Angola ile yakın ilişkilere girişilmesi;

★ Hint Okyanusunda ABD'nin yanısıra, Sovyetlerin de askeri yığınak yapmaları ve burada köprü başlarını ele geçirmeye çalışmaları;

★ Sovyetlerin Küba'da etkinliklerini artırarak bazı Latin Amerika ülkelerindeki gelişmelerde rol oynadıkları hakkında beliren kanılar...

Özellikle, Afrika ve Ortadoğu üzerindeki bu gelişmeler, Amerika Birleşik Devletleri'nde, yumuşamanın Sovyetler Birliği lehine işlediği kanısını uyandırmıştır. Sovyetler Birliği bu konularda uzlaşmaya ve özellikle Afganistan konusunda geri çekilmeye razı olmadıkça. Batı'nın, hele yeni Reagan yönetiminin, uzlaşmaya razı olması beklenemez.

Ne var ki, kendisine belli stratejik ve ekonomik güvenceler verilmek koşuluyla, bu tür bir geri çekilme, Sovyetler Birliği'nin de işine gelebilir. Çünkü, Dünyaya yayılıp açılmanın Sovyetler Birliğine yüklediği bir bedel vardır. Bu bedel bu ülkeye gitgide daha ağır gelmektedir.

Şöyle ki:

★ Afganistan'a askeri müdahale, Sovyetler Birliği'nin "üçüncü Dünya"da büyük manevi kayıplara uğramasına neden olmuştur.

★ Sovyetler Batı teknolojisine, özellikle Amerikan teknolojisine gereksinme duymaktadırlar.

★ Batıdan, özellikle Amerika'dan sürekli buğday dışalımı gereksinmesi, içindedirler.

★ Giderek Doğunun da petrol açığı verir duruma gelmesi beklenmektedir.

★ Askerî araç-gereç bakımından sağlamaya başladığı üstünlüğün Sovyetler Birliği ekonomisine getirildiği yük çok ağırdır.

★ Başka yerlere yayılayım derken yakın güvenlik bölgesi demek olan Doğu Avrupa'da çözülme belirtilerinin başlaması üzerine, Sovyetler Birliği, dünyada genişleyen angajmanları nedeniyle, bu çözülme karşısında büyük ölçüde eli-kolu bağlı kalmıştır. Sovyetler, Polonya'daki gelişmelerin öteki Doğu Avrupa ülkelerinde de zincirleme bazı gelişmelere yol açabileceğini bildikleri halde bir bekleme dönemine girmişlerdir.

Sovyetler Birliğinin bu tür sıkıntılarını, enaz Sovyetler Birliği yetkilileri kadar bilenler, Amerika'daki Sovyetler Birliği uzmanlarıdır. Bu uzmanlar grubu Sovyet ekonomisini incelemek üzere iki ayrı ekonomi modeli geliştirmişlerdir. Bu modellerin amacı Sovyet ekonosinin geleceği hakkında tahminler yapmaktı. "**Sovsim**" ve "**Sovmod**" olarak adlandırılan bu modellerde, Sovyetlerin ekonomik büyümeleri, üretim kapasitesi gözönüne alınarak hesaplanıyordu. Yapılan hesapların sonuçları, Sovyet ekonomisinin gelecekte çok düşük bir kalkınma hızıyla yetinmek zorunda kalacağını gösteriyordu. Sovyetler Birliği belli bir büyüme hızına

ulaşabilmek için Batının işbirliğine, yardımına, teknolojik katkısına, dolayısıyla genel bir yumuşamaya gereksinme duyuyordu.

Askerî alanda stratejik kaygılar yine etkinliğini sürdürmekle birlikte, şimdi ekonomik kaygılar da en az o kadar ağırlık kazanmıştır. Sovyetler Birliği Başkanı Nikolai Tikhonov'un geçen hafta yaptığı konuşmada Batı ile ekonomik ve ticarî ilişkileri geliştirme gereğini vurgulaması bu açıdan son derece anlamlıdır.

YUMUŞAMAYA DÖNÜŞ BATI AVRUPA'NIN DA İŞİNE GELİYOR

Kaldı ki, yumuşama sürecinin Batı ile Doğu arasında geliştirdiği ekonomik işbirliği, artık, Sovyetler Birliği ve doğu Avrupa ülkeleri için olduğu gibi, Batı için de, özellikle Batı Avrupa ülkeleri için de, kolay kolay vaz geçilemeyecek kadar çekici duruma gelmiş ve kökleşmiştir. Uluslararası ticaretin daraldığı ve bunun en gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde bile ekonomik durgunluğa ve işsizliğe yol açtığı bir dönemde, bu ülkeler de, yumuşamanın yeniden canlandırılmasını ekonomik bakımdan kendi çıkarlarına uygun görmektedirler. Üstelik, yumuşamayı canlandırmanın sağlıyacağı güven ortamı, savunma giderlerinin bu ülkeler bütçesinde gitgide ağırlaşan yükünü de hafifletebilecektir.

Geçmiş yılların yumuşama sürecinde oluşmuş karşılıklı ekonomik çıkar bağları, Batı Avrupanın, son zamanlarda Sovyetler Birliğine karşı ekonomik "müeyyideler" uygulanması için ABD'den gelen isteklere karşı direnmelerinde önemli bir etken olmuştur.

Enerji bunalımı, bu çıkar bağlarına bir yenisini de eklemek üzeredir. ABD'nin hoşnutsuzluğuna karşın, bazı Batı Avrupa ülkeleri, Sovyetler Birliğinden yeni bir boru hattı şebekesiyle daha çok doğal gaz alma hazırlığı içindedirler.

Enerji sorunu Batı'da ve Doğuda yeni zorluklar yaratmaktadır. Tükenir bir kaynak olan petrolün üretimi kısıldıkça ve fiyatı tırmandıkça, özellikle sınaileşmiş ülkeler açısından, görünür gelecekte güvenli ve düzenli petrol sağlamayı güvence altına almak yaşamsal önem taşımaktadır.

Brejnev'in ilk uzlaşma çağrısını Körfez konusunda yapmış olması bunun bir kanıtıdır. Belli ki, Doğu, özellikle Batı için yaşamsal olan bu konuda köşeye sıkıştırılmak istemiyor.

Eğer Doğu ile Batı aralarında yeniden canlanacağı umulan diyalogda petrol ve enerji konusunda uzlaşmayı -kuşkusuz petrol üreticisi ülkelerle de anlaşarak- gündemin başına geçirebilirse, başta askerî konular olmak üzere öteki konularda da uzlaşmaları kolaylaşacaktır. ●

FELSEFE

POLONYA'DAKİ "DAYANIŞMA" HAREKETİ VE CAMUS'NÜN KEHANETİ

ORUÇ ARUOBA

●Polonya işçilerinin "dayanışma" hareketi ve bu hareketin, kısa sürede, kansız-kavgasız başardığı "devrim", çağımızda benzeri kolay görülmemiş bir olaydır.

●Polonyalı işçiler, bu sendikal "dayanışma" hareketiyle, Polonya'da, üstesinden gelinmez sanılan iç ve dış baskılara karşın, kısa sürede, kendi sendikal haklarını ve özgürlüklerini elde edip yasallaştırdıkları gibi, kendi özgürlükleriyle yalnız kalıp elde ettiklerini zamanla yitirmemek için, tümüyle devleti ve rejimi -sosyalist çizgisinden özde ayrılmaksızın- demokratikleştirme ve özgürleştirme çabasını ve akıllılığını da göstermişlerdir.

●Polonyalı işçiler, kendi açtıkları yoldan, çiftçilerin, öğrencilerin, aydınların, kilisenin, hatta devlet radyosunun ve televizyonun da, başka hiçbir Marksist sosyalist ülkede görülemiyecek, hatta yakın zamana kadar hayal edilemiyecek kadar özgürleşebilmeleri, enazından özgürlüğe ve bir tür demokrasiye doğru adımlar atabilmeleri olanağını sağlamışlardır.

●Bunları yaparken de, Devletlerinin başına içde veya dışda derde sokmamışlardır.

●Türkiye'de Polonya olayı pek irdelenmedi. Yalnızca ilginç bir "haber" gibi değerlendirildi bu olay... O arada bir de, "acaba Doğu - Batı ilişkilerinde yeni bir gerilime yol açar mı?" açısından bakıldı. Çünkü, belli nedenlerle, bu olay - hele zamanı bakımından- Türkiye'deki sağcıların işine gelmediği gibi; Marksist sosyalistlerden büyük bölümünün de saplandıkları öğretiye uymuyordu.

●Bu sayımızda, Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Asistan Oruç Aruoba, ilginç bir yaklaşımla konuya eğiliyor ve çağımızın önemli düşünürlerinden Albert Camus'nün felsefesi açısından Polonya olayını değerlendiriyor.

XX. yüzyıla "ideolojiler çağı" denmiştir; boşuna değil bu, çünkü en çok bu yüzyılda insanlar, yobazlaşan düşüncenin sonucu olarak, baskı altına alınmış sürülmüş, öldürülmüş — Albert Camus'ye bakılırsa, "elli yıl içinde yetmiş milyon insan"... Bu sonu-

cun sorumluları arasında Faşizm ile Nazizm olduğu gibi, Stalinizm de var— işte Camus de, yirminci yüzyıl felsefesinde, bu iki yanlı aşırılıklara karşı çıkmış, bu yüzden de iki yana da "yaranamamış", Fransa'da 'sağcı - solcu' ideoloji yanlılarının hepsine hedef olmuş bir düşünür.

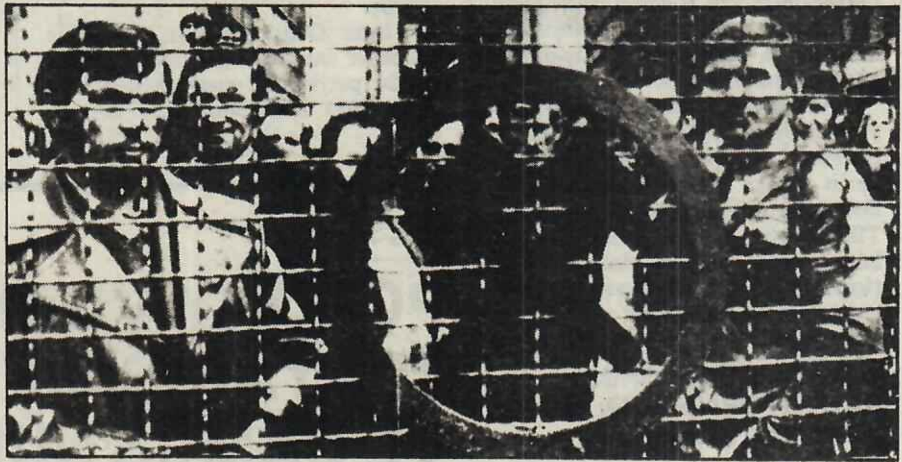
HAKSIZLIĞA KARŞI MÜCADELE HAKSIZLIK KAYNAĞI OLMAMALIDIR

Camus'nün temel hareket noktası, 1789'dan bu yana Avrupa tarihinde söz sahibi olagelen "başkaldırma" olgusudur: Köleliğe, baskıya, zulüme başkaldıran insanın düşünüş biçimi... Bu olgunun düşünce düzeyindeki hazırlayıcıları olan filozoflara, yazarlara olduğu kadar, tarihsel olaylara da eğilen Camus, her başkaldırmanın, başlangıçta **bütün insanlar için, bir değer adına** yola çıktığını, ancak, sonradan, "köklerini unutarak", **ne adına** başkaldırdığını unutarak, ya karşı geldiği tutum gibi buyurgan, zalim olup çıktığını, ya da kendi kendini eritip bitirdiğini saptıyor. Böylelikle, siyasal alanda, yazılarıyla, Franco İspanyasına da Stalin Rusyasına da eşit ölçüde karşı çıkan Camus, başkaldırma için felsefî bir ölçü, neredeyse mantıksal bir tutarlılık ölçüsü getiriyor: Başkaldırma, birşeye karşı gelirken, karşı gelme yolu, o yolla ulaşmak istediği amacı zedeliyorsa, tutarsızdır. Bu alanda tutarlı kalmanın, yani, amaçları ve değerleri zedelemeden eylemde bulunmanın yolu, başlangıçta başkaldırmayı yola çıkaran değerlere, bütün insanlar için eşit derecede geçerli olması gereken değerlere sadık kalmaktır. O zaman başkaldırma, kendine hak sağlayan temeli korur, haksızlıklara karşı çıkma hakkını elinde tutar; yoksa; kendisi de büyük —hem de bazen ortadan kaldıracağım diye işe başladığı haksızlıklardan daha büyük— bir haksızlık kaynağı olup çıkar, yeni harcanmalara, yeni değer çiğnenmelerine yol açar.

Böyle sonuçlara yol açmayan, "insanın dünyadaki durumu"nu düzelteceğim derken bozmayan bir tutumu, Camus, sendikacılıkta görür.

SENDIKACILIK "CANLI HÜCRE"DEN HAREKET EDER

Camus'nün, bu görüşleri ayrıntılarıyla felsefî açıdan ortaya koyduğu kitabı "**Başkaldıran İnsan**" 1951'de yayımlanmış. Tam otuz yıl önce... Bu kitaptaki görüşlerle içinde yaşadığımız günlerin olaylarını karşılaştırdığımızda, bu görüşlerin, sanki bir 'kehanet' gibi, doğrulanmakta olduğunu görüyoruz: "Devrimcilik" sözcüğünü tekeline almağa çabalayan 'blok' içinde, Polonya'da, gerçekten devrimci bir hareket, bir "bağımsız sendikacılık" çıkıyor ortaya... Camus da şöyle yazmış kırk yıl önce, "devrimci sendikacılık" üzerine:

Polonya işçilerinin "Dayanışma"sının başardığı "Devrim" çağımızda benzeri kolay görülmemiş bir olaydır.

"**Bir yüzyıl içinde, işçi koşullarının, onaltı saatlik günden başlayarak kırk saatlik haftaya dek, büyük çapta düzeltilmesinin sorumluluğu bu hareketindir İdeolojik İmparatorluk (yani Sovyetler Birliği) ise sosyalizmi geri döndürmüş, sendikacılığın elde ettiği başarılardan çoğunu tahrip etmiştir. Çünkü, sendikacılık somut bir temelden, meslekî çalışma temelinden,... organizmanın üzerinde kurulduğu canlı hücreden hareket ederken, sezarvarî devrim (yani 1917 Sovyet devrimi) öğretiden hareket eder, gerçekliği de öğretinin içine girmeğe zorlar... Yirminci yüzyılın devrimi iktisada dayandığını savlar, oysa öncel olarak siyasal ve ideolojiktir. İşlevi gereği, şiddetten ve gerçeği zorlamaktan kaçınamaz. Savlarının tersine, mutlaktan başlar ve gerçeği biçimlemeğe çalışır. Başkaldırma ise, buna karşılık, doğruyu bulmak yolundaki sürekli çabasında gerçeğe dayanır. İlki, kendini yukarıdan aşağıya gerçekleştirmeyi dener, beriki ise aşağıdan yukarıya.**"

Polonya'da bu kehaneti gerçekleştiren yolundaki insanlar, sanki kehanet iyice bir doğrulansın diye, Camus'ün önemli bir kavramını ad seçmişler kendilerine: "**dayanışma: solidarité**". Bu kavram Camus'nün bir öyküsünde kan - can bulur kendine: Başyapıtını yaratmak üzere inzivaya çekilen ressam, tuvalinin önüne yığılmış halde bulunur —ama yaratmıştır başyapıtını: Tuvalin tam ortasında, zorlukla okunan bir sözcük yazılıdır; **yalnız** diye de okunabilen, **dayanışmış** diye de okunabilen bir sözcük:

solitaire

solidaire

Bugün, "sezarvarî ideolojik imparatorluk" içinde, yapayalnız duran (ya da öyle durur **gibi** görünen) bu dayanışmış insanlar, yalnızlar belki gerçekten, ama kocaman bir gelenek var dayanabilecekleri. Felsefenin, anlamlı ve değerli bir yaşam biçiminin arayışı peşinde geçirdigi ikibin şu kadar yıllık serüvenin; özellikle de, yüzyılımızda Camus'ye ulaşan, çağdaş insanın durumuna çözüm arayan felsefe görüşlerinin geleneği. (Bir habere göre, Dayanışma hareketinde yer alan kimi aydınların, yaptığı birşey de, bu geleneğin Polonya'da yasak olan yapıtlarını gizli gizli çevirip, basıp, el altından dağıtmak —bu kitaplar arasında **Başkaldıran İnsan** var mı acaba?...)

Bu geleneğin üzerinde odaklandığı noktalardan biri, **kişinin** bir yandan **toplum** bir yandan da **devlet** ile ilişkileridir. Bu üçlü ilişki birçok soru doğurmuş, bu sorulara şu ya da bu biçimde verilen yanıtlar da çeşitli feslefe akımlarını belirlemiştir. Söz gelişi, "ilişkide hangi öğe ağırlık, öncelik taşımalı?" sorusuna verilen yanıtlar bireycilik, halkçılık, devletçilik gibi siyaset/iktisat akımlarıyla sonuçlanmış; ya da, "kişi açısından toplum ile devletin ilişkileri nasıl düzenlenmeli?" sorusunun yanıtları, bir yandan "anayasa" ve giderek "insan hakları" düşüncelerini doğururken, bir yandan da, bu düşüncelerin yorumları olarak, liberalizm ile sosyalizmde dilegelen görüşlere yol açmış.

Ama bu tek tek akımlar, anlayışlar, "izm"ler, bu üçlü ilişkinin bir öğesine ya da bir yanına ağırlık

vererek, toplum üçgenin bazı özelliklerini (göz ardı etmeseler bile) önemsiz sayarlar. Oysa felsefenin asıl kaynağına, yani bu akımların 'baba'ları saydıkları filozoflara baktığımızda, onların kaygılarının tam tersi bir kaygı; üçlü ilişkiyi bir **denge** içinde tutma kaygısı olduğunu görürüz; çünkü, felsefe açısından asıl **sorun**, bu ilişki bağlamının dengesizleşmesi, bir yanının fazla ağır basmasıdır.

Camus'ün ortaya koyduğu felsefî görüş de bu kaynaktanlık özelliğini taşır; **dengeleyici** bir görüştür bu: Kişinin **yalnız** olduğu, yalnız olmasının **gerekli** olduğu alarlar vardır; korunması gereken alanlardır bunlar (insan haklarının bir bölümü bu alanları korumaya yöneliktir: haberleşme hakkı, seyahat hakkı, gibi). Bu alanlar korunmaz, yok sayılırsa, yani devletin ya da toplumun bu alanlara egemen olmasına izin verilirse (Nazizm ve Stalinizmde olduğu gibi) denge bozulur, değersizlikler çıkar ortaya.

Kişi **yalnızdır**; ama **tek başına** değildir, **toplum** içindedir; ilişkinin bu yanı gözden kaçırılırsa, bu kez (felsefî anlamında) anarşi, yani devletin etkisizleşmesi, bozulması çıkar ortaya; ya da, liberalizmin bazı türlerinde ve diktatörlüklerde görüldüğü gibi, **devlet, toplum** üzerinde **bireysel** çıkar gütme, giderek de baskı kurma aracı haline gelir; ki bu da anarşi ile aynı şeydir. Çünkü böyle bir duruma egemen olan, belirli toplumsal kurallar/kurumlar değildir; toplumun yönetimi bir kişinin ya da bazı kişilerin "dudakları arasında"dır. (Buradan çıkan ilginç bir sonuç, aykırı gibi görünse de, **diktatörlük** ile **anarşinin** temelde aynı çarpık devlet anlayışına dayanmaları!) Bu yüzden kişi bir toplum içinde, bir devletin yönetiminde yaşadığını unutmamalıdır; ters taraftan da, devlet, bir toplumu yönettiğini, bu toplumun da kişilerden oluştuğunu unutmamalıdır.

İşte Camus'ün, "başkaldıran insan"dan hareketle ortaya koyduğu, "**kendi Evet'i ile Hayır'ı arasındaki gerilimi koruyabilen**" insanın tutumunun siyaset alanındaki yansıması böyle bir dengedir. Bu denge anlayışından bugün çıkarabileceğimiz dersler az olmasa gerek...

"PROLETER DİKTATORYASI"NA BOYUN EĞMEYEN PROLETERLER

Polonya'da olup bitenlere baktığımızda ise, ayrıntılara varasıya koşutluk görüyoruz bu felsefî tutum ile Dayanışma Sendikası'nın tutumu arasında: "Merkezî bürokrasi"ye, devlet hegamonyasına karşı çıkan bu insanlar, bu karşı çıkmayı, korunmasını, bağımsız tutulmasını istedikleri bir alan adına yaparken, bu alanın, daha geniş bir toplum alanını içinde yer aldığını unutmuyorlar: Toplumlarını, "dış müdahale" tehlikesine atmamağa özen göstererek, devletlerin aldığı yasal kararlara da uymasını biliyorlar; hem de, toplumlarını bir bütün olarak daha insanca bir toplum haline getirmenin yollarını arıyorlar. Ama herkes biliyor ki bir 'taviz' değil bu; gerektiğinde, hiçbir ödün vermeksizin, hiçbir 'otorite'ye kulak asmaksızın istediklerinde sonuna dek direnmesini de biliyorlar.

Ölçüsüzlüğe alışık "ideolojik imparator"luğun merkezî mekanizması ise ne yapacağını şaşırmış halde, homurdanıp duruyor bu ölçülü tutum karşısında... Daha önce Macaristan'da, Çekoslavakya'da yaptığı gibi "batı emperyalizminin ajanları, sosyalizm düşmanları" diye kestirip atmağa kalkışınca, karşısındaki **yasal**, **tanınmış** kuruluş "Yok öyle şey" diyor, "Biz Polonya'lı sosyalist işçileriz". Böylece, kendi müdahalelerine mazeret gösterdiği "dış müdahale" savı elinden alınınca, merkezî otoritesine yönelik bir "iç müdahele" karşısında homurdanmaktan başka birşey gelmiyor elinden... Oysa bir 'bağımsız sendika'nın varlığı "imparatorluğun" ideolojisi için büyük bir tehdit aslında: Kurduğu devlet düzeniyle 'eski'kapitalist üretim ilişkilerinin bir ürünü olan sendikaları gereksiz kıldığını —hattâ her türlü sendikanın amaçlayabileceği en son düzenin kendi düzeni olduğunu—savlayan "imparatorluk" içinde, sendikal haklar isteyen bu insanlar, "cumartesi günleri çalışmayız" diyen bu işçiler, "proleterya diktatorya"sına boyun eğmeyen bu proleterler, yerleşik, güçlü, egemen ideolojinin kavramlarını allakbullak ediyor: "Devrimci"babanın karşısına dikilen oğul da devrimci...

Camus'nün gerçek devrimciliği niçin bu noktada gördüğünü daha iyi anlıyoruz şimdi: Herşeye, yaşamın her alanına egemen olmağa çalışan, kişiyi, giderek de toplumu, hiçe sayan bir 'devlet' düzeninin karşısına çıkan bu hak savunucuları, bu ölçülü devrimciler, günümüzde **tarih yapan** bir güç, bir **ilerici** atılım olduklarını kanıtlıyorlar adım adım. Başka biryerlerde var mı acaba bu nitelikte bir hareket bugün?

Olabilmesi için neyin gerekli olduğunu da yine Camus'dan dinleyelim:

"Avrupa'nın devrimci ruhu, şunu da yapabilir, ilk ve son olarak: İlkelerine geri dönüp, kendisini yolundan çıkararak, şiddete ve savaşa götüren sapmanın ne olduğunu sorabilir, ve başkaldırmasının temelleriyle birlikte, kendine olan inancını da yeniden bulabilir.". ●

Polonya işçileri "Dayanışma" sırasında ve sonunda devletlerinin başını içte ve dışta derde sokmadılar.

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

KURTULUŞ SAVAŞINDA PTT'CİLER ve ADRESİNİ YARATAN TELGRAF

KURTULUŞ Savaşımızın önderi Mustafa Kemal Atatürk, topraklarının geniş bölümü en güçlü devletlerce işgal edilmiş bir Türkiye'de ve işgal devletlerine boyun eğmiş Osmanlı Yönetimi altında, telgrafcılardan dağıtıcılara kadar birçok PTT görevlisinin, yürekli bir milliyetçilikle ve gerçek bir görev bilinciyle yaptığı hizmete büyük değer verirdi, onların bu katkısını övgüyle belirtirdi.

Savaşda da barışta da iletişimin (haberleşmenin) çok önemli bir yeri vardır.

Çok güçlü bir ordu, iletişim yetersizse, savaşı yitirebilir; fakat maddi olanakları sınırlı bir güç, iyi işleyen bir iletişimin katkısıyla zafere erişebilir.

Barışda ise, güvenli ve düzgün iletişim, iyi bir devlet yönetiminin ve demokrasinin temel gereklerindendir.

PTT'ciler, Kurtuluş Savaşının başarıya ulaşabilmesi için zorunlu olan iletişimi en ağır baskılara ve tehlikelere karşın sağlarken, aslında görevlerinin temel kuralını da yerine getirmiş oluyorlardı: O da, telgrafı veya mektubu, ne pahasına olursa olsun, zamanında yerine ulaştırmak... Yukarıya aldığımız sözleriyle, Mustafa Kemal Atatürk, milliyetçilikle görev gereğini bağdaştıran bir anlayışla Kurtuluş Savaşına yaptıkları katkı için, PTT'cilere Ulusça duymamız gereken şükranı dile getirmiş oluyordu.

* * *

"Yeni Ufuklar" dergisinin 23 Ağustos 1976 günü çıkan son sayısında, Bülent Ecevit, rahmetli Ferit Celal Güven'den dinlemiş olduğu bir anıya değinerek, "ADRESİNİ YARATAN TELGRAF" başlıklı yazısında şöyle yazıyordu.

"Kurtuluş Savaşı başlarken, henüz Adana içinde Müdafaai Hukuk Cemiyetinin kurulmadığı ve örgütlü bir direnişe geçilmediği günlerde, işgal altındaki Adana'nın üzgün Türk aydınları, her akşam bir açık hava kahvesine gider, masalarda üçer-beşer toplanıp eziklik duygusu içinde konuşur dertleşirlermiş.

Bir akşam, Kurtuluş Savaşına büyük katkısı olan postacılardan biri, bir telgraf dağıtıcısı, bu kahveye girmiş. Elindeki bir telgrafı ilk masada oturanlara götürüp göstererek,

— Acaba bu telgraf sizlerden birine mi?,

diye sormuş.

Masadakiler telgrafı okumuşlar,

— Hayır, bize değil, öteki masalarda oturanlara da bir sor! , demişler.

Dağıtıcı, tek tek bütün masaları dolaşıp telgrafı göstermiş. Her masada oturanlar, telgrafı okuduktan sonra,

— Hayır, telgraf bize değil, yan masadakilere de bir sor!, demişler.

Dağıtıcı, elinde sahibini bulamadığı telgrafla kahveden çıkıp gitmiş.

Ertesi gün Adana'da Müdafaai Hukuk Cemiyeti kurulmuş ve Kurtuluş Hareketinin kıvılcımı yanmış.

Bilindiği gibi, sonradan, Adana halkı kahramanca direnişiyle özgürlüğünü kazanmıştır.

Telgraf, "Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti Riyasetine" diye başlıyor ve henüz var olmayan "Cemiyet"e belli görevler veriyormuş. Altında da Mustafa Kemal'in imzası...

Bu olayda Atatürk'ün gücünün, başarısının, önderliğinin gizi saklıdır: Halka güven... Atatürk, var olmayan bir adrese çektiği o telgrafın kendi adresini yaratacağını biliyordu. Çünkü halka güveniyordu.

* * *

Bu olay, ayni zamanda, görev bilinci olan bir PTT dağıtıcısının gereğinde ne kadar büyük bir hizmet yapabileceğini de gösterir.

dergimizin bu sayısındaki "İÇİMİZDEN BİRİLERİ" bölümünde, hergün hemen her birimizin kapısını çalan onbinlerce posta dağıtıcısından biriyle yaptığımız görüşmeyi yayınlıyoruz.

Okurlarımız, bu görüşmede, postacılarımızdaki o geleneksel görev bilincinin nasıl şimdi de sürmekte olduğunu göreceklerdir.

Umarız ki bu görüşme, toplumun iletişim yükünü yaz-kış demeden omuzlarında onurla taşıyan postacıları eksik kalmış bazı haklarına kavuşturmaya da katkıda bulunsun ve onların güç görevlerini daha sağlıklı koşullar altında yapabilir duruma gelmelerine yardımcı olsun.

POSTA DAĞITICISI İLE GÖRÜŞME

- **"Mektubu, yok normal mektup, yok taahhütlü, yok ekspres diye ayırd etmeden vatandaşa bir an önce vermek, kanuni bir mecburiyet olmaktan da öte, vicdani bir mecburiyet"...**
- **"Biz postacılar, kar-kış demeden, artı 30 derece sıcakta, eksi 30 derece soğukta 30-40 kilo yükü, merdiven merdiven, kapı kapı dolaşıp tüketmek zorundayız."**
- **"Biz ne memuruz, ne işçi... Memur masa başında oturana dediklerine göre, işçi sayılmamız gerekir. Dileğimiz o ki, kanunda yerimizi, ne olduğumuzu bilelim artık..."**

SORU: **Posta dağıtıcısı olarak, mesleğinizle ilgili sorunlarınız nelerdir? Mesleğinizin özellikleri nedir? İşçi misiniz, memur sunuz? Bu konularda bilgi verir misiniz?**

YANIT: Biz memur da değiliz, işçi de değiliz. Memur masa başında oturana dediklerine göre, memur sayılamasak gerek... Çünkü biz yazın artı 30 derce sıcakta en azından 30-40 kilo yükle merdiven merdiven, kapı kapı dolaşıp, bu yükümüzü gram gram tüketmek zorundayız.

İşçi hiç değiliz; çünkü, işçi haklarından yararlanamıyoruz. Toplu sözleşme ve grev hakkımız yok. Bir arkadaşımız şöyle bir olayla karşı karşıya geliyor:

Görev bölgesinde birisi ile arasında tartışma çıkıyor. Arkadaşımız dava açıyor, memura hakaret suçundan... Fakat Savcı "**ben sizi memur olarak görmüyorum; çünkü kanunda sizin yerinizi bulamadım. Memurmuşsunuz gibi işlem göremeyeceğim**", diyor.

Fakat işçi de sayıl-

mıyoruz. Dileğimiz o ki, kanunda yerimizi, ne olduğumuzu bilelim artık...

SORU: **Biliyoruz ki, evvelce birçok dağıtıcılar bu memur-işçi belirsizliği ortadan kalkarsa işçi olmayı tercih etme eğiliminde görünüyorlardı. Fakat şimdi işçi hakları askıya alınmış durumda. Şu sırada dağıtıcıların eğilimi nedir? Bu durumda da yine işçi olmayı mı, yoksa memur olmayı mı tercih ederler?**

YANIT: Bizim görevimiz ayakta, gezerek olduğu için işçi olmamız gerekir. Tabii işçi haklarının da korunmasını isteriz.

SORU: **Emekliliğiniz nasıl oluyor?**

YANIT: Biz Emekli Sandığı'na bağlıyız. Yalnız işler acısı bir durumdayız. Polis, zabıta, hatta masa başında oturan bazı kişiler yıpranmaya tabi. Onlar 20 yıl üzerinden emekli oluyorlar. Biz bu haktan da yararlanamıyoruz. "**Tamam, haklısınız, çok yerinde. Siz çok çile çekiyorsunuz. Yıpranma sizin hakkınızdır**" denildiği halde, bir türlü Meclislerden de çıkmadı. Üst düzeydeki büyüklerimiz bunu göz önüne alır da, bizim bu hakkımızı verirse onbinlerce postacı olarak müteşekkir kalırız.

Halkımız da bizim hâlimizden anladığı için bunu anlayışla karşılar. Yazın artı 30 derece sıcaklıkta terli terli kapılarına vardığımız zaman, yurttaşlar "**ne olursunuz soğuk birşey için de gidin**" derler...

SORU: **Bir de kışı var bunun tabii...**

YANIT: Tabii. Halkımız bunu çok düşünür. Kışın bazen bizden başka hiç kimse sokaklarda görünmez. Biz postacılar kar-kış demeden eksi 30 dereceye kadar soğuğun altında gene aynı... 30 kilo, 40 kilo yükü gram gram tüketiriz.

SORU: **Sırtınızda mı taşırsınız?**

YANIT: Sırtımızda taşıyoruz. Gram gram tüketmekle harcıyoruz. Merkezde de işimiz var. Çoklarımızın üstü-başı kışın soğukta ıslanıyor. Ama yakınmadan yapıyoruz görevimizi, seve seve yapıyoruz. Hakkımız olanı da bize verseler daha memnun olacağız, daha iyi çalışacağız.

SORU: **Karda, kışta PTT dağıtıcılarının giyim-kuşamı, çizmesi yeterince karşılanıyor mu?**

YANIT: Ne yazık ki gecikmeler oluyor. Hele bu yıl çizmeler daha yeni verildi. Yani kış biteceğine yakın... Halen kışlık elbisemiz verilmedi. Oysa onuncu ayın sonunda verilmesi gerekirdi. 12'nci ay da geçti, şimdi yeni yılın ikinci ayındayız, hâla verilmedi.

SORU: **Ayakkabı veriliyor mu?**

YANIT: Veriliyor ama en dayanaksızından. Bizim arabamız, aracımız, herşeyimiz ayaklarımız.. Verdikleri ayakkabı ise iki ay gitmez.

SORU: **Zamları, yan ödemeleri alıyor musunuz?**

YANIT: Veriyorlar. Yalnız tebligattaki arkadaşlarımız eksik alıyor, mağdur oluyorlar.

SORU: **Tebligat dediğiniz mahkemelerden gelen tebligat mı?**

YANIT: Evet... Biz postacı olarak dört kısma ayrılmışız: Normal postacı, telgraf götürenler, adlî tebligat götüren postacılar, bir de özel ulak ekspres mektup...

Normal mektubu kısa yoldan vermeye gayret ediyoruz. Taahhütlü mektubu da biz götürüyoruz. Ekspres ile telgraf eğleşmez... Merkeze ne zaman, gecenin hangi saatinde gelirse gelsin, o zaman görevli nöbetçi arkadaşlar var, cible arabayla götürüyoruz. Ama bazen yanlış adres oluyor. Arkadaşlar bulamıyor, o zaman özel ulak normale düşüyor, arkadaşlar bulamadığı için meşhurat veriyor, ertesi gün yine getirmek mecburiyetinde kalıyor.

SORU: **Telgraflar da aynı usulle mi dağıtılıyor?**

YANIT: Telgraflar da aynı ciplerle, arabalarla, hiç beklemeden, gece-gündüz demeden vatandaşın evine teslim ediliyor...

SORU: **Yine tebligata gelelim. Tebligatta genellikle bilinen şöyle bir durum vardır: Bazı kimseler tebligatı almaktan kaçınmakisterler. Bazılarının hergün gazetelerde adı çıkar, hangi toplantılara gittiği bilinir, duyulur, fakat bir türlü tebligat ona erişemez. Burada ne gibi sorunlarla karşılaşılıyor?**

YANIT: Tebligatçı arkadaşlar, yıllardan beri bunu kendi aralarında tartışıyor. İdareye de bildiriyoruz. Ama idarenin yapacağı bir durum yok. Kimi vatandaş, tebligat olduğunu hissettiği zaman, kapıya kendisi çıkmış olsa bile, "**o kişi burada yok**" diyor. Almıyor. İmzadan imtina ediyor... İkinci sefer götürdüğünde de birşey yapmadığı zaman postacı, 35'inci maddeyi uygular. Kapıya bildiri bırakır. Konu o mıntıkanın muhtarına veya o mıntıkanın karakoluna intikal eder. Polis tarafından tekrar vatandaş tebligini alması için aranır.

SORU: **Demek ki bu konunun Devletçe sizin dışınızda çözümü gerekli?**

YANIT: Evet.

SORU: **Memleketimizde okuma-yazma bilmeyen çok; veya okuma yazma bilir de, iyi yazmasını bilmez. Yazar da göndereceği yerin adresini iyi bilmiyordur. Bu gibi okunaksız adresler, yanlış adresler durumu, sizin için sorun yaratacak kadar çok oluyor mu? Bunun çaresini nasıl buluyorsunuz?**

YANIT: Bilhassa gecekondu bölgelerinde bu gibi şeylere sık rastlanır. Vatandaş göndericinin yerine alıcı, alıcının yerine gönderici adresi yazıyor bazen... Bunu biz kendi aramızda çözüyoruz da, adres yetersiz kalınca zorluk çıkıyor. Bir de gönderici bazen kendi adresini mektubun sol üst köşesine veya mektubun arka tarafına yazmayı ihmal ediyor. Muhatabı bulunmadığı zaman mektubun gönderene iade edilmesi gerekli ama, zarfın sol üst köşesine veya arkasına kimin gönderdiği yazılmamışsa, iade de edilemiyor.

SORU: **"İçinde bir sır olabilir" diye zarfın içine bakmaktan da kaçınıyorsunuz herhalde...**

YANIT: Tabii... Zarf açılmıyor, katiyen.

SORU: **Adresi bulunamıyan, göndereni de bilinemiyen bu mektuplar ne yapılıyor?**

YANIT: Alıcısı veya göndereni bulunamamış mektuplar için muhafaza kısmı var. Burada bunlar toplanıyor, kanunun öngördüğü sürece bekletiliyor, ondan sonra, heyet huzurunda bu mektuplar haliyle imha ediliyor.

SORU: **Bu gibi durumlar çok oluyor mu, istisnai mi?**

YANIT: Çok oluyor.

SORU: **Bu eksik veya yanlış adresleri bulmada kolaylık bakımından ne tavsiye edebilirsiniz? Mesela insanın aklına şu geliyor: Bir posta dağıtıcısı, uzun süre bir bölgeye baktıysa, o kendi tecrübesi ile, eksik veya yanlış adreslere yazılmış mektupların gideceği yeri bul-**

makta bir kolaylığa erişir herhalde...

YANIT: Çok güzel bir konuya değindiniz. Bir dağıtısı sık sık mıntıka değiştirirse, o mıntıka mektuplarının dağıtımı daha çok aksar. Bir dağıtıcı bulunduğu mıntıkaya 1 yıl, 3 yıl, 5 yıl gitmişse artık orada yaşayanları kendi evinin halkı gibi tanır. Adres yanlış da yazılmış olsa, kimin nerede olduğunu bilir, mektup yerine varır. Yalnız ne yazık ki, bazen baş dağıtıcılar tarafından, idareye, yukarıya duyurulmadan, mıntıka değiştiriliyor. Bu, başdağıtıcının elinde olan birşey. O sebepten adresi yetersiz mektuplar geri çevrilmek zorunda kalıyor. Tecrübeli bir postacı, oraya yıllarca gitmiş bir postacı olsa, hiç mektup geri çevrilmez diyebilirim.

SORU: **Postacının işini kolaylaştırabilmek için vatandaşa, şunu da tavsiye edebilir misiniz? Bazı müesseseler bir il'e, bir ilçeye bir broşürden veya sirküler niteliğinde bir yazıdan çok sayıda gönderiyorlardır. Bunları pullanmış, ilçelere göre ayrılmış olarak PTT'ye vermeleri işinizi kolaylaştırır mı? Diyelim ki, bir müessese Adana'ya 100 tane zarf gönderecek. Bunları tek tek vereceğine postaya, 100 tanesini pullanmış olarak, bir iple veya lâstikle bağlayıp verse, bu PTT'nin işini kolaylaştırır, işi çabuklaştırır mı?**

YANIT: Evet çok kolaylıştırır.. Hem kendi açısından, hem de bizim açımızdan çok yararlı birşey olur bu... Hem ayrımcılarımızın işi hafifler, hem de gönderilenler yerine daha çabuk ulaşır.

SORU: **Posta dağıtıcılarının ve genellikle posta idaresinin bir özelliği var... Bazı mektupların içinde aile sırları olabilir; bir insanın ancak muhatabına söyleyebileceği şöyler olabilir. Bir üçüncü şahsın duyması, öğrenmesi istenmez bunları... Bütün bunlar PTT'ye ve posta dağıtıcılarına emanet edilir. Sizin izleniminiz nedir? Vatandaşımızda PTT'ye ve posta dağıtıcılarına bu bakımdan yeterli güven oluşmuş mudur ve bu güveni haketmenin tedbirleri yeterince alınmış mıdır?**

YANIT: Alınmıştır. Âmirlerimiz mektubu muhatabına vermemiz için bizi sık sık uyarırlar.. Bize verilen, görevimizle ilgili kitaplarda da gereken talimat vardır. Postacı arkadaşların görevi iyi yapabilmek için bu talimatı okuması istenir.

Mesele, her kapıyı açana, "**buyurun, mektubunuz var**" deyip verilmemesi gerekir. Mektubun gönderildiği kimse için, zarf gösterilmeden, "**falanca burada mı?**" diye sorulur. Kapıyı açan "**burada**" derse, "**lütfen kendisi gelebilir mi?**" denir. İçeride ise kendisi gelir, değilse "**ben eşiyim, oğluyum, kızıyım, geliniyim**" diyen birine verilir. Tanısak da, tanımasak da normal mektubu vermek zorundayız. Ancak taahhütlü mektubu muhatabından başkasına veremeyiz. Mutahabın imzası gerekiyor. Yalnız, ne yazık ki, bize kimlik sorma yetkisi verilmedi. Bazen bu yüzden aksamalar da oluyor. Kimlik soramıyoruz. Vatandaş "**evet alıcısı benim**" dersi, kimlik soramadığımız için, tanımasak da taahhütlü mektubu vermek zorunda kalıyoruz.

SORU: **Demek ki size kimlik sorma yetkisi tanınsa, taahhütlü mektuba daha çok güvenlik kazandırılmış olacak...**

YANIT: Elbette... Kimlik soramıyoruz, mektubu veriyoruz. Fakat bazen o mektubun bir şikâyetçisi geliyor, "**benim mektubumu ne yaptın?**" diyor... Ben filâncaya vermişim, imzasını almışım ama o vatandaş icabında "bu imza benim değil... Ben almadım" diyebiliyor. Bu oluyor.

Yani bu, dağıtıcının üşenmesinden değil, yetki azlığından doğan bir sakınca.

SORU: **İhtimal vermiyoruz olacağına ama, istisnai olarak, diyelim ki, bir posta dağıtıcısının kendine özgü bir siyasal eğilimi var... Dağıtımı yasak olmayan, fakat dağıtıcının siyasal eğilimine uyamayan bir yayın posta ile gönderildiği vakit, bunu muhatabına ulaştırmama gibi durumlar oluyor mu, yoksa böyle durumlar istisnai denebilecek kadar az mıdır? Bunun kontrolü yeterli midir?**

YANIT: Bunun kontrolü çok sıkı tutulmaktadır. Merkezde günlük dağıtıma çıkılır. Sabahleyin yedi buçukta işbaşı yaparız, mıntıkamızın mektuplarını ayırıp dokuzda dağıtıma çıkarız. Belli süreler içinde herkes mıntıkasının postasını dağıtır. Bu, amirler tarafından, serviş şefleri tarafından sık sık kontrol edilir. İşini bitirdikten sonra merkeze dönünce de çanta kontrolü olur, "acaba geri getiriyor mu, herşeyi yerine vermiş mi?, geri getirdiği mektup var mı?" diye... Vatandaşın güvencesi bakımından çok iyi sağlanmıştır. Muhatabını bulamayıp geri getireceği mektup varsa, yerinde arkasına meşruhat yazması gerekir, postacının...

SORU: **Bütün bu tedbirlere rağmen, diyelim ki, her meslekte olduğu gibi, istisnai olarak, iyi niyeti olmayan birisi çıktı ve kendi eğilimen göre bazı postaları dağıtmadı. Bu da vatandaşın uyarısı üzerine veya başka bir yoldan ortaya çıktı. Diyelim ki, bir yerde çöp kutusunda muhatabına ulaşmamış mektuplar bulundu. Çünkü çantasında geri getiremiyor, getirse belli olacak... O zaman buna karşı uygulanan müeyyide, ceza yeteri kadar caydırıcı mıdır, etkin midir?**

YANIT: Böyle birşey yaptığı anlaşılan postacı derhal açığa alınır.

SORU: **Özellikle kırsal alanda, köylerde mektupların ve postayla giden başka malzemenin dağıtımı bakımından, dağıtıcıların karşılaştıkları zorluklar var mıdır?**

YANIT: Ben köy dağıtıcılığı yapmadım. Yapan arkadaşların ağzından duydum. Köy dağıtıcıları haftada iki gün çıkıyor. Yalnız bazen arkadaşa 20'nin üzerinde köy verildiği söyleniyor. Araba, vesait işleyen köyler var, işlemeyen köyler de var... Bu gibi durumlarda aksamalar olabilir tabii..

SORU: **Vasıta işlemeyen yerler için dağıtıcıya taşıt veriliyor mu?**

YANIT: Vasıta işlemeyen yerlere atlı dağıtıcı verilir. Ama arkadaşlar verilen at bedelini, yem bedelini, tayın bedelini çok az buluyorlar. Bir ay için verilen para, atın bir haftalık beslenmesine bile yeterli değil, diye yakınıyorlar. O yüzden çoğu kez yaya gitmek zorunda kalıyorlar.

SORU: **At çok geride kaldı. Motosiklet verilse daha iyi olmaz mı?**

YANIT: Motosiklet verilse daha iyi olur. Vatandaşa gelen herşey daha önce eline varır. Köy dağıtıcısı arkadaşlar büyük güçlüklerle karşılaşıyorlar. Kışın kurtların yediği veya soğukta donup ölen arkadaşlarımız oluyor. Bilhassa hat boyunda, direklerin doruğunda donup ölenlerimiz var. Son zamanlarda yeryer motorize uygulamaya geçilmiş. Yalnız oralarda dağıtıcı arkadaş o mıntıkadan alınmış. Bu görev motorlu aracı kullanan şoför arkadaşa verilmiş... Hem ara-

bayı kullanacak, hem dağıtımı yapacak.

SORU: Postacının köye gittiğinden nasıl emin olunuyor?

YANIT: Ekseriyetle köylerde yeni bir uygulamaya geçildi son yıllarda. Köylü vatandaşlar için çok yarayışlı oldu bu uygulama. Eskiden bazı köy dağıtıcıları, rastladıkları yerde muhtara veya bir başka tanıdıklarına verirlerdi köyün postasını... Şehirde 3-4 arkadaşın yaptığı görevi, köy dağıtıcısı tek başına omuzlamak zorundadır. Mektuptan tebligata, para havalesine kadar herşeyi o dağıtır. Bunları muhtara bıraktığında muhtar, isterse zamanında veriyor, isterse vermiyor. Bunun üzerine idaremiz bir önlem aldı. Her köye bir posta kutusu koydu. Posta kutusunun içerisine, köyün ismini taşıyan mühür kondu. Sabit mühür, yani bağlı, koparılıp alınmaz. Dağıtıcı, haftada iki gün sefer defterine o kutudaki mühürü basmak zorunda.. Böylece köye gitmesi güvence altına alınmış oldu.

Kutuya atılan mektupları da alıp merkeze getiriyor. Şimdi, yalnız bulamadığı kimselerin mektubunu muhtara veriyor.

SORU: Son zamanlarda herşey pahalılanıyor. Posta ücretlerine de büyük ölçüde zam yapıldı. Bu, mektuplaşmayı azalttı mı? Yoksa bir müddet sonra vatandaş intibak etti mi yeni fiyatlara?

YANIT: Şöyle bir şey oldu: Gecekondu semtinde oturan fakir vatandaşlar taahhütlü mektubu da, iadeli taahhütlü mektubuda çok azalttılar, hemen hemen kaldırdılar. Çünkü fiyatlar pahalı oldu, taahhütlü mektup 35 TL., iadeli taahhütlü mektup 50 TL. Ama normal mektupla haberleşmeye bir etkisi olmadı zamların. İlk zamanlarda biraz azalma görülmüştü, ama, zaruri bir ihtiyaç haline geldiği için, mektuplaşmadan vazgeçilemiyor. Taahhütleri, iadeli taahhütlü göndereceği yerde, vatandaş, normal mektup gönderiyor artık genellikle.

SORU: Siz hergün pekçok vatandaşın kapısını ona bir haber getirmek için çalarsınız. Gelen haber iyi de olabilir, kötü de... Vatandaş genellikle karşısında posta dağıtıcısını görünce umutlu bir bekleyiş içerisinde midir, kaygılı bir bekleyiş içerisinde midir?

YANIT: O, beklediği habere göre değişiyor. Beklediği üzüntülü bir haber varsa kaygılıdır. Ama bir yerden önemli bir mektubu gelecekse daha kapıyı açarken "aman" der. Sevinçli bir şekilde... "**İşte bunu bekliyordum.**" Öyle günler olur ki, postacının boynuna atılıp sevincinden öpen bile olur.

SORU: Karşılaştığınız ilginç olaylardan birini anlatır mısınız?

YANIT: Postacılığımın ikinci yılıydı. Hiç unutmam... Bir sıcak yaz günü gecekondu bölgesindeydi görevim. Bir resmî mektup geldi, İstanbul'dan, Akıl Hastanesi'nden... Resmî başlıklı, üzerine de not yazmış:

"**Çok önemli ve acildir. Lütfen postacı bunu biran evvel alıcısına yetiştir**" diye... Tabii dikkatimi çekti. Taahhütlü de mektup... Resmî bir yerden, Akıl Hastanesi'nden de geldiği için önemli gördüm. Öncelikle o mektubu götürdüm vatandaşın evine. Bir yaşlıca bayan çıktı. Dedim ki "**akıl hastanesinden bir mektubunuz var. Çok önemli diyor üstünde**".. Hanım, "**aman coğul ne olur, bizim okuryazarlığımız yok, sen okuyuver**" dedi.

Açtım. Akıl Hastanesi doktorlarından bir tanesi yazıyor ve diyor ki: "**Şu isimli hasta, şu tarihte Akıl Hastanemize yatırılmıştır. Yalnız, ne yazık ki, Hastanemizden kaçmıştır. Tehlikeli bir vaziyeti vardır. Aman haberiniz olsun, önlem alın. Bir tehlike yaratabilir...**"

Hasta daha önce de meğer, küçük kızkardeşini yaralamış. Hanım dedi ki: "**Aman evlâdım, bu gelirse bizi öldürür, biz ne yapacağız?**" Ben de "**en yakın polis karakoluna haber edilmesini ve polisten yardım istenmesini** söyledim. Sonra öğrendim ki, gitmişler karakola. Komiser mektuba bakıyor, hakikaten bir tehlike var, oraya polis gönderiyor. Kaçan akıl hastası da o günün gecesi geliyor eve.. Azgın bir vaziyette. Ama önceden tedbir alındığı için polisler zararsız hale getiriyorlar, yeniden Akıl Hastanesine gönderiyorlar. Aradan birkaç gün geçti, aynı eve uğradım.

"Ne oldu?" dedim. "**çok sağol**" dediler; "**Eğer sen haberi bize zamanında yetiştirmeseydin adam bizi öldürebilirdi**" dediler.

İşte bu gibi olaylar... Mektubu, yok normal mektup, yok taahhütlü yok ekspres diye ayırdetmeden vatandaşa biran önce vermenin, kanunî bir mecburiyet olmaktan da öte, nasıl bir vicdanî mecburiyet olduğunu gösteriyor.

ARAYIŞ: Çok teşekkür ederiz. Size ve bütün postacı arkadaşlarınıza, zor görevinizde başarılar dileriz. ●

DIŞ KREDİ KOŞULLARI VE EKONOMİK POLİTİKALAR

● Denebilir ki, 24 Ocak Kararlarını hazırlayanların, bu kararlarda değişiklik yapılması halinde dış mali desteğin kesileceği yolundaki imaları bir tür gözdağından ibarettir.

EKONOMİ tarihimize 24 Ocak Kararları adı altında geçen ekonomik istikrar programı, uygulamada on üçüncü ayını doldurdu. Bu süre içinde söz konusu programı övenler olduğu gibi, yerenler, eleştirenler de oldu.

24 Ocak Kararlarını eleştirenler, üretimin ve yatırımların ve dolayısıyla ekonomik büyümenin duralayacağını, işsizliğin artacağını, kaynak tahsislerinin ulusal önceliklerden sapacağını, küçük ve orta boy işletmelerin ve üreticilerin büyük güçlüklerle karşı karşıya kalacaklarını, gelir dağılımının dar ve değişmez gelirliler aleyhine daha da bozulacağını, dışa açılmak istenen ekonomimizin dış etkenlere karşı daha duyarlı hale geleceğini savundular ve savunuyorlar. Böyle düşünenler, 24 Ocak Kararlarıyla ekonomimizin bir daralma sürecine girdiğinden ve bu süreç içinde ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda çözümü güç sorunların ortaya çıkmasından kaygı duyuyorlar.

24 Ocak Kararlarından yana olanlar ise, bu kararların sayesinde ekonomimizin dört beş yıl içinde kendi ayakları üzerine durabilecek duruma geleceği görüşündeler. Bu görüşte olanlar, ayrıca, bunalımdan düzlüğe çıkmak için ekonomimizin gereksinme duyduğu dış kredi akımının 24 Ocak Kararları ile hızlandığını iddia ederek, alternatifsiz olduğunu söyledikleri bu kararlarda değişiklik yapılması durumunda Uluslararası Para Fonu (IMF)nun yeşil ışığının kırmızıya dönebileceğini ve böylece dış kredi akımının yavaşlayabileceğini ya da kesilebileceğini ima ediyorlar.

Ekonomi politikalarımızın içeriği ve dayandığı felsefe ile dış kredi desteği arasında böylesine yakın ve doğrudan bir ilişki olup olmadığı, ekonomimizin içinde bulunduğu bilinen dış ödeme güçlükleri karşısında üzerinde durulmağa değer ciddi bir konudur. Bir bakıma ekonomik politikalarımızın büyük ölçüde dışarıda belirlendiği anlamına gelebilecek böyle bir ilişki gerçekten varsa, bu birçok bakımdan üzücü ve düşündürücüdür. Eğer esasen gönlümüzün bir türlü razı olmak istemediği böyle bir ilişki yoksa, bu da bir başka açıdan düşündürücüdür. Çünkü o zaman böyle bir ilişkinin varlığını ima etmek, ekonomik bunalım karşısında kamuoyunda ve özellikle yeni Yönetimde duyulan kaygıları daha da derinleştirerek, bir başka deyişle bu alanda bir göz dağı vererek, 24 Ocak Kararlarında herhangi bir değişiklik yapılmasını bu yoldan önlemek anlamını taşır ki bunun da büyük sakıncalar taşıdığı açıktır.

DEĞİŞİK POLİTIKALARLA DA KREDİ ALINABİLECEĞİ GÖRÜLDÜ

Dış mali destek sağlayan ülkelerle uluslararası resmî ve özel kuruluşların 24 Ocak Kararları türünden uygulamalara ve bu kararların temelinde yatan felsefeye daha yakın oldukları bir gerçek olmakla birlikte, sevinerek belirtmek gerekir ki, geçmişteki örnekler, ekonomi politikalarımızın felsefesi ve içeriği ile dış mali destek arasında sıkı ve yakın bir ilişkinin varlığını doğrulamaktadır. Nitekim geçmiş deneyimler, bugünkünden çok farklı politikaların uygulandığı dönemlerde de Türkiye'nin gerekli dış malî desteği sağladığını göstermektedir. Bu gerçek, yaktığı meşhur yeşil ışığı ile dış malî destek yollarını açan IMF ile olan ilişkilerimizde geçerli olduğu gibi, öteki ülkelerle ve resmi ve özel uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerimiz için de geçerlidir.

Bunu kanıtlamak için çok gerilere gitmeğe de gerek yoktur. Örneğin, kamu sektörüne şimdikinden daha çok ağırlık veren ve planlı demokratik devlet müdahaleciliğinden de kaçınmayan politikaların, yani 24 Ocak kararlarından çok değişik politikaların uygulandığı yakın bir geçmişte, 1978-1979 yıllarında, IMF ile iki anlaşma imzalanmıştır. Bu çerçeve içinde söz konusu kuruluşdan 1978'de 450 milyon dolarlık, 1979'da da 350 milyon dolarlık olanak sağlanmıştır.

Yine aynı dönemde Türkiye, Uluslararası Gelişme ve İşbirliği Örgütü (OECD) çerçevesinde 960 milyon dolar (1979'da) kredi olanağı sağladığı gibi, özel yabancı bankalardan da "taze para" adı ile bilinen 407 milyon dolarlık kredi almış ve 5 milyarı aşkın dış borcun elverişli koşullarla ertelenmesini gerçekleştirmiştir. Bunlara ek olarak o dönemde Dünya Bankası ilk kez olarak Türkiye'ye 150 milyon dolarlık program kredisi vermiştir.

Bu veriler de göstermektedir ki, bugünkülerden değişik politikalarla da dış mali destek sağlama olanağı verdır ve geçmişte bu gerçekleştirilmiştir.

IMF İLE İLİŞKİLERİ KOLAY GÖRMEK KADAR ONU UMACI GİBİ GÖRMEK DE YANLIŞDIR

Bugün, uluslararası kredi ilişkilerinde açtığı kredilerin büyüklüğünden çok, yaktığı yeşil ışıkla ilgili ülkeye, başka ülkelerden ve uluslararası resmî ve özel kuruluşlardan sağladığı kredi olanakları bakımından bu alanda kilit bir kuruluş durumuna gelmiş olan IMF'nin kuruluşu ile ilgili Anlaşma Birleşmiş Milletler Parasal ve Mali Konferansı'nda 22 Haziran 1944'de kabul edilmiş ve 27 Aralık 1945'de de yürürlüğe girmiştir.

Türkiye IMF'ye kuruluşundan beri üyedir. Bu kuruluşun üyesi olarak onun kaynaklarına katkıda bulunduğu gibi, kuruluşun kaynaklarından da yararlanmaktadır. Nitekim 1950 yılından bu yana Türkiye IMF ile 10'dan çok anlaşma imzalamıştır. Kuşkusuz farklı dönemlerde, farklı uygulamaların ve politikaların yürürlükte olduğu sırada IMF ile anlaşma yapılmış olması, daha önce de değinildiği gibi, bu kuruluşun yeşil ışık yakması için belli politikaları uygulama koşulunun söz konusu olmadığının en somut kanıtlarından biridir.

Esasen IMF, belli politikaları

üye ülkelere empoze etmek amacıyla da kurulmuş değildir. Statüsüne göre kuruluşun amaçları, uluslararası işbirliğini geliştirmek, uluslararası ticaretin genişlemesini ve dengeli bir biçimde büyümesini kolaylaştırmak, üye ülkelerin üretken kaynaklarının gelişmesine katkıda bulunmak, çok yanlı bir uluslararası ödemeler sisteminin kurulmasına yardım etmek ve nihayet ödemeler dengesi alanında güçlüklerle karşılaşan üye ülkelere yardım etmek biçiminde saptanmıştır.

Kısacası IMF, uluslararası ticaretin aksamadan sürmesini ve genişlemesini sağlayacak bir uluslararası ödemeler sisteminin geliştirilmesi ve sürdürülmesi için kurulmuştur. Ama kurulduğu ortam ve kuruluşunun temelinde yatan anlayış bakımından belli ekonomik yaklaşımlara daha yakın, daha yatkın olmuştur.

Bunun gibi, enflasyona ve ödemeler dengesi güçlüklerine yaklaşımında da, enflasyonun parasal bir olgu olduğunu kabul eden ekonomik görüşleri benimsemiştir. O nedenle ödemeler dengesi güçlükleri dolayısıyla başvuran ülkelere Fon, para hacmini ve talebi kısmayı öngören deflasyonist politikalar tavsiye etmektedir.

Bununla birlikte, 1978 ve 1979 yılında Türk Hükümetlerinin yaptığı gibi Fon'un bilinen yaklaşımından bir ölçüde farklı politikalarla da kredi alma olanağı vardır. Belki bu biraz daha güçtür ama olanaklıdır. O nedenle IMF'yi kolay bir kuruluş olarak görmek kadar, bir umacı olarak görmek de yanlıştır.

IMF ile anlaşmanın zor olduğu doğrudur.

Bazı bakımlardan bu kuruluşun çağımız gereksinmelerini karşılamak için yeterli esneklik göstermediği doğrudur.

IMF'nin üzerinde durduğu katı parasal koşulların bazı ülkelerde hükümetleri rejimleri sarstığı da doğrudur.

Ama IMF'nin aşırı titizlikle üzerinde durduğu katı parasal koşullara uyabilmenin "tek yol"u bulunduğu gibi savlar, sanılar doğru değildir. Bu koşullar eğer üretime hız ve sosyal gereksinmelere ağırlık veren politikalarla da yerine getirebiliyorsa, IMF buna karşı çıkmaz. O yüzden kırmızı ışık yakmaz.

İMF'NİN YAKLAŞIMINDA DEĞİŞME BELİRTİLERİ

Kaldı ki 1978 yılında Türk Hükümetinin öncülük ettiği yoğun bir ikna kampanyasının da etkisiyle, son zamanlarda, IMF'nin yaklaşımında, ilgili ülkenin sosyal ve siyasal gerçeklerini eskiden hemen hiç dikkate almazken, şimdi dikkate alma yolunda değişme belirtileri var. Nitekim IMF Yürütme Kurulu'nun dış borç yönetimiyle ilgili 3 Ağustos 1979 gün ve 6230 - (79/140) sayılı kararında bu konuda şöyle denilmektedir: "**Uyum programları hazırlıyan üyelere yardım ederken Fon, bu ülkelerin sosyal ve politik hedefleriyle ekonomik önceliklerini ve ödemeler dengesi sorunları nedenleri de içinde olmak üzere dikkate alacaktır.**"

Bu alıntıdan da görüldüğü gibi IMF, önceleri görmezlikten geldiği ekonomik önlemlerin sosyal ve siyasal boyutlarını şimdi dikkate almak gibi yeni bir tutum içine girmektedir. Umarız ki bu gerçek, her türlü sosyal içerikten yoksun 24 Ocak kararlarının o yönde tamamlanması ya da değiştirilmesi bakımından, ilgililerce değerlendirilecektir. Yine umuyoruz ki, 24 Ocak Kararlarını hazırlayanların, "bu kararlar dış çevrelerce de benimsenmiştir, bu politikalar alternatifsizdir" yolundaki savları da bu gelişmenin ışığında yeni bir değerlendirmeye konu olacaktır.

IMF'nin yaklaşımındaki değişiklik bundan da ibaret değildir.

Bugünlere değin enflasyonla mücadele sorunun taleple ilgili yönü üzerinde duran IMF, şimdi, bu alanda arzın artırılmasının da önemini kavramış gözüküyor. Nitekim IMF Guvernörler Kurulu'nun, 25 Nisan 1980 günü Hamburg'da yaptığı toplantıdan sonra yayınlanan bildiride, enflasyonla mücadele para politikaları ile maliye politikaları arasında uygun bir dengenin kurulması gerektiği belirtildikten sonra, para ve maliye politikalarının arz koşullarını iyileştirici üretimi arttırıcı önlemlerle tamamlanmasına büyük önem verildiği belirtilmiştir.

Böylece, sorunun üretim ve arz yönünü ihmal etmiş gözüken 24 Ocak Kararlarını hazırlıyanların alternatifsizlik iddiaları bu bakımdan da dayanaksız ve gerçeklerle çelişkili gözükmektedir.

ÖNEMLİ OLAN ÜLKELERİN KREDİ DEĞERİ

Dış mali desteğe gereksinme duyan ülkelere bu desteği sağlayan hükümetler gibi uluslararası resmi ve özel kuruluşlar da, belli bir yaklaşıma ve felsefeye daha yakın olsalar bile, her şeyden önce borç verdikleri ülkenin aldığı borçları geri ödeme güçleriyle ve o ekonomiyi bu güce kavuşturacak politikalarla ilgilidirler. Nitekim bu amaçla, bir ülkenin kredi değeri, kredi riski gibi kavramlar geliştirilmiştir. Bir ülkenin kredi değerinin yükselmesi, kredi riskinin azalması, hem borç alan hem de borç veren taraflar için güven verici, ilişkileri kolaylaştırıcı bir öğedir. O nedenle öteki ülkeler gibi Türkiye'nin de ekonomi politikalarında ekonomisini güçlendirici, kredi değerini artırıcı, kredi riskini azaltıcı yöndeki değişiklikler kredi akımını aksatmıyacak, tam tersine artıracaktır.

SONUÇ

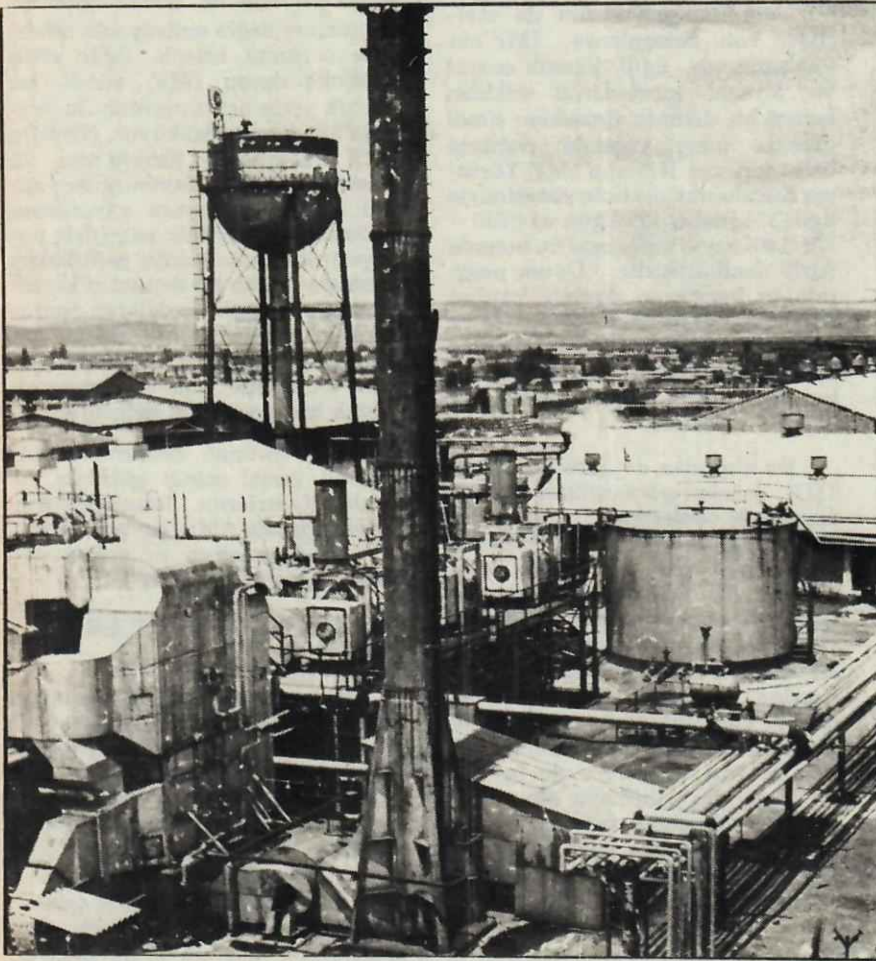
Sonuç olarak denebilir ki 24 Ocak Kararlarını hazırlıyanların, bu kararlarda değişiklik yapılması halinde dış mali desteğin kesileceği yolundaki imaları bir tür göz dağından ibarettir. Eğer 24 Ocak Kararları, bir gün, toplumsal içerikli, daralmayı değil büyümeyi amaçlayan politika ve önlemlerle düzeltilmek istenirse, böyle bir düzenleme, dış kredi akımını olumsuz etkilemiyecektir. Hâtta böylece yeniden sağlıklı bir büyüme sürecine girecek olan ekonomimizin kredi değeri artacağından belki de söz konusu imaların aksine dış destek daha artacaktır. ●

VİZE UYGULAMASI AVRUPA PARLAMENTOSU GÜNDEMİNDE

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde, Türk vatandaşlarına karşı uygulanmakta olan vize sorunu nihayet Avrupa Parlamentosu'nun gündemine geldi.

Avrupa Parlamentosu üyesi Mr. Senes verdiği yazılı bir soruda, vize uygulaması nedeniyle Türk Parlamenterlerinin karşılaştıkları sorunları belirtti ve bu duruma bir çözüm bulunmasını istedi. Mr. Senes yazılı sorusunda ya üye ülkelerin önlem alarak Türk Parlamenterleri bu uygulama dışında tutmasını veya Fransız Dışişleri Bakanlığının Türk Parlamenterler için özel kimlik belgesi vermesiyle sorunun çözümlenmesini önerdi.

Mr. Senes yazılı sorusunda ayrıca, herhangi bir soru açılmasını istemediğini, vize uygulamasının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne, özellikle, 4 numaralı protokole, 1949 tarihli öncelikler genel anlaşmasına aykırı olduğunu bildirdi.

EN BÜYÜK KULLANIM: Bugün dünyada kullanılan enerjinin yaklaşık yüzde ellisi petrolden sağlanıyor.

PETROL VE DIŞSATIM

- **Türkiye gibi orta gelir düzeyindeki ülkeler 1977'de dışsatımlarının ortalama yüzde 20'si ile petrol ve başka enerji dışalımlarını karşılarken, Türkiye'de bu oran yüzde 79'u buluyordu.**
- **Türkiye enerji kaynakları bakımından bazı ülkelere göre daha zengin olduğu halde bu duruma düşülmesi, yanlış politikaların sonucudur.**

FİZİK dalında Nobel Ödülü kazanan Robert Millikan şöyle diyor: **"Yakın geçmişte ortaya çıkan hızlı ve büyük gelişmenin, insan haklarının bu denli ilerlemesinin nedenlerini bir cümleyle açıklamamı isterseniz, benim yanıtım şu olacaktır: Isı enerjisinin bulunması ve insanın yaptığı işin yerini bunun almasıdır."**

Enerji, ekonomik ve toplumsal yaşantının can damarı. Ekonomik gelişme ve enerji kullanımı arasında tam bir bağımlılık var. Sınaileştikçe enerji kullanımı artıyor. Zengin ülkeler yoksul ülkelere göre daha çok enerji kullanıyor.

Tüm ülkelerde kullanımı en yaygın enerji kaynağı petrol.. Bugün dünyada kullanılan enerjinin yaklaşık yüzde 50'si petrolden sağlanmakta. Bunu, yaklaşık yüzde 30 kullanım oranı ile kömür izliyor. Nükleer ve hidro enerjisinin birlikte kullanım payı henüz yüzde 5'i aşmıyor. Geri kalan enerji ise gaz, odun ve diğer kaynaklardan üretiliyor.

Ülkelerin çoğunluğu enerji gereksinmelerinin büyük bir bölümünü dışalım yoluyla karşılamaktalar. Dışalım konusu olan temel mal petrol, bazı durumlarda kömür ve elektrik de dışdan alınıyor.

Bir ülkenin enerji bunalımı karşısındaki konumunu belirten en iyi gösterge, dışsatım gelirlerinden enerji dışalımına giden paydır.

Yandaki tabloda, başlıca ülkelerin dışardan aldıkları enerji için dışsatım gelirlerinin yüzde kaçını ayırmak zorunda kaldıklarını gösteren rakamlar yer almaktadır. Bu rakamlar Dünya 1980 Ağustos ayında yayınladığı bir rapordan derlenmiştir. Rakamlar 1977 yılındaki durumu göstermektedir.

Bu Tabloya göre, Türkiye 1977'de, Dünya ülkeleri arasında dışsatım gelirlerinin yüzde 79'unu enerji dışalımı için harcayan tek ülkedir. En yakın takipçisi Ürdün, dışsatım gelirlerinin yüzde 53 ü ile enerji dışalımını karşılayabilmektir. Bilindiği gibi, 1977'den bu yana, Türkiye'nin durumu daha da kötüleşmiş ve Türkiye artık dışsatım gelirinin tümüyle bile petrol dışalımını karşılayamaz duruma gelmiştir. Doğal enerji kaynakları çok kısıtlı bir ülke olan Japonya, dışsatım gelirlerinin yüzde 39'u ile enerji gereksinimini sağlamaktadır. Doğal kaynakları bizden çok geri olan ve kişi başına ülkemizden çok daha fazla enerji kullanan Yunanistan, dışsatım gelirlerinin sadece yüzde 38'i ile petrol ve diğer enerji ihtayaçlarını alabilmektedir.

Çok yoksul ülkelerde dışsatım gelirlerinden enerji dışalımına giden payın ortalaması yüzde 16'dır. Bu oran, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu orta gelir düzeyindeki ülkelerde yüzde 20, sanayileşmiş ülkelerde ise yüzde 23'dür.

Bu rakamlar iki bakımdan önemlidir. Birincisi, bir ülkenin geçmişte yaptığı hataları sergilemesi ve bu hataları ilerde yapmaması bakımından önemlidir. Türkiye dışsatım gelirlerinin yüzde 79'unu petrol için ayırırken, Yunanistan'ın yüzde 38 ayırması, doğa yasalarının bir sonucu değildir. Yerli enerji kaynakları bakımından Türkiye komşu ülkeye göre daha zengindir. Bu, yanlış ekonomik politikaların ve uygulamaların bir sonucudur. Geçmişte bu konular çok tartışılmıştı.

Aşağıdaki tabloda verilen rakamların ikinci önemi, Türkiye'nin enerji bunalımından başka ülkelere göre daha çok etkilendiğini ve ileriki yıllarda daha çok etkileneceğini kanıtlamasıdır. Hiç bir ülke dışsatım gelirlerinin tümünü ya da tümüne yakın bir bölümünü petrol dışalımı için ayıramaz. Gerçi belki bir kaç yıl daha az petrol kullanarak ya da daha az yatırım ve ara malları dışalımı yaparak ya da daha çok borçlanarak durum idare edilebilir; Ekonomik ve sosyal gelişmenin durması ve gerilemesi pahasına idare edilebilir, fakat sonunda, hem de çok geçmeden, denizin bittiği görülür. Hiç bir ekonomi, toplumsal yapı veya politik yönetim, enerji bunalımının getieceği sorunlara uzun süre dayanamaz.

Aşağıdaki tablo, Türkiye'nin enerji konusunda ne kadar köklü kararlar almak zorunda olduğunun en kesin kanıtıdır. İlk yapılacak iş, kuşkusuz, bir yandan en ileri tasarruf önlemleri alırken bir yandan da yerli enerji kaynaklarını alabildiğine geliştirmektir. Ancak ikincisi, zamanı ve büyük yatırımları gerekli kılıyor.

Bu durumda, üretimde yeni düşüşlere yol açmaksızın, daha ileri tasarruf çareleri bulmak, kısa dönemde, zorunlu oluyor. ●

Dünya Bankasına göre Başlıca Ülkelerde Enerji Dışalımının Toplam Dışsatıma Oranı (1977)

Ülkeler	Yüzde
Türkiye	79
Ürdün	53
İspanya	49
Japonya	39
Yunanistan	38
Brezilya	37
Portekiz	36
Pakistan	33
İtalya	27
Hindistan	26
İsrail	25
Fransa	24
Yugoslavya	23
Finlandiya	23
Danimarka	22
Güney Kore	22
Tunus	22
İsveç	19
Avusturya	15
B. Almanya	15

İKTİSATÇILAR

Eskimiş bir inancın günümüzdeki savunucusu:

MILTON FRIEDMAN

● **Pazar ekonomisi ilkelerine dayanan bir ekonomik sistemin hakça bir gelir bölümüşüne yol açmayacağının bilinci içindedir Friedman...**

● **Friedman, kendi anladığı türden bir ilkel kapitalizmin, demokrasiyle elele gittiğine dair eski bir şarkıyı, yirminci yüzyılın değişik koşulları içinde de yinelneyen bir iktisat düşünürüdür.**

FRİEDMAN, son yıllarda belki de Dünya kamuoyunun en yakından tanıdığı bir iktisatçı olmuştur. Ülkemizden İngiltere'ye, İngiltere'den bir çok Latin Amerika ülkesine kadar, bazı yerlerde zaman zaman uygulanan ekonomik modeller üzerinde yürü-

BAŞLARKEN

GÜNÜMÜZDE İKTİSATÇILARIN VE SOSYAL DÜŞÜNÜRLERİN ÖNEMİ HER TOPLUMDA GİDEREK ARTIYOR: Enflasyon ve işsizlik toplumları kemiren devamlılık kazandı. Ekonomik gelişmeye karşın yoksulluk yaygınlaşıyor. Her toplumda, toplumun çeşitli kesimleri daha hakça bir gelir bölüşümünün mücadelesi içindeler. Ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde pazar ekonomisi ya da daha etkili planlama konularında tartışmalar yoğunlaşıyor. Tekellerin yaygınlaşması, toplumların sadece ekonomik yaşantılarını değil politik ve demokratik yaşantılarını da etkiliyor.

Sorunlar ağırlaşıp karmaşıklaştıkça bu sorunlara çözüm arayışları da çeşitleniyor. Ekonomik ve sosyal hayatın temel konularında değişik görüşler ortaya atılıp savunuluyor.

Dergimiz bu sayısından başlayarak beş Amerikan iktisatçısını sizlere tanıtmaya çalışacak. Bunların, insan ve toplum yaşamını ilgilendiren temel ekonomik sorunlarda ne kadar farklı yaklaşımlar içinde olduklarını sergilemek isteyecek.

Tanıtacağımız iktisatçılar şunlar: Milton Friedman, Paul Samuelson, John F.Galbraith, Wassily Leontief ve Kenneth E.Boulding.

Bu isimlerin bazılarını Türk kamuoyu yakından tanıyor. Bazılarının bir iki kitabı dilimize çevrilmiş. Hepsi de iktisat dünyasının büyük isimleri, Amerika'nın en seçkin üniversitelerinde kürsü sahipleri. Üçü iktisat ilmine yaptıkları katkılar nedeniyle Nobel ödülü almış.

Bu beş iktisatçının hiç biri Marksist değil.Amerika'da sayıları giderek artan radikal iktisatçılar arasında da yer almıyorlar.Buna karşın beşi de birbirinden farklı. En yakın görüşte olanlar arasında bile uçurumlar var. Bu düşünürlerin en sağında Friedman yer alıyor. Kendisi Adam Smith'in çağımızdaki temsilcisi, serbest pazar ekonomisinin ısrarlı savunucusu. Samuelson ortada karma ekonomi taraflısı, özel girişim ve Devlet müdahalesi arasında bir denge bulmaya çalışıyor. Galbraith kar güdüsünün ve tekellerin en ileri eleştiricisi. Yeni bir demokratik sosyalizm arayışları için de. Leontief solda bir düşünür. Toplumların daha iyi bir hayat tarzı elde edebilmeleri için etkili bir demokratik planlama taraftarı. Meslek hayatını bu tekniklerin geliştirilmesine harcamış.Boulding ise ne sağda ne solda. Bir bakıma her ikisine de karşı.Ekonomik düşüncenin ufuklarını genişletmek istiyor. Kupkuru ekonomik ilişkilere insan sevgisini katmak istiyor.

Dizimize Friedman'la başlıyacağız. Bunu diğerleri izleyecek.Amacımız, ekonomik ve sosyal yaşamın temel ve basit görünen ilişkilerinde farklı görüşleri sergiliyebilmek

Amerika Birleşik Devletlerinin Dünya ekonomisindeki ve siyasetindeki etkinliği nedeniyle, bu yazı dizisinden simdilik beş ünlü Amerikan iktisatçısını ele almayı uygun gördük.

tülen tartışmalarda adı sık sık anılır. Bir kaç yıl önce, ekonomi ilmine yaptığı katkılar nedeniyle kendisine Nobel ödülü verilmişti. Bu olay, Allende'nin düşürülmesiyle Şili'de oluşan baskı rejimine karşı çıkan çevrelerin sert tepkisine yol açmıştı. Friedman, uygulanan ekonomik model konusunda Şili'deki dikta rejimine yardım etmekle suçlanıyordu.

Friedman, kapitalizmin günümüzdeki en ileri savunucusudur. Ona göre, bencillik kapitalizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Ekonomik ilişkilerde herkesin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesinde korkulacak bir şey yoktur. Serbest piyasa kuralları, bu çıkar mücadelesinden, kişilerin kendi yararlarına olduğu kadar toplumun da yararına sonuçlar alınmasına yol açacaktır. Freidman, hükümetlerin ekonomik ilişkilere, sosyal sonuçları ne olursa olsun, karışmamasını ister. Bir ülkede neyin üretileceğini, nasıl üretileceğini, kaça üretileceğini ve üretilen değerlerin kişiler arasında nasıl paylaşılacağını, piyasa kurallarının saptamasını savunur. Piyasanın bu işleri Devletten daha iyi yapacağını ileri sürer. Friedman'a göre, piyasa, kaynakların en iyi biçimde kullanılmasını sağlayacak, verimliliği en üst sınıra çıkaracaktır.

Friedman'a göre, Devlet bir kez ekonomik ilişkilere karışmağa başlarsa, bu yeni müdahalelere yol açar. Bu durum, insan haklarına ve özgürlüklerine aykırıdır. Kontrol edilmezse bu süreç bir baskı rejimine kadar varabilir.

FİYAT SİSTEMİ ASKERLİK SORUNUNU DA ÇÖZER

Bu anlayış içinde Friedman, fiyat serbestliğine getirilen tüm sınırlamalara karşıdır. Tarımda fiyat destekleme programlarının kaldırılmasını ister. Banka faizleri tümüyle serbest olmalı ve Devletin bankalara karışması enaz düzeye indirilmelidir. Ücret ve fiyat denetiminin hiç bir yararı olmadığına inanır ve uygulanan durumlarda kaldırılmasını ister. Enaz ücret uygulamasını yararsız görür ve bunun işsizliği artırdığına inanır. Kiralara uygulanan kontroller kaldırılmalıdır. Barışta zorunlu askerlik hizmetine bile inanmaz, "**fiyat sistemi**"nin bu konuda da işlevini göreceğini savunur. Piyasa kurallarına göre yeterince ücret verilirse, istenen sayıda gencin bulunacağını ileri sürer.

Yine Friedman'a göre, dış ticaret tamamen serbest olmalıdır. Gümrükler, dışalım ve dışsatım sınırlamaları, yararsız şeylerdir. Bunlar, kaynakların israfından başka bir sonuç getirmez. Friedman, tüketicileri korumak amacıyla özel sektör kuruluşlarının denetimine de karşıdır. Bu denetimlerin, tüketicilere yararı sağlamak yerine, işadamlarına haksız kazançlar sağladığını öne sürer. Friedman'a göre, piyasa ve rekabet sistemi tüketiciyi en iyi biçimde koruyacaktır.

Friedman tekellere karşı bir iktisatçıdır. Buna karşılık tekellerin yerini devletin almasına da karşıdır.

Özel sektöre sağlanan devlet yardımlarına, koruyucu veya özendirici önlemlere de karşıdır. Friedman'a göre bunlar da kaynakların israfına ve verimsiz işletmeciliğe yol açar. Piyasa koşullarına göre yaşayamayan batmalıdır. Yerini nasıl olsa daha iyi birisi alacaktır.

SOSYAL GÜVENLİKTE ZORUNLULUK KALDIRILMALIDIR

Devlet, yasa ve düzeni sağlasın, yeter, Friedman'a göre... Posta işleri özel sektöre verilmelidir. Çünkü onlar bu işi daha iyi yaparlar. Devletin ulusal parklar kurması ve işletmesi de gerekmez. Paralı yollar ve köprüleri özel sektör daha iyi kurar ve işletir.

Yine Friedman'a göre sosyal güvenlikte zorunluluk kaldırılmalıdır. Kişi kendi çıkarını daha iyi kollar ve buna göre davranır. İstiyorsa aylık gelirinin bir bölümünü emeklilik ve yaşlılık sigortası için ayırabilir. Bu sigorta işini de özel sektör daha iyi yapacaktır.

Yahudi kökenli bir iktisatçı olan Milton Friedman Şikago Üniversitesinde okumuş ve bugüne değin aynı kuruluşta profesörlük yapmıştır. Ekonomik politikada "Şikago Okulu" ya da "monetarist" yaklaşım denen akımın gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

Keynes, kendi haline bırakıldığı zaman kapitalizmin zaman zaman bunalımlar içine düşmekten kurtulamıyacağını ve Devletin kamu harcamalarıyla, vergi ve faiz politikalarıyla oynayarak bu durumu önliyebileceği anlayışını getirmişti. Şikago Okulu ve Friedman ise bu uygulamalara başından beri karşı çıkmıştır. Toplam talebin yöneltilmesinin, fiyat ve ücret politikaları izlenmesinin, devlete "sosyalist" sorumluluklar vermek anlamına geleceğini ileri sürmüştür. Friedman'a göre, devlete düşen görev, kamu harcamalarındaki hızlı artışı önlemek, bütçe denkliğini gözetmek ve para arzının her yıl yüzde 4 ya da 5 dolaylarında artmasını sağlamak olmalıdır. Bu yapılırsa, serbest piyasa kuralları kapitalizmin zaman zaman işsizlik ya da enflasyon bunalımları içine girmesini önliyecektir. Bu görüşleri kanıtlayabilmek için, Friedman ve arkadaşları, sayısız araştırmalar yapmış ve kitaplar yayınlamışlardır. Bu görüşler bazı durumlarda benimsenmiş fakat genellikle sert eleştirilere uğramıştır.

Friedman monetarist görüşlerini destekliyebilmek için bir ara, bankaların kredi yaratma işlevlerinin ellerinden alınmasını istemiş ve bankalara yatırılan mevduatın yüzde yüz karşılığının Merkez Bankasına yatırılmasını önermiştir. Friedman'ın bu önerisi benimsenirse, bankalar kredi yaratamayacak ve kredi yaratma işlevi devlet tekelinde kalmış olacaktır.

1950'lerde ortaya attığı bir görüşünde, Friedman, sabit kur ilkelerine dayanan Batı para sisteminin çökeceğini ileri sürmüş ve serbest kur sistemini savunmuştur. 1970'lerde ortaya çıkan gelişmeler, sanayileşmiş ülkeler yönünden Friedman'ın bu konudaki görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamış ve serbest kur sistemine geçilmiştir.

Ancak para sistemine, özellikle gelişme sürecindeki ülkeler açısından, sağlıklı bir çözüm getiremediği görüşü dünyada yaygındır.

Friedman tekellere karşı bir iktisatçıdır. Bunların tüketicileri sömürdüğüne ve haksız kazançlar sağlıyabileceklerine inanır. Buna karşılık tekellerin yerini devletin almasını da sakıncalı bulur. Ancak, tekellerin tüketicileri istedikleri gibi etkiliyebildikleri, halkı sömürebildikleri ve demokratik yaşama karışabildikleri konusundaki görüşlerin abartmalı olduğunu ileri sürer. Bu konudaki açmazının farkındadır ve iki kötüden, tekel ya da devlet kötüsünden, tekeli seçmek zorunda kalır.

Friedman dış yardıma karşı çıkan bir düşünürdür. Dış yardımı, yardım yapan ülke yönünden siyasal bir çıkar aracı olarak yorumlar. Öte yandan dış yardımın, yardım alan ülkeyi yanlış politikalar izlemeğe iteceğine, tembelliğe sürükliyeceğine inanır.

Pazar ekonomisi ilkelerine dayanan bir ekonomik sistemin hakça bir gelir bölümüşüne yol açmıyacağının bilinci içindedir Friedman. Ancak bu konuyu, gelirin daha hakça nasıl bölüşülmesi gerektiği konusunu, ekonominin dışında bir konu olarak görür. Ona göre verimlilik ve ekonomik eşitlik biribirlerini tamamlıyan ve destekleyen kavramlar değildir. Bir seçme yapmak gerektiğinde, daha çok verimliliği hakça gelir dağılımına yeğler.

İLKEL KAPİTALİZM VE BASKI REJİMLERİ

Friedman, kendi anladığı türden bir ilkel kapitalizmin, demokrasiyle elele gittiğine dair eski bir şarkıyı, yirminci yüzyılın değişik koşulları içinde de yineleyen bir iktisat düşünürüdür.

Ne var ki, Friedman'ın bazı temel önerileriyle bu önerilerden çıkan veya çıkabilecek sonuçlar, çoğu kez, biribiriyle çelişir.

Friedman'ın yolunda yürüyen ülkeler, demokrasiye yaklaşacak yerde, demokrasiden büsbütün uzaklaşıp koyu dikta ve baskı rejimlerine sürüklenmişlerdir.

Yine bu yolda yürüyen ülkelerde, sosyal sorunlar zamanla kendiliğinden çözülmeğe başlıyacak yerde, gitgide ağırlaşır ve insan sağlığını tehlikeye düşürücü boyutlara ulaşır.

Gelişme sürecindeki ülkelerde, özellikle Latin Amerika ülkelerinde, Friedman'ın önerdiği türden aşırı piyasa serbestliğine yönelik ilkel kapitalizm uygulamaları arttıkça, baskı rejimlerinin daha sertleştiğinin görülmesi, Friedman'ın izah edemediği bir açmazdır.

Öte yandan, İngiltere gibi gelişmiş bir ülkede bile, Friedman etkisiyle uygulanan politikalar hem de bu ülkenin denizde petrol bulduğu ve birçok bakımlardan geniş ekonomik olanaklara kavuştuğu bir sırada, salt ekonomik açıdan da olumsuz sonuçlar vermiştir ve bu politikalara umut bağlıyan şimdiki İngiliz Hükümetini çok zor durumda bırakmıştır.

Bu tür açmazlarla karşılaştıkça, Friedman, o eski şarkıyı değiştirmek yerine, olup biteni görmezlikten gelir veya "söylediklerimi tam uygulamıyorlar da o yüzden böyle oluyor" diyerek avunma ve savunma yolları arar.

Oysa genellikle, Friedman'dan esinlenen ülkeler, onun önerdiği politikaları ne kadar ileri ölçüde uygulamışlarsa, koyu baskı rejimlerine, ekonomik ve sosyal bunalımlara o kadar daha hızlı sürüklenmişlerdir. ●

SANAT VE YAŞAM

NAZAN ve MAZHAR İPŞİROĞLU

- **Türk toplumu endüstrileşmenin ilk adımlarını atarken kendini bu çağın getirdiği sorunların içinde buldu.**
- **Türkiye'nin görünümü günden güne değişiyordu. Ama plansızlık yüzünden gereksinmeleri günü gününe alınan önlemlerle karşılamağa çalışılıyordu.**
- **Yüzyıllar süren tasvir yasağının etkisiyle gözler çirkinlikleri görmüyor. Sanatçı kesimi de çevresinde olup bitenlere seyirci kalıyor.**
- **Endüstri çağıyla Dünyada sanat yaşama girmişti. Bu çağın sanatı yaşamla bütünleşiyor, ona biçim veriyordu.**
- **Bizde de sanatçılar toplum mutluluğuna sanat yoluyla katkıda bulunmağa çalışmalılar.**

ENDÜSTRİ çağı ülkemizi hazırsızlık buldu.. Batı dünyasında daha 20. yüzyılın ilk çeyreğinde büyük bir hızla gelişen teknik dünyanın getireceği tehlikeyi ilk sezenler sanatçılardı. Teknik başını almış gidiyordu. Tekniğe karşı çıkmakla bu tehlike önlenemezdi. Onun uydusu olmamak için, ona egemen olmalıydı. "**Tekniğe karşı değil, teknikle beraber**" (**Moholy - Nagy, 1929**) sözü, bu dönemde Konstruktivist sanatçıların (**Mondrian, Maleviç, Le Corbusier** vb.) sloganı olmuştu. Teknik dünyanın estetiğini yaratmak istiyorlardı bu sanatçılar... 19. Yüzyılın beğenisiyle koşullanmış olan halkın teknik çağ dünyasına alışabilmesi için, yeni bir göz - eğitimi gerekiyordu. Büyük bir kampanya açılıyor. Sergiler, kongreler düzenleniyor, bildiriler, dergiler, kitaplar yayınlanıyordu. Ulusallık sınırları aşılmıştı, evrensellik çağı başlıyordu. Ressam, mimar, heykelci, bütün bu dönemin sanatçıları, doğmakta olan endüstri dünyasının kurucuları ve biçimlendiricileri olarak duyuyorlardı kendilerini. Walter Gropius 1919'da açılan "**Adsız Mimarlar**" sergisi için (bu sergiye sadece mimarlar değil, çeşitli sanat dallarından gelenler, ressam, grafikçi, müzikçi katılmıştı). Yazdığı bir yazıda, "**Bugünün mimarı daha yetişmedi**" diyordu. "**Bizler, ilerde yine bu adı taşıyabilecek olanları yetiştirmeye çalışıyoruz: Yarının mimarı sanatın efendisi olacak; çölleri bahçeye dönüştürecek, göklere tırmanan harikalar yaratacak.**"

Zamanında bir utopya sayılan bu sözler, yüzyılın ikinci yarısından sonra gerçekleşti. Bugün Batı ülkelerinde gördüğümüz büyük kentler, otomobil yolları, konutlar, mobilyadan tut da kullanılan en basit eşyaya, bir kahve fincanına kadar her şey, o dönemin sanatçıları tarafından tasarlanmaya başlamıştı. Bu günün yaşam üslûbunu ilk oluşturan onlardı. Sanat yaşama girmişti. Endüstri çağı sanatı yaşam dışı kalmayacak, onunla bütünleşecek, ona biçim verecekti. Bu inanç, Batı sanatında günümüze kadar süregeliyor.

TÜRKİYE'DE SANAT YAŞAMA GİRMEDİ

Bizde sanatın yaşama girmiş olduğu henüz söylenemez.

Endüstri çağı ülkemizi hazırlıksız buldu. Biz, endüstrileşmenin daha ilk adımlarını atarken, birdenbire kendimizi bu çağın getirdiği sorunların içinde bulduk. Kırsal bölgelerden kentlere göç başlamıştı. Kentler büyüyor, fabrikalar kuruluyor, Türkiye'nin görünümü günden güne değişiyordu. Ama bu değişme, önceden hesaplanmış bir değişme değildi. Plansızlık yüzünden gereksinmeler günü gününe alınan önlemlerle karşılanmaya çalışılıyordu. Örneğin otomobil fabrikaları kurulurken yollar ve park yerleri düşünülmedi. Trafik tıkanınca sonradan her gün yeni bir yol düzeni uygulayarak, şehrin en güzel meydanlarını alttan üstten yaya geçitleriyle çirkinleştirerek (İstanbul'da Eminönü, Lâleli meydanlarında olduğu gibi) önlemler alınmaya çalışılıyor. Konut mu gerekti, kişisel girişimlerle olur olmaz yerlere beton yığınlarından oluşan mahalleler sıralanıyor. Otel mi gerekti, çevreleri gözönünde tutulmaksızın gökdelenler dikiliyor. Bu gidişle beş - on yıl sonra kentlerimizin nasıl bir görünüm alacağını şimdiden kestirmek güç.

Bu plansız gelişmeye halk tepki göstermiyor. Bu yolda bir tepki halktan beklenemez de.

Büyüyen kent halkının çoğunluğunu taşradan gelenler oluşturuyor. Gerçi Anadolu halkının kuşaktan kuşağa iletilen incelmiş bir göz duyarlığı olduğunu, halk sanatlarımız kanıtlıyor. Ama köylerinden kopanlar, kendilerini yabancı bir ortamda buluyor, kentlileşmek istiyor ve gördüklerini taklit etmeye çalışıyorlar. Kentlilere gelince, onların yüzyıllar boyunca süren tasvir yasağının etkisiyle gözleri kapanmış, çirkinlikleri görmüyorlar. Eminönü meydanında, Yeni Caminin önüne yaya geçiti diye yapılan demir köprüler kimsenin gözüne batmıyor; nasıl ki düzlenmemiş ve sınırlanmamış Taksim Meydanında Atatürk Kültür Merkezi'nin çukura batmış olmasını da kimse fark etmiyor.

Göz - eğitiminin kaynağı olan görsel sanatların bizde çok kısa bir geçmişi olduğu düşünülürse, geniş sanatçı kesiminin de çevremizde olup bitenlere seyirci kalmasına şaşmamak gerekir. Sanatçılarımız yüzyıllar boyunca doğaya kapalı kalmışlardı. Açıldıkları zaman da uzun süre doğa görünümlerini fotoğraflardan kopya etmişlerdi. Bundan yüzyıl önce Batı'ya giden sanatçılarımız (**Halil Paşa, Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyit Bey vb.**) ilk kez doğadan resim yapmayı öğrenmişler ve Türk toplumu doğayı, ilk kez onların gözüyle görmüştü.

Fakat bu dönem kısa sürer Türk resim sanatı tarihinde... Biz doğaya açılırken, Batı doğadan uzaklaşıyor, endüstri ve teknik çağa giriyordu. 1930'larda Batı'ya giden sanatçılar, orada sanatın iki ayrı yolda ilerlediğini gördüler. Bunlardan biri akıldan, öteki coşkudan kaynaklanıyordu. Biri teknik dünyayı biçimlendirmeye çalışıyor, öteki bireyin içdünyasını dışa yansıtıyordu. Kendimizi Anadolu'-

da aradığımız ve bulmaya çalıştığımız bu yıllarda sanatçılarımız, Anadolu'da tükenmez bir coşku kaynağı buluyorlar ve sanatlarında bu coşkuyu dile getirmek istiyorlar. Ekspresyonizm, Türk sanatının yazgısı oluyor.

SANATIN TOPLUM MUTLULUĞUNA KATKISI

Son elli yıl içinde görsel sanatlar ülkemizde beklenmedik bir gelişme gösterdi. Bundan otuz yıl önce Türkiye'de ilk sanat galerisi Maya açılmıştı. Bugün sadece İstanbul'da galerilerin sayısı otuzu aşıyor. Çoğu kentlerimizde resim sergileri açılıyor. Bir resim piyasası oluştu, sanatsever çevresi giderek genişliyor. Özel olsun, resmî olsun büyük yapıların önüne modern plastikler konuluyor, evlerin eskiden boş kalan duvarlarını şimdi resimler süslüyor. Sanat kitapları, sanat dergileri yayınlanıyor ve bunlar okuyucularını buluyorlar.

Sanat yaşamımızdaki bu yoğunluğu, bizde de sanatın yakın bir gelecekte yaşama karışacağına bir işaret olarak görüyoruz. Ne var ki bu yolun sanata açılabilmesi için, bilinçli bir kültür politikası gerekiyor. Halkla bütünleşmek, Atatürk dönemi kültür politikasının temel ilkesiydi. Aradan kırk yıl geçti ve koşullar çok değişti. Bugün bu ilkeyle yeniden hesaplaşmak ve ona yeni bir içerik kazandırmak zorundayız. Kısa bir süre içinde Türk sanatının, Ekspresyonizm sınırlarını aşarak, öznel yaşantıların ötesinde bir dünyaya açılacağına inanıyoruz. Sanatçıların, bizde de, sanat yaratmasının getirdiği kişisel mutlulukla yetinmeyip, sanatın toplum mutluluğuna katkıda bulunmasına çalışacakları gün gelecek. ●

HALKEVLERİ DENEMESİ

FARUK GÜVENÇ

● Spor gibi sanatı da pasif olarak seyretmekle verimli bir sonuca ulaşmak çok güçtür. Halkın spora ve sanata aktif bir biçimde katılmasını sağlayacak her önlem alınmalıdır.

Çok partili rejime geçilmeden önceki Halkevlerinin kapatılmasıyla, bilmeden ve istenmeden, Türkiye'nin sanat yaşamına akıl almaz boyutlara ulaşan zararlar verilmiştir.

Eğer olaya politik bir duygusallıkla bakılmasaydı böyle bir karara varılmazdı herhâlde... Böyle bir karara varmak yerine, Halkevleri, çok partili demokratik rejimin gereklerine daha uygun bir duruma getirilebilirdi.

Politik yönün dışında bambaşka işlevi vardı Halkevlerinin... Herşeyden önce her ilde ve birçok ilçede bir sahne, bir salon, bir galeri, bir kitaplık demekti Halkevleri.

Bu sahnenin, bu nüvenin çevresinde halkın da katılmasıyla tiyatro ve müzik çalışmaları yapılırdı. Müzik öğretmenlerinin yönetiminde çoksesli korolar, amatör orkestralar kurulur, gerçek halk tiyatroları oyunlarını sürdürürdü.

Resim sergileri açılırdı, halk müziği derlemeleri yapılırdı. 1920'lerin kuşağı, bu okulun gönüllü öğrencileri olmuştur. Halkevlerinin kapanmasıyla halkın sanat eğitimi, sanatla ilintisi birden bire bıçakla kesilir gibi koptu. Halk, en iyimser deyişle, sahnelerden çekilip alındı, olayın dışına itildi, dinleyici ve seyirci sıralarında oturmaya zorlandı.

Eski Halkevleri geleneği Kültür Bakanlığının denetimi ve plânlaması ile ya da başka bir yolla yeniden kurulmalı, politikanın etki alanı dışında yeniden canlandırılmalıdır. Her kentte çok amaçlı kültür merkezleri açmak, bu merkezlerde halkın da katılmasıyla müzik, resim, tiyatro çalışmaları yapılmasına önayak olmak Kültür Bakanlığının başlıca görevlerinden biridir.

Sanat olaylarının merkezden Anadolu'ya doğru yayılmasını başka bir yolla sağlamak hemen hemen olanaksızdır; belli standardlarda salonu ve sahnesi olmayan kentlere ne tiyatro, ne orkestra götürebilirsiniz. Eğer sanatı büyük kentlerde yaşıyan mutlu azınlığın yararlandığı bir lüks olmaktan çıkarıp halk kitleleriyle paylaşmak istiyorsak, önce bu nazlı çiçeğin açacağı, meyva vereceği toprağı hazırlamalıyız.

Spor gibi sanatı da pasif olarak seyretmekle verimli bir sonuca ulaşmak çok güçtür. Halkın spora ve sanata aktif bir biçimde katılmasını sağlıyacak her önlem alınmalıdır.

Halkevleri denemesinin yararlı sonuçları ortadayken, henüz unutulmamışken neden aynı yolu bir defa daha uygulamaya koymayız? ●

YAYINLAR

Kant'ın önemli yapıtı

PRATİK AKLIN ELEŞTİRİSİ

ZEYNEP ARUOBA

İnsanın özgür olduğunu bilmesi onu eylemlerinden sorumlu kılar.

Immanuel Kant, **Pratik Aklın Eleştirisi (Kritik der praktischen Vernunft)**, çev. İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, F. Akatlı, ikidilli yayım, Hacettepe Üniversitesi Felsefe Dizisi 2 (B 23): metin 176 x 2 s., Açıklamalar, Notlar, Dizin, Ankara 1980.

FELSEFE tarihine özgürlük sorunu açısından bakıldığında, Kant'a gelene kadar "isteme özgürlüğü"nün tartışıldığı görülür. Özgürlüğün kendisinin ne olduğu sorulmadan, insan istemesi özgür müdür, değil midir sorusu zihinleri kurcalamış, bu soruya yanıt aranmıştır.

Oysa Kant, ilk kez, kendisinden önce yüzyıllar boyu süren, kendinden sonra da sürecek olan, özgürlükle ilgili bu kısır çemberi aralayıp "özgürlük nedir?" sorusunu sormuştur.

Bu adımıyla ve insanın eylemleriyle ilgili getirdiği açıklamalarla etik tarihinde bir dönüm noktası oluşturan Kant'ın toplu etik görüşünü bulabildiğimiz ve ilk kez 1788'de yayımlanan **Pratik Aklın Eleştirisi** adlı bu kitabından önce "Eleştiri" dizisinin ilk yapıtı olarak 1781'de yayımladığı **Saf Aklın Eleştirisi**, onun etik sorunlara getirdiği çözümlerin ve etik tarihinde attığı adımların bilgi temelini oluşturur.

Saf Aklın Eleştirisi'nin "Dialektik" bölümünde, aklın sormazlık edemediği, ama sorduğu zaman da onu kaçınılmazca çelişmeye düşüren sorulara verilen karşıt yanıtlardan. "**antinomi**"lerden üçüncüsü özgürlük **antinomisi** olarak adlandırılır. Bu **antinomide**, doğanın nedenselliği yanında, özgürlükten gelen bir nedenselliğin de olabileceği; bu özgürlüğün de, doğa yasalarınca belirlenmeme olanağı olduğu ortaya çıkar. Bu, özgürlüğün ne olduğu değil, ne olmadığıdır; yani bir anlamda olumsuz bir özgürlüktür; Kant'ın deyimiyle, "**TRANsendental" özgürlük**...

Özgürlük, insana, doğa yasalarınca belirlenmeme olanağını sağlıyorsa, ve özgürlükten gelen bir nedensellik varsa, o halde özgürlüğün bir yasası olmalıdır.

YAYINLAR

ANLAYAN TARİH
Yazan: Önay Sözer - YAZKO (Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi) yayını - 178 Sayfa - 100 TL.

Ulusların dilleriyle düşünce biçimlerini, düşünce biçimleriyle tarihleri arasındaki ilişki üzerinde duran yapıt iki bölümden oluşuyor. Birinci bölümde kültür ve dil açısından tarihe yaklaşımla, yorumbilgisinin sav ve kavramları açıklanıyor. İkinci bölümde ise, Dil - Tarih ilişkisi ile yorum bilgisi açısından "Dil Tarihi" ile "İnsanlık Tarihi" inceleniyor. "ANLAYAN TARİH" YAZKO tarafından 1981 İnceleme Büyük Ödülü ile ödüllendirilmiş.

●

EKONOMİK YAKLAŞIM
Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ekonomi Fakültesi Dergisi - 2. ve 3.üncü sayıları - Her sayı 100 TL.

Derginin ikinci sayısı, kırsal kesimde kişi başına gelir ve tüketim harcamalarının mal istemleri üzerindeki etkilerine, tarihsel dönüşüm sorunu'na, kapitalist ülkelerin ekonomik büyümesinde pazar önkoşuluna değinen incelemeleri; üçüncü sayısı ise, 1930-1940 yılları arasında Türkiye'de tarımsal kooperatifler üzerinde bir denemeyi, dış borç sorunu ve Türkiye'de iç ticaret hadleri konularında araştırmalarla benzeri ekonomik konuları içeriyor.

ULUSLARARASI PARA SİSTEMİ
Yazan: Doç. Dr. Erden ÖNEY - Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını - 261 sayfa - TL 125.

Uluslararası parasal düzenlemeler teori ve uygulama açısından incelenerek, uluslararası para sisteminin işleyişinde ortaya çıkan aksaklıkların ve yarattığı sorunların çözümüne ilişkin reform önerileriyle sistemin bugünkü çerçevesi ve gelecekteki olası gelişme doğrultuları üzerinde duruluyor.

●

YAŞAM HAKKI VE BOYUTLARI
Yazan: Prof. Bahri Savcı - Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını - 167 Sayfa - 45 TL.

Kitabın birinci bölümünde, bireyin kişiliği ile bireysel hak ve özgürlük dizisi "beden bütünlüğüne dokunulmazlık" kuramı içinde inceleniyor. İkinci bölümde ise, bireyin yaşam hakkından kaynaklanan "yaşatmacılık kuralı" ile gerekleri ve yaşatmacılık kuralı nedeniyle Devlete düşen görevler açıklanıyor.

●

ÖTEKİ
Yazan: Önay Sözer - YAZKO Yayını - 139 Sayfa - 80 TL.

YAZKO 1981 Roman Özendirme Ödülü ile ödüllendirilmiş bir yapıt

Bu yasayı Kant **Pratik Aklın Eleştirisi**'nde ortaya koyar:

Öyle eyle ki, senin isteminin maksimi, hep aynı zamanda genel bir yasa koymanın da ilkesi olarak geçerli olabilsin.

Bir **maksimin**, yani bir insanın yalnızca kendisi için geçerli gördüğü bir eylem ilkesinin, bütün insanlar için bir eylem olanağı olarak ortaya koyması, sanki "**insan dünyasının Anayasası**"na bir madde eklemesi anlamına gelir. Böylece kendine koyduğu bir ilkenin bir genel-geçer yasa olabilmesiyle, insan, hem ahlâklı bir eylemde bulunmuş olur, hem de, yasayı kendisi koyduğu için, özgür olur. Onun eylemlerini belirleyen ne çıkarları ne de özel istemleridir; bunlardan bağımsız eylemde bulunabildiği sürece, aklın koyduğu yasaya boyuneğdiği sürece, eylemlerinde özgürdür.

Dükkânlarına alışverişe gelen çocuklara paralarının üstünü tam veren görünürde, 'dürüst' iki bakkaldan birinin **maksimi** "insanlar aldatılmaz" ilkesi, ikincisinin **maksimi** de "müşteri kazanmak istiyorsan, dürüst davran" ilkesi ise, birinci bakkal hem ahlâklı davranmıştır hem de özgür; ikincisi ise ne ahlâklıdır ne de özgür. Çünkü, birinci bakkal kendi ilkesinin bütün bakkallar için geçerli olmasını isteyebilir; yani, bütün insanlar, bu arada da bütün bakkallar dürüst davrandığında, onun ilkesi yasalaşır. Oysa ikinci bakkal, gizliden gizliye, bazı bakkalların dürüst davranmayacağını varsaymakta ve istemektedir ki onların yitireceği müşterileri kendisi kazanabilsin: Bütün bakkallar dürüst davransaydı, bütün insanlar, bu arada müşteriler de bunu bilseydi, ikinci bakkalın ilkesi anlamını yitirir, kendi kendini yok ederdi, çünkü bütün bakkallar eşit derece dürüst olacağından, bu (ikinci) bakkalın yeğlenmesi için bir neden kalmazdı, yani onun ilkesi bir yasama ilkesi yapılınca, kendi kendini ortadan kaldırırdı.

Kant'ın bu ünlü örneği, insanların gündelik yaşamlarında biraz durup düşünmeleri gereğini vurgulaması yanında, en gündelik işlerinde bile ahlâklı ve özgür eylemin yolunu gösterir.

İnsanın eylemlerinin bu temel yasası insana özgür olduğunu öğretir; insan özgür olduğunu bu yasayla bilir. Ama bu bilme insanı eylemlerinden sorumlu kılar; insanı, yaptığını bile bile yapmanın sorumluluğunu, bilinçli yapmanın sorumluluğunu verir.

Aklın insana koyduğu bu eylem yasağı, tek tek insanların da kendi eylemlerine koyabilecekleri bu yasa, olumlu anlamda özgürlüğün yasasıdır. İnsan kendi koyduğu eylem yasasına boyun eğdiği sürece özgürdür.

★ ★ ★

Ülkemizde, "eylem"lerin söz konusu edildiği şu günlerde, Kant'ın bu kitabının Türk okuruna sunulmuş olmasının önemi açıktır. Kant'ın **Ebedî Barış Üzerine Felsefî Deneme**'sinden sonra Türkçede yayımlanan bu ikinci kitabının aslında ilk kez 1788'de yayımlanmış olduğu, ilk İngilizce çevirisinin 1873'de yapılmış olduğu düşünüldüğünde, Türk okurunun Kant'ın bu önemli Eleştiri'si ile 1980'de tanışmasının gecikmişliği ortaya çıkar.

Dileğimiz, bu tür çalışmaların sıklaşması, toplumumuzun yoksun olduğu felsefi bilgi temelinin ona kazandırılmasıdır. ●

MUSİKİ

ATATÜRK YILI

● Atatürk Yılı'nın ne ölçüde başarılı geçtiği, ancak yılın bitiminde değerlendirilebilecektir. Fakat başarı için şimdiden yapıcı eleştirilere, iyi niyetli uyarılara gerek vardır.

ATATÜRK'ün doğumunun yüzüncü yıldönümünün yurt içinde ve yurt dışında çeşitli etkinliklerle kutlanmasına karar verilmiştir. Yurt içindeki etkinlikleri yerel yönetimlerin yanı başında Kültür Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, TRT gibi devlet kuruluşları gerçekleştirecektir. 1981 yılının iki ayını geride bıraktığımız şu günlerde, yapılacak işler, yavaş yavaş şekillenmiye başlamıştır.

Örneğin TRT bir dizi beste siparişi vermiştir, çeşitli müzik dallarında yarışmalar açmıştır; bu yarışmalar sonuçlandığı zaman müzik dağarımız, senfonik orkestra için uvertürler, geleneksel Türk çalgıları için çoksesli parçalar, oda orkestrası için yeni yeni eserler kazanmış olacaktır. TRT'nin bir oda orkestrası bulunduğu düşünüldükte, bu topluluk için eser yaratılmasına önayak olması doğal karşılanacaktır.

Ama diğer yarışmaların hangi ölçülere göre açıldığını, ne gibi bir amaç güdülerek plânlandığını kestirmek kolay değildir. Geleneksel Türk çalgılarının evrensel bir düzeyde yer alıp alamıyacağı, eskiden de denenmiş bir yolun bizi bir yere götürüp götürmeyeceği, dolayısiyle bu çabaların Türk musikisine bir katkıda bulunacağı kuşkuludur.

"Uvertür" yarışmasının bestecileri içine soktuğu dar çerçevenin ise nedenini anlamak gerçekten güçtür. TRT'nin uzmanları öyle görünüyor ki, belli bir amaca yönelik olmasa da, sadece yeni eserlerin yaratılmasını yeterli bulmuşlardır.

Öte yandan, Kültür Bakanlığı da tanınmış bestecilere korolu senfonik eserler ve marşlar sipariş etmiştir. Bütün bu eserlerde konu Atatürk olduğu için, siparişleri tutarlı saymak gerekir.

Ancak, 1981, daha önceden plânlanmalıydı ve Atatürk için yapılan kompozisyonların seslendirildiği yıl olmalıydı.

Bu arada Ankara Belediyesinin plânladığı ve hükûmetin benimsediği Atatürk Kültür Merkezi tasarısı yakın bir gelecekte gerçekleşeceğe benzemektedir. Ankara'nın Hipodrom alanında kurulacak olan çok amaçlı Kültür Merkezi, başkentin büyük bir gereksinimine yanıt vercektir.

YURTDIŞINDAKİ KUTLAMA ÇALIŞMALARI

ATATÜRK yılının yurt dışında da kutlanabilmesi için çeşitli hazırlıklar yapılmaktadır. Yurt dışındaki etkinlikler daha çok tanıtıcı yönde olacaktır ve bu işi plânlaması için değerli kültür adamımız Talât Sait Halman, büyükelçi yetkileriyle görevlendirilmiştir.

Yurt dışında Türk kültürü,

geleneksel değerleriyle, folklor hazinesiyle ve çağdaş güçleriyle tanıtılacaktır. Ancak, etkili sonuçlar alabilmek, bazı konularda, kolay olmayacaktır. Örneğin çoksesli Türk musikisinin ve Türk solistlerinin özel konserlerle Batı pazarlarına sürülmesinin yarar sağlıyacağı söylenemez; kültür merkezlerinin dikkatini çekebilmek için her kentin normal sanat yaşamı içinde yer almak gerekir. Örneğin New York Filarmoni Orkestrasının Saygun'un bir eserini programa alması veya bir solistimize eşlik etmesi başka bir değer taşır ve Büyükelçiliğimizin davetlileri önünde bir Türk topluluğunun veya yorumcusunun konser vermesinden daha önemlidir.

Ayrıca, özel programlara katılacak kişiler ve topluluklar yavaş yavaş belli olmaya başladıkça, sanat çevrelerinde, bir başka kaygının da uyandığı görülmektedir. Sanatçı seçiminde ölçünün "nitelik" olacağı konusunda kuşkular belirmektedir.

Atatürk Yılının ne ölçüde başarılı geçtiği, ancak yılın bitiminde değerlendirilebilecektir. Fakat başarı için şimdiden yapıcı eleştirilere, iyiniyetli uyarılara gerek vardır. ●

RESİM – SERGİLER

ESAT K. ERTUR'UN RESİM VE BULGU - TAŞ SERGİSİ

Kendine özgü bir sanat anlayışı içinde çalışan Esat K. Ertur'un yapıtları Ankara'da, İş Bankası Sanat Galerisi'nde sergileniyor.

Resimlerin yanı sıra, Ertur'un sergisinde otuza yakın da taş var. Doğadan seçtiği taşları yine doğadan esinlenerek sanat yapıtına dönüştürmüş. Bu çalışma biçimini, sanatçı şöyle anlatıyor:

"Doğayı sevdim.... Gördüklerim birşeyler gizliyormuşlar duygusunu uyandırdı bende... Çözümlenmesi gereken gizemler... Hiçbir şeyin bir şey, ya da salt gördüğü şey olmadığını düşünmüşümdür hep... Son on yıla yakın bir süre, taşlar beni kendilerine çekmeğe başladılar. Sergilediğim otuza yakın taş, çeşitli ışıklarda incelediğim, üzerlerinde birşeyler gördüğümü sandığım, benimle konuşmak istediklerine inandığım yüzlerce taş arasından seçilmişlerdir. Üzerlerinde görülenler Doğa'nın yapıtıdır, ben salt onları daha iyi görünür duruma getirdim, kurşun kalemle ya da boyayla..."

Sanatçı, "bulgu-taş" deyimiyle bunları belirlemektedir. ●

ERTUR'un Van Gogh'u..

MODERN TÜRK SANATINDA ÖNEMLİ YERİ OLAN MUSTAFA AYAZ'IN ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYELERİ SOSYAL BİNASINDA SERGİLENEN ESERLERİNDEN BİRİ.

ÜNİVERSİTE VE SANAT

Kampüslü üniversiteler, eğitim sistemlerinde köklü bir-değişiklik olmasa bile, Batılı anlamda üniversite anlayışına, öteki üniversitelerimizden daha çok yaklaşabiliyorlar. Çünkü, kampüslü üniversite bir fakülteler veya yüksek okullar toplamı olmaktan öte, bir bütünleşmeye yönelebiliyor.

Bir bakıma bir avlu çevresinde toplanmış "külliye"yi andıran kampüslü üniversiteler bizde henüz çok yeni... Kampüsün, yani bir avlu çevresinde veya bir bahçede toplanmış olmanın sağladığı fizik yakınlık dışında, fakülteler, bölümler, kürsüler arasında henüz yeterince iletişim, işbirliği ve içiçelik kurulmuş değil. Fakat kampüsün sağladığı fizik olanak bile, o yönde bazı adımlar atılmasını kolaylaştırıp özendiriyor. En azından, dersler dışında ortak kültür, sanat, spor çalışmalarına ve toplumsal çalışmalara girişiliyor.

Ankara'da Ortadoğu Teknik Üniversitesi ile Hacettepe Üniversitesi, bir süredir bu bakımdan sevindirici atılımlar yapıyorlar. Her iki kampüslü üniversite de, bu tür çalışmalara gitgide ağırlık veriyorlar. Böylelikle öğrencilerin çok boyutlu bir kültür ortamı içinde yetişmeleri sağlanmış oluyor.

★

O arada, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, resim sergileri düzenlemeğe başladı. Şimdi bu Üniversitenin Öğretim Üyeleri Sosyal Binasında Mustafa Ayaz'la Veysel Günay'ın resimleri sergileniyor.

Her ikisi de değişik ödüller kazanmış kişilikli sanatçılar...

Tüm Üniversitelerin bu tür çalışmalarını geliştirmelerini dileriz. ●

DİL

DİLE "MÜDAHALE" KAÇINILMAZ BİR OLGUDUR

DR. KAMİLE İMER

- **Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen dil devrimi çoktan benimsenmiştir.**
- **Uluslaşma süreci ulusal dil sorununu da gündeme getirir. Amaç, yabancı dillerin saldırısından ulusal dili kurtarmak ve çağdaş gereksinmelere uygun bir kültür dili oluşturmaktır.**
- **Bizden önce bu işi gerçekleştirmiş birçok ulus vardır.**

ADI ister dil devrimi olsun isterse dil planlaması olsun, yapılan eylem temelde dile "müdahale"dir. Bu bakımdan "dile müdahale edilebilir mi edilemez mi" konusunu "dil devrimi olabilir mi olamaz mı?" biçiminde ele almak bizi yanılgıya düşürmeyecektir, kanısındayız.

Sayın Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun yazdığı gibi "**her devrim kendi alanında bir müdahaledir**". Halifeliğin kaldırılıp lâik Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından tutun da Arap yazısı yerine Latin yazısının, fes yerine şapkanın benimsenmesine değin Atatürk'ün hemen her alanda yaptığı iş, bir "müdahale", daha doğrusu devrimdir.

Dil alanında da durum aynıdır, öteki alanlarda yapılandan ayrı bir nitelik taşımamaktadır. Atatürk Devriminin tümünde olduğu gibi, dil alanında da bir "müdahale", bir devrim söz konusudur. Öteki Atatürk devrimlerinde olduğu gibi Dil Devriminin de savunulmaya gereksinimi yoktur. Çünkü Ata'nın önderliğinde gerçekleştirilen ve O'nun ilkeleri doğrultusundan sapmayan bu eylem, yine O'nun öteki devrimlerinde olduğu gibi, çoktan benimsenmiştir.

Bununla birlikte Dil Devrimine neden gereksinim duyulduğu konusunda açıklamalarda bulunmak, yine de yararlı olacaktır.

DİL DEVRİMİ NEDEN GEREKLİ?

Dil devriminin gerçekleştirilmesine yol açan en önemli nedenlerden biri, yabancı dillerin saldırısından dili kurtarmak, öteki ise -yine birinci ilke doğrultusundan sapmadan- dilin çağdaş ilerlemelere koşut olarak gelişmesini sağlamaktır.

Uluslaşma süreci, birçok ülkede görüldüğü gibi, dili yabancı dillerin saldırısından kurtarma konusunu, ulusal dil sorununu gündeme getirmektedir. Bilindiği gibi Türkçe, yüzyıllar boyunca Arapça ve Farsçanın egemenliğinde gelişmiş, birçok yabancı öğe dilimizde kullanım alanı bulmuştu. Gerçi Tanzimat Fermanıyla (1839) başlayan dönemde Türkçenin "sadeleşmesi" konusunda birtakım düşünceler ileri sürülmüştü. Ancak bunlar da günün diliyle anlatılmıştı. Örneğin şu kısa alıntı dilin "sadeleşmesi"nden söz etmektedir:

"...**öyle ise zann-ı acizanemizce esbab-ı ıslahi -evvelen kavaid-i lisanın mükemmel suretde tedvin ve temhidi- saniyen kelimatın istimal-i umumi dairesinde tahdidisalisen imla ve manaca ecza-yı lisan**

Okurlarımızın Düşünceleri

"YAŞAYAN TÜRKÇEMİZ" SAFSATASI

Dil tutucuları, dil devrimcilerini ve Atatürk tarafından kurulan Türk Dil Kurumunu "tasfiyecilik" ile suçlamaktadırlar. Böyle bir çaba, ne Atatürk'te ne de O'nun kurduğu TDK'unda vardır.

Dil tutucularının Dil Devrimine karşı saldırılarında kullandıkları başlıca çakaralmaz iki tüfekleri vardır: 1- "Yaşayan Türkçe", 2- "Dil kendi kendine gelişir"..

"Yaşayan Türkçe" teriminin esnek, belirsiz, karanlık bir anlamı vardır. Dil canlı bir varlık değildir ki kendi kendine yaşasın. Dilin temeli sestir. Bu seslere insanlar tarafından anlam verilmiş, böylece bu sesler ortak, toplumsal bir değer kazanmışlardır. Dil kendi kendine yaşamaz. Ancak insanlar, toplumlar tarafından yaşatılır.

"Yaşayan Türkçe"ciler "Dile müdahale edilmez, o kendi kendine gelişir", "Sadeleştirme hareketi Türkçe için çoktan bitmiştir" savlarından yola çıkıyorlar. Dillerin yaşayan değil yaşatılan varlıklar olduğu bilindikten sonra kendi kendine gelişmeleri söz konusu olamaz. Dilin sözcüklerini de insanlar yapmıştır. Gecekondu, dolmuş, kaptıkaçtı sözcükleri için kendi kendine olmuştur, denebilir mi?

Dilde sadeleşmenin bittiğini ileri sürmek, dilimizin dondurulmasını, durdurulmasını, zenginleşmemesini istemektir. Bu durumda bilim alanındaki ve teknikteki buluşlar için yaratılan kavramların Türkçelerini yapmayacak mıyız?

Türetilen sözcükler dilimizin yapısın, kurallarına uygun olmalıdır. Çaresiz kalırsak, yabancı sözcük alacağımıza Türkçe köklere az işlek ekler getirerek dilimizi zenginleştirmekte ne zarar var?

"Uluslar arasındaki sözcük alışverişi normaldir" savı, Türkçemize doldurulan yabancı sözcükler için geçerli olamaz. Çünkü dilimizin kendi sözcükleri varken ulusal dil bilincinden yoksun olarak yabancı sözcükleri kullanmak yabanseverlik olur.

Yüzyıllarca Arapçaya, Farsçaya kendi dilimizden üstün değer vermişiz. Türk Dili ile edebiyat, bilim olmaz diyenlerimiz olmuş. Halâ Türkçesi varken yabancı sözcüklere dillerinde, yazılarında yer verenlerimiz var. Yüzyıllarca sürdürülen yabancı sözcük alışkanlığı, şimdi de Batı dillerini öğrenenlerimizce sürdürülmektedir. Türklük için acı şeyler.

Süleyman Nuri ÖZ

beynindeki irtibat-ı surinin ittihad-ı hakiki haline gelecek kadar teşyidi-...suretlerinden ibaretdir" (Namık Kemal, Lisan-ı Osmanînin edebiyatı hakkında ba'zı mülâhazatı şamildir, Tasvir-i Efkâr, 16 rebiülahır 1283, no: 416).

Daha sonraki yıllarda yabancı kalıp ve kurallar zaman zaman Türkçede azalmakla birlikte yabancı sözcüklerde büyük oranda azalmanın olduğu ileri sürülemez. İşte bu nedenle yabancı öğelerin saldırısından Türkçeyi kurtarma konusundaki düşünceler, Ulusal Kurtuluş Savaşından sonra, uluslaşmayla birlikte olgunlaşmış ve Türk Dil Devrimi gerçekleştirilmiştir. Türk Dil Devrimi gerçekleştirilmemiş olsa ve çoğunluğu Arapça ve Farsça olan yabancı öğeler günümüzde de kullanılır olsaydı bu dile "Türkçe" demek ne ölçüde doğru olabilirdi? Kaldı ki çağdaş ilerlemelerle ortaya çıkan birçok kavramın karşılığının belki Batı dillerinden alınması tehlikesiyle de karşı karşıya kalınacaktı. Bu bakımdan dil devrimiyle bir yandan dilin özleştirilmesi düşünülürken öte yandan da dilin çağdaş ilerlemelere ayak uydurması, daha doğrusu bu ilerlemelerle ortaya çıkan kavramların dilde, dilin kendi öğeleriyle anlatım bulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle dile "müdahale" kaçınılmaz bir olgudur.

BAŞKA ULUSLARDAN ÖRNEKLER

Yeryüzünde diline ilk kez "müdahale" etmiş, ilk olarak dil devrimi gerçekleştirmiş ülke biz değiliz. Bizden önce ve sonra bu işi gerçekleştirmiş birçok ulus vardır. Dahası, uluslaşma sürecini yaşayan ve yabancı ulusların egemenliğinden kurtulma yolunda savaşım vermiş toplumların çoğu, dil alanında da böyle bir atılım yapmak durumundadır. Örneğin dili özleştirme amacıyla başlayıp gelişen Alman dilini arılaştırma eyleminin Otuz Yıl Savaşlarından, Napolyon egemenliğinin çökmesinden, 1871 yılında Alman Devletinin kuruluşundan sonra ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında ulusal duygulara koşut olarak hızlandığı belirtilmektedir. Yine Macar ve Norveç Dil Devrimlerinin gerçekleşmesinde ulusal uyanışın büyük çapta etkisi olmuştur.

Çeşitli uluslarda gerçekleştirilmiş olan dil devrimi, çıkış noktası bakımından değişiklik gösterebilir. Örneğin İsrail Dil Devrimi İsa'dan önceki çağlarda kullanılmış olan Kutsal Kitap dilini günün kavramlarını karşılayacak biçime getirme, dili işleyip onarma eğiliminden yola çıkmıştır. İbrancayı onarma çabası gösterenler, eski belgelerdeki söz varlığının çok dar olduğunu, bunların günlük dildeki en yalın kavramlardan ve bunları anlatacak sözcüklerden bile yoksun olduğunu biliyorlardı. İbrancayı çağdaş uygarlığın ve düşüncenin gelişmesini anlatabilecek bir bildirişme aracı durumuna getirebilmek için örneksemeden yararlanarak türetme yoluyla çok sayıda yeni öğeler yaratılmış, birleştirme ve çeviri yöntemlerinden de oldukça sık yararlanılmıştır. Bu çabalar sonucunda İbranca yerli ve yeni birçok öğe kazanmıştır.

Siyasal bağımsızlığını yitirdikten sonra uzun süre Danimarka'nın egemenliği altında yaşayan Norveç'te dil, Dancanın etkisinde gelişmiş, birçok Danca öğe dile yerleşmiştir. Norveççedeki Danca öğelere karşı ilk tepkiyi gösteren I. Aasen ise yeni dili taşra ağızları üzerine kurmak istemiştir. Bu nedenle Eski Norveç dili üzerinde gelişmiş olan Batı ve Orta Norveç ağızlarına öteki yörelerden daha fazla ağırlık vermiştir. Yeni Norveççe ile yazılan yapıtlarda gerek eskilikleri gerekse batılı olmaları dolayısıyla doğu bölgelerinde kullanılmayan birçok sözcük bulunması, yeni dilin ulusal bir dil olarak gelişmesini, tüm topluma mal olmasını engelleyici bir görünüm ortaya koymuştur.

Alman dilini özleştirme eylemi, Alman diline girmiş olan Latince ve Fransızca sözcükleri dilden atmak düşüncesiyle başlayıp gelişmiş ve telefon (**Fernsprecher**), radyo (**Rundfunk**), televizyon (**Fernsehen**)'a değin birçok sözcük ve terim Almancalaştırılmıştır.

Macar Dil Devrimi de genel olarak Macarcadaki Latince ve Almanca öğelere karşı yapılmıştır ve dili özleştirme, yenileştirme amacını taşımaktadır.

TÜRKÇENİN GÜÇLÜ BİR KÜLTÜR DİLİ DURUMUNA GETİRİLMESİ

Başlangıç noktası bakımından kimi zaman değişiklik gösterse de dil devriminin her ülkede amaçları aynı ya da benzerdir: Dili yabancı öğelerden temizlemek, aynı zamanda, çağdaş dünyanın ortaya çıkardığı kavramlara koşut olarak dilin gelişmesini sağlamak, bunlar için yeni sözcükler ve terimler yaratmak.

Bu açıdan bakıldığında Türk Dil Devrimi, her türlü kavramın Türkçenin kendi öğelerinden karşılanmasını ve dilimizin güçlü bir kültür dili durumuna getirilmesini amaç edinmiş ve bu yolda gerçekleşmiştir. Ayrıca Divan Yazınından bu yana kullanılmakta olan dili onarma amacı da vardır. Öte yandan dilimizin eski durumunda kullanılmış olan öğeler tarama yoluyla, Anadolu ağızlarındaki sözcükler derleme yoluyla saptanmış ve günün kavramlarını karşılayanlar toplumun beğenisine sunulmuştur.

Bu yönlerden az önce sözünü ettiğimiz dil devrimleriyle de ilişkilidir.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda Türk Dil Devriminin bütünüyle kendine özgü, yerli öğelerin kullanılmasını öngören, kendi kendine yeterli bir kültür dili yaratılmasını amaç edinen ve halka mal olan büyük ve bilinçli bir atılım olduğu ortaya çıkmaktadır.

Zu-erbaat-ül adlâ, müselles-i mütesaviy-ül adlâ, â'mal-i erbaa, küreyve-i hamra, küreyve-i beyza, amûd-ı fıkarî vb. terimler, Osmanlıca alanında özel öğrenim görmüş ve o dönemleri yaşamış kişiler dışında kimse anlamazken bu terimlerin karşılığı olan **dörtgen, eşkenar üçgen, dört işlem, alyuvar, akyuvar, omurga** vb. Türkçe sözcükleri herkes anlamaktadır. ●

Eğitimin yaygınlaşması

Dünyada artan nüfusa karşın, yetişkinler arasında okuma yazma oranının giderek arttığı görülüyor.

Dünya Bankasının verilerine göre, sınaileşmiş kapitalist ülkelerde okuma yazma oranı 1950 yılında yüzde 95'den, 1960'da yüzde 97'e ve 1975'de de yüzde 99'a yükselmiştir.

Merkezi plan ekonomilerinde okuma yazma oranı 1950'de yüzde 97 idi. 1960 yılında bu oran yüzde 98 ve 1975'de de yüzde 99 olmuştur.

Orta gelirli ülkelerde yetişkinler arasında okuma yazma oranı 1950 yılında yüzde 48 iken, 1960 yılında bu oran yüzde 54'e ve 1975'de de yüzde 71'e ulaşmıştır.

Düşük gelirle ülkelerde ise, 1950 yılında yüzde 22 olan okuma yazma oranı 1960 da yüzde 29 ve 1975'de de yüzde 38 olmuştur.

Eğitimin yaygınlaşarak okuma yazma oranının bu ölçüde artmış olması insanların kendi sorunlarına, ülke ve dünya sorunlarına 1950'lerden çok değişik bir biçimde bakmalarına yol açmaktadır.

BESLENME

İLLE DE KIZARTMA YAPILACAKSA SAĞLIKLI YAPILMALI

• Az yağ ile çok şey kızartılınca hem kızartma sağlığa daha zararlı olur hem de o yağ bir daha kullanılmaz. Oysa derin tavada bol yağla yapılan kızartmanın zararı azaldığı gibi, ayni yağ birkaç kez kullanılabilir.

Yaşadığımız günler, gitgide ağırlaşan geçim zorluğu karşısında, mutfağımıza ve beslenmemize daha çok özen göstermemizi gerektiriyor.

Halkımızın büyük çoğunluğu, herşeyinden olduğu gibi mutfak giderinden de kısma zorunda. Fakat bu kısıntıyı insanın sağlıklı gelişmesine zarar vermeden, hatta buna katkıda bulunarak yapma yolları bilim ışığında aranmalıdır.

Dergimiz, ilk sayısından başlıyarak ev kadınlarımıza, böyle bir ARAYIŞ'da yardımcı olmayı ödev biliyor

Bundan önceki sayılarda, okurlarımıza, özellikle protein gereksinmesini karşılamak bakımından, hamsinin kasaplık hayvan etleri ve pahalı balıklar kadar besleyici olduğunu, üstelik ülkemizde en ucuz besin maddeleri arasında yer aldığını açıklamıştık.

Geleneksel mutfağımızın sağlıklı bir ürünü olan ve giderek Dünyada da tanınmağa başlayan tarhana çorbasının yararını ve nasıl hazırlanabileceğini anlatmağa çalışmıştık.

Ekonomik, zorunluluklara ve bilimin bulgularına uygun bir çağdaş mutfak kültürü geliştirirken, folklorumuzun bir parçası olan mutfak geleneklerimizi, halkımızın yüzyıllar boyunca oluşmuş yemek zevkini ve alışkanlıklarını da kuşkusuz, göz önünde tutmak gerekir.

Fakat bilimsel bulgular belli bir düzeye varmadan önce oluşmuş mutfak geleneklerinden tümünün sağlıklı olduğu da söylenemez.

Örneğin, kızartma yoluyla yapılan yemekler, Türk mutfağında önemli bir yer tutar. Fakat zamanla, kızartmanın sağlığa zararlı yönünün ağır bastığı ortaya çıkmıştır.

Bu gerçeğe karşın, kızarmış yemekten vaz geçemiyenlerin, hiç değilse, kızartmada zararı asgariye indirme yollarına başvurmaları uygun olur.

Onun için bu sayımızda, kızartmayı daha az zararlı kılmanın yöntemleri üzerinde duracağız. O arada, yağdan "tasarruf" sağlamağa çalışırken, bazen sağlığa zarar vermekle kalmayıp, israfa da gidildiğini anlatmağa çalışacağız.

Türk mutfağının kendine özgü tadı olan kızartmalar, yıllar yılı sürdürülen bir yanlış yöntem yüzünden insan sağlığını bozmaktadır. Önce mutfağı, daha sonra sokağı saran dumanlar bir yandan gözleri yaşartırken bir yandan da o evde ne kızartıldığını çevreye duyurur. Kızartmalarda ortalığın dumana boğulmasının nedeni, ev hanımlarının tasarruf nedeni ile az yağ kullanmalarıdır. Uzmanların bu konudaki bilimsel açıklaması şöyle özetlenebilir:

"-Ev hanımları kızartmalarda tasarruf nedeni ile tavaya az yağ koyarlar. Yağ konulan kabın kitlesi yağ kitlesinden çok daha ağır olduğundan aşırı derecede kızan yağ, kaynama noktasının üzerinde parçalanmaya başlar. Parçalanma ile "**akreloin**" denilen zararlı madde oluşur. Gözleri yaşartan dumanın nedeni budur. Yemekler yoluyla alınan bu madde sindirim organlarına zarar verir. Önce gastrit ve zaman içinde ülser başlar."

Yağda kızarmış yiyeceklerin zararını bile bile halkımız, daha önce de belirttiğimiz gibi kendine özgü lezzeti yüzünden patlıcan, kabak, balık kızartmaları ile arnavut ciğeri adı verilen yiyecekleri bol bol yer. Kızartmalar lezzetlerinden başka doyurucudur da.

Burada çok yağ tüketmenin sağlık açısından yarar ve zararlarını bir başka yazıda ele alacağımızı belirttikten sonra bir gerçeği vurgulamak isteriz. Türkiye'de üretilen yağ ülke gereksinimini karşılayacak düzeydedir. Fakat bir beslenme politikasının saptanmamış olması ve yağ kullanımı konusunda halkımızın eğitilmemesi Türkiye'nin yağ açığında büyük etkenlerdir.

Türk mutfağında sürüp giden bir yanlış uygulama vardır: Az yağda kızartma yapılarak tutumlu davranıldığı sanılır. Yassı ve büyük demir tavalarda az yağ ile çok şey kızartılmaya çalışılır. Tavaya konulan az yağ kaynama noktasının üzerinde niteliğini yitirip bazı zararlı maddeler üretir. Oysa, derin ve ydyar kaplara konulan bol yağ ile yapılan kızartmalarda niteliklerini koruduğu için yağın yeniden kullanılma olanağı vardır. Batılı beslenme uzmanlarının **"Derin Kızartma"** adını verdikleri bu yöntemle yapılan kızartma sırasında, belirli bir ısınma noktasından sonra yağ tıpkı su gibi kaynar ve sıcaklık belirli bir noktada kalır. Sıcaklık belirli noktada kaldığı için yağın yanması söz konusu değildir ve **yağ zararlı maddelere dönüşmez.**

Az yağ ile yapılan kızartmalarda kızartılacak yiyeceklerin tamamı yağın içine batmadığı ve bir yüzleri açıkta kaldığı için havanın oksijeni üzerindeki başta vitaminler olmak üzere pek çok maddeyi oksitler. Bunun anlamı kızartılan besinin besleyici değerinin azalmasıdır. Oysa "derin Kızartma" da açık deyişle derin kaplarda bol yağ ile yapılan kızartmalarda besin değeri korunur, kararmalar olmaz ve besinler doğal renklerini korurlar. Ayrıca, kömürleşme, karbonlaşma ve yağın zararlı maddeler üretmesi de önlenmiş olur.

Az yağ ile yapılan kızartmalarda kalan yağlar siyahlaşır, kalan parçalar kömürleşir ve bir daha kullanılamayacağı için genellikle bunlar atılır. Oysa derin kaplarda yapılan kızartmalardaki yağlar 7-8 kez kullanılabilir.

Fakat bu konuda yapılması gereken bazı şeyler vardır. Derin kızartmada da bazı besin maddesi parçaları yağın içinde kalır. Her kızartmadan sonra bu yağ, huniye konulan bez ya da pamuk yoluyla süzülür ve bir kavanoza konularak serin bir yerde, varsa buzdolabında tutulur. •

SAĞLIK

TEMİZLİK, DETERJAN VE İNSAN SAĞLIĞI

● Deterjanların insan sağlığına ve doğaya verdiği zararlar üzerinde önemle durulmalı, bu zararları azaltabilmenin yolları halka anlatılmalıdır.

Televizyon sunucusu sordu:
— **Ellerin deterjana karşı korunması için ne yapılması gerekir?"**
Konuşmacı, yüzünü kaldırıp ekrandan seyircilere bakarak soruyu şöyle cevaplandırdı:
" — **Ellerin deterjanların olumsuz etkilerinden korunması sorunu çok önemlidir. Çamaşır ya da bulaşık yıkarken deterjandan ellerin bozulmasını önlemek için bulaşık eldiveni kullanılmalıdır. Yalnız uzun süre eldiven içinde kalan ellerin havasızlıktan etkilenmesini önlemek için de bazı önlemler alınması gerekir. Sık sık eller eldivenden çıkarılıp havalandırılmalı ve pudralanmalıdır. İş bittikten sonra da ellere losyon sürülmelidir. Bu losyonu eczanelerden almaya gerek yoktur, evde de yapılabilir. Limon suyu ile gliserin karıştırılır, bir kaç gün bekletilir ve daha sonra da ellere sürülür..."**

Elleri deterjanların olumsuz etkilerinden korumak önemli bir sorundur. Fakat çok daha önemli olan, deterjanlardan doğanın ve insanlığın korunmasıdır. Onbeş yıl öncesine kadar temizlik için kullanılan sabun ve benzeri şeylerin yapımında deterjandan yararlanılması kesin biçimde yasaktı. Daha sonra bu yasak uygulanmaz oldu ve sonuçta deterjan doğrudan yaşamımıza girdi...

DETERJAN NEDİR?

Deterjanlar bir çeşit petrol türevidir. Bilim adamları deterjanı şöyle tanımlıyorlar:

"**Deterjanlar genelde petrol türevleridir. Bir başka deyişle ham petrolün enerjiye dönüştürülüşü sırasında elde olunan ürünlerden yararlanılarak yapılırlar. İçlerinde sağlığa zararlı kimyasal bileşikler vardır. Nasıl tarım ilaçlarındaki fosfor ve bunun bileşikleri zehirli ve insan sağlığı için zararlı ise deterjanlar da insan sağlığı için zararlıdırlar."**

Deterjanlar suyla yapı değiştirirler. Böylece içlerindeki zararlı ve insan sağlığı için tehlikeli maddeler ortaya çıkar. Örneğin, deterjanların içindeki "fosfat bileşikleri" adı verilen bir madde durgun sulardaki gözle görülmeyen küçük canlıların korkunç denebilecek biçimde çoğalmalarına yol açarlar. Bilindiği gibi suda yaşayan her canlının da oksijene gereksinimi vardır. Bu küçük canlılar hızla çoğalınca sudaki oksijeni tüketirler ve ölürler. Gözle görülmeyen canlıların ölümü ile durgun sular üzerinde gözle görülebilen bir tabaka oluşur. Bu arada suyun altındaki balıklar ve öteki canlılar için de yaşamak olanaksızlaşır. Ayrıca, deterjanlar suyla karıştıktan sonra "karbonik asit" adı verilen zehirli bir maddeyi de üretirler. Bu zehirli madde balıkların kısa zamanda ölümüne yol açar.

Kullanılan deterjanlar, yıkama suları ile bir yandan çevreye yayılırken bir yandan da lâğım ve akarsular yoluyla denizlere, göllere doluşur. Deterjan kalıntıları deniz ya da göllere ulaştıktan sonra parçalanıp zehirli maddelere dönüşür.

Yazılı ve sözlü basın-yayın organlarında sürekli reklâmı yapılan deterjanların yalnız yararından söz ediliyor. Gerçekten deterjanla yıkanan çamaşır ve bulaşıklar kolaylıkla temizlenir. Fakat reklâm gürültüsünde deterjanların insan sağlığı açısından zararları duyurulamamaktadır.

İkinci Dünya savaşından hemen sonra "deterjanla temizlik" eğilimi başlamış, Birleşik Amerika'da temizlik işlerinin üçte ikisinin deterjanla yapıldığı saptanmıştır. Birleşik Amerika'dan öteki ülkelere ve yurdumuza da sıçrayan deterjan kullanımının sağladığı kolaylıklar ustalıkla kamuoyuna aktarılırken, bilim adamlarının, deterjana, doğayı tehlikeli biçimde kirletmesi, doğa dengesini bozucu etkileri ve insan sağlığına zararları açısından karşı çıkışı üzerinde durulmamıştır.

DETERJANIN ZARARI

Deterjanlarla yıkanan bardak, tabak gibi mutfak araçları ne kadar iyi durulanırsa durulansın, kalıntıların tümünü temizlemek olanaksızdır. Besinler yoluyla insan vücuduna giren deterjan kalıntıları sağlığı tehlikeye sokar. Çünkü, insanın yapısı bazı maddeleri zararsız duruma getiremez. Bunlardan biri de deterjanın içindeki zararlı maddelerdir. Deterjanın içindeki zararlı maddelere karşı insanın karaciğeri sürekli ve yoğun biçimde çalışmak zorunda kalır. Karaciğer sürekli bu maddeleri zararsız duruma getirmek için zorlanırken, insan yapısının genel çalışması aksar... Uzmanlar bu olayı kimyasal ve fiziksel olarak bilimsel biçimde kanıtlamış bulunuyorlar.

Birleşik Amerikada yapılan bir araştırmadan öğrenildiğine göre, bir ton deterjan kullanıldığında çevreye yaklaşık 65-79 kilogram "fosfat fosforu" yayılıp ekolojik devreye girmektedir. Aynı araştırmada, deterjan üretiminde çok yüksek ısı kullanılması, bir yandan enerji tüketimini körüklerken, bir yandan da ısı açısından çevreyi kirletmektedir. Bu arada deterjan sanayiinde kullanılması zorunlu cıva ile klor da hava ve çevreyi zehirlemektedir.

Tehlikeyi sezen gelişmiş ülkeler, deterjanların içindeki fosfat yerine bir başka maddeyi (nitrilotriasetik asid) kullanmayı düşünmüşlerdir. Fakat yapılan deneylerde, deterjana katılan yeni maddenin de küçük oranlarda bile hayvanların yavrularında doğum öncesi sakatlıklara neden olduğu saptanmıştır.

YAPILMASI GEREKEN...

Yaşamın vazgeçilmez parçası durumuna gelen deterjanı yasaklamak günün koşullarında olanaksızdır. Fakat, kamuoyuna deterjanın zararları anlatılmalıdır; alınacak önlemler öğretilmelidir. Örneğin, radyo, televizyon ve basında deterjanların yalnız elleri bozmakla kalmadığı, aynı zamanda insan sağlığını tehdit ettiği de vurgulanmalıdır. Mutfakta deterjan yerine sabun kullanılması gerektiği üzerinde durulmalı, toplu yemek yenilen yerlerde olsun deterjan kullanılması sınırlanmak veya zararını asgari ölçüye indirecek önlemler alınmalıdır. ●

GENÇLİK SORUNLARINA NASIL YAKLAŞILMALI?

DR. NECMETTİN ERKAN

● Ana ve babaların tüm kalıtımsal özelliklerinin en sağlıklı biçimde geleceğin kuşaklarına geçmesi, kazanılmış tüm yeteneklerin önleyici hekimlik ve yeterli beslenme ile en üst düzeye geliştirilmesi şarttır.

FRANSA'nın Gençlik eski Bakanlarından ve Himalayalar Fatihi M. Maurice Herzog "**Bu gün gençlerimize yeteri kadar önem vermez ve yatırımlar yapmazsak, yarın onlar bizim mezarlarımız üzerinde tepinirler ve bunun tek sorumlusu da biz oluruz**" diyor.

Günümüzde görüntüsü ve kavram berraklığı önemli ölçülerde zedelenmiş bulunan gençlik, ayni yaş kuşağına giren tüm insanların hata ve sevaplarının yükünü sessizce yüklenen, toplumsal gerçeklerin kendisine ne umutlar, nasıl yarınlar ve ne gibi hedefler ve görevler vereceğini saptama şansından yoksun, kalabalık bir toplum kesimi haline geldi.

Giderek hızlanan ulaşım araçları, kitle haberleşme olanakları ve kültürel aşamalarla üstün yetenekler geliştirebilen gençlik hızla ilerliyor. Ancak, toplumun düzen değişiklikleri ve geleceğe ait beklentiler, gençliğin özlem duyduğu doğrultuda mı gelişiyor? Kestirmek olanaksız. Zorlu sosyo-ekonomik sınavlardan geçen bir ülkede gençler mutlu, sakin, geleceğe güvenli ve gerçek yerini bulmuş bir toplum kesimi haline ne zaman gelecektir?

Türk toplumunun atılımlarında, geleceğin mimarlarının bu günün eğitilmiş genç kuşağı olacağını düşündükçe, kendimizi sıkıca bir eleştirmek ve gerçekleri bulmak için toplumsal bir ARAYIŞ içine girmek kaçınılmaz bir yaklaşım olarak şekilleniyor.

Acaba, biz Büyük Önder Atatürk'ün Türk Gençliği'ne emanetlerini, muhafaza ve müdafa etmeleri için gerçekten teslim edebildik mi? Bu emanetin yüceliğini ve yıpranmaz anlamını onların tertemiz ve taze bilinçlerine özenle işleyip, güçlü bir şekilde yerleştirebildik mi? Dil, din, ırk ve renk farkı gözetmeden kader birliği etmiş insanların Kurtuluş Savaşı ardından kurdukları bu ülkede, özgür düşünce bilimsel gerçekçilik çizgisini bozarak, bölücü ve yıkıcı akımlar nasıl oldu da bir hastalık gibi yerleşti? Böyle bir yarayı nasıl kapatacağız?

SORUMLULUK YÜKLENMEK

Özgür demokratık düşüncenin, sosyal refah dağılımı ve adaletin ve omuz omuza mücadele için güç birliğinin önlemlerini çabucak almalıyız. Gençlik, kendini tanımlamak, ülke sorunlarında kendisine düşen duyarlılığı göstermek, ülkenin gününü ve geleceğini etkileyen tutum ve kavramlar karşısında sorumluluk yüklenmek istediğinde, onların bu tertemiz ve asil duygularını olumlu bir şekilde değerlendirmeliyiz. Geleceğin temel güvencesi olan gençlerimizin, sosyal devlet olanakları ile, daha sağlıklı, geniş kültürlü, barışsever, ilerici ve kaynaşmış olarak yetişebilmeleri için onlara yardımcı olmalıyız ve danışmanlık yapmalıyız.

Türk gençlerinin en önemli özellikleri; açık sözlü, cesur ve özveri için daima hazır bulunmalarıdır. Sorumluluk duyguları yüksek gençlerimiz, kendilerine güven duyanları asla yanıltmazlar. Erginlerin en önemli uğraşı da kendilerinden daha çok verebilmek ve akılcı davranışlarda şekillenmelidir.

Gençlik, büyük bir hızla aşamalar yapmaktadır. Kendilerine fırsat verildiğinde, üstün sorumluluk duyguları ile, umulanın üstünde başarı göstermekte ve devamlı bir arayış içinde, olanaklar elverdiğince, doğruya ve güzele koşmaktadır.

Toplum kalkınmasında, saydığımız özellikleri gösteren ve önemli bir nüfus kesimini oluşturan gençlerimizi harekete getirmeden, onları sadece bir tüketim toplumu olarak değerlendirmek, çok önemli eğitim ve üretim olanaklarını yitirmek olur.

EN VERİMLİ GELİŞİM

Toplum düzenimizde çocuklar, yeni yetişenler ve gençler söz dinlesinler isteriz. Onların aile içindeki ve toplumdaki demokrasiyi en iyi öğrenecekleri çağlarda kayıtsız ve şartsız otoriteye bağlı olmalarını öngörürüz. Bu koşullarda yetişen gençlik de daima güdülenmeye muhtaç ya da kendisinden başkasını dinlemeyen, uyumsuz bir kişilik kazanmağa başlar. Toplumsal yaşam, karşılıklı hak ve özgürlüklere saygı, insancıl tutum, özveri, ağır başlılık ve dinamizma gençlerin karakterine özenli bir şekilde işlenmeli ve bunun için her türlü çaba gösterilmeli ve her türlü yatırım yapılmalıdır.

Gençliğe hizmet ana ve çocuk sağlığından başlar. Ana ve babalarının tüm kalıtımsal özelliklerinin en sağlıklı biçimde geleceğin kuşaklarına geçmesi, kazanılmış tüm yeteneklerin önleyici hekimlik ve yeterli beslenme ile en üst düzeye geliştirilmesi şarttır. Önce sağlıklı anneler ve sağlıklı çocuklar...

Çocukların en verimli gelişim çağında (0 - 6 yaş), sosyo - ekonomik koşulları yetersiz ailelere, sosyal - devlet olanakları ile gerektiğince yardımlar yapılarak, çocukların bedensel ve zihinsel gelişimleri güvence altına alınmalıdır. Bu çağlarda, görsel ve işitsel uyarım zenginliği yaratacak olanakların planlanması, çocukların kavrayış gücünün yüksek beden gelişimlerinin hızlı olması için her çareye başvurulmalıdır.

Okul çağında, yeterli beslenme ve serbest devinme koşulları içinde, bağımsız yaşayabilecek düzeyde temel bilgileri alarak bilinçlenme gündeme getirilmeli, çocuklar güle oynaya ve uygulamalı eğitim metodları ile yetiştirilmelidirler. Bu çağlarda, açık hava, güneş ve her türlü doğa koşullarında zinde, aktif ve neşeli bir kuşak yetiştirmek için eğitsel ve yönetsel planlar yapılarak yürürlüğe konulmalıdır.

11 - 12 yaşlarında çocuklar gençlik çağının eşiğine gelirler. Ulusal bir kararlılıkla, çocuk eğitimi ve gelişimini en ileri yöntemlerle eksiksiz uygularsak, gençlik çağına geçiş sağlıklı ve verimli olur. ●

TV. SORUMLULARI: Doyuruculuğu da, eğiticiliği de giderek kısırlaşan bir proğram anlayışı..

RADYO - TELEVİZYON

TELEVİZYON VE SEYİRCİ

● Seyirciler olarak, okumanın, kültürün ve aramızda konuşup tartışarak düşünce oluşturmanın yerini tümüyle televizyon seyirciliğine bırakırsak, bir yandan insanlar ve insan kafası giderek tembelleşir, bir yandan da TV sorumluları "ne versek halk onunla yetiniyor" deyip işin kolayına varırlar.

TELEVİZYON için iyi-kötü türlü şeyler söylendi bugüne dek.. O arada, insanı tembelleştirdiği, kitap okuma dürtüsünü körlettiği söylendi.

Bunlarda kuşkusuz bir gerçek payı vardır.

Ama bir yandan da televizyon çağımızın bir gerçeği, hem de çok önemli ve etkin bir gerçeği... O nedenle, televizyondan, insan kişiliğini ve kişiliğini geliştirme, insanların bilgi dağarcığını zenginleştirme yolunda en iyi yararlanma yollarını arayıp bulmak gerekli.

Bunun için, televizyon yöneticilerine, programcılarına, yapımcılarına olduğu kadar, televizyon seyircilerine de görevler düşer.

Eğer seyirciler olarak, okumanın, kültürün ve aramızda konuşup tartışarak düşünce oluşturmanın yerini tümüyle televizyon seyirciliğine bırakacak olursak, akşam işten eve dönünce, kendimizi koltuğa bırakarak, çayımızı içip sigaramızı tüttürerek, günün yorgunluğunu ve dertlerini sırf televizyonla giderme kolaycılığına kendimizi kaptırırsak, bir yandan insanlar ve insan kafası giderek tembelleşir, bir yandan da televizyon sorumluları, "ne versek halk onunla yetiniyor" deyip işin kolayına bakarlar, yani onlar da tembelleşirler.

Oysa, televizyon, seyirciyi oyalayıp dinlendirirken, ayni zamanda, sıkıcı olmaksızın eğitmelidir ve, onun da ötesinde, insana, kendi kendini daha iyi eğitip yetiştirmenin yollarını göstermeli, insanları daha çok okumaya, daha çok tiyatroya konsere gitmeye, daha yüksek düzeyde konuşup tartışmaya yöneltebilmelidir. İnsanı daha çok düşündürmelidir.

TERSİNE GELİŞME

Türkiye'deki durum bunun tam tersine gelişiyor. Zaman zaman, Türk televizyonu, Dünyanın en iyi televizyon istasyonlarıyla boy ölçüşebilecek düzeyde bir yayın programcılığı yapabilmiştir. Demek ki, istenirse, bunun için gerekli insan gücü TRT'de ve ülkemizde bulunabilmektedir.

Fakat özellikle son zamanlarda, Türk televizyonunun bu bakımdan bir gerileme, sönükleşme, gerçek potansiyelinin çok altında çalışma durumuna girdiği gözleniyor.

Bunun günahı, enerji tasarrufu gerekçesiyle yayın saatlerinin kısılmasına yüklenemez.

Dünyanın pekçok ülkesinde, yayın programları, aşağı yukarı bizde şimdi olduğu kadar kısadır. Fakat ayni süreye çok daha doyurucu ve eğitici programlar sığdırılabilen ülkeler vardır.

Ne var ki, seyircimizin gitgide edilgin duruma, pasif bir seyirci durumuna gelmiş olması, birçoklarımızı ne verilirse onunla yetinmesi programlar da iyi de kötü de olsa, günlük programın başlangıç sinyaliyle televizyon alıcısını, açıp program bitinceye kadar açık tutma alışkanlığına girmiş bulunması, TRT'yi de gitgide kaygısızlaştırıyor.

HAFTALIK PROGRAMLAR

Elimizde TRT'nin Salı günleri basın için yayınladığı programlar var. Eskiden bunlar aylık basılırdı. Şimdi ancak bir hafta sonrası için basılıyor. Gazete veya dergiler bunları, gelecek haftanın programı diye yayınlıyorlar. Fakat bazen, yayınlanan programla ekranda verilenler biribirini tutmuyor. Bunu yapan da bir Devlet kuruluşu olunca, böyle ciddiyetsizlikler büsbütün bağışlanmaz oluyor.

İşte bu haftalık bültenlerden yalnızca birisine bakmak, günlere göre ekranda nelerin olabileceğini genel çizgileriyle bilgimize sunuyor.

Pazartesi; Açılış, sonrası haberlere kadar "Atatürk'ten Anılar". Haber öncesi genişçe tutulmuş bir reklam kuşağı, ve haberler. Haber sonrası hava durumu, reklamlar ve dış kaynaklı dizi film, spor proğramı ve haberler.

Salı; Ekran "Saz eserleri" ile açılıyor. Miniklerin ve de büyüklerin beş gündür bekledikleri "Uykudan Önce" ile sürüyor. Arada yine uzun bir reklâm kuşağı ve haberler. Hava durumu ve reklamların ardından "Günlerin Getirdikleri" adlı ilginç olaylarla dolu magazin proğramı. Ardından dış kaynaklı bir dizi film, reklamlar ve haberler.

Çarşamba: Bu kez "Minik Konser" ile açılıyor. Seyirci çayını tazeleyinceye kadar başlayıp biten

Bulmacanın Çözümü

SOLDAN SAĞA:
1—Tırkaz, Sin, 2—Ula, Çelmik. 3—Hımbıl, Eşarp. 4—Acar, Zekavet, 5—Fazilet, rU, 6—Aç, Çeten, 7—Yön, Çenet, 8—El, dA, Ak, Çil. 9—Ümit, Tepeli. 10—Kabakulak, 11—Sen, Reçete, 12—Alaka, Azamet.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:
1: Tuhafiye, Na. 2—Ilıca, Ölük, 3—Ramazan, Masa. 4—Briç, Dibek, 5-Açı, Çatana. 6—Zelzele, 7—Et, Natura. 8—Emek, Çekelez. 9—İşaret, Paça. 10—Skavut, Çekem, 11—Re, Eril, Te, 12—Neptün, Liret.

adı üstünde minik bir konser programıyla sözüm ona topluma musiki kültürü verilmiş oluyor "Uykudan Önce" bugün de var. Reklâmlar, haberler, hava durumu, reklamlar ve ardından ancak oyuncularının ustalığıyla dinleyici oyalıyabilen "Zaman-mekân makinası", arada reklamlar...

Televizyonda Sinemayı da reklâmlarla haberler izliyor.

Perşembe; Program, saz eserleriyle başlıyor. Küçük izleyicilerin son günüdür Perşembe. Onun için Uykudan Önceye ek olarak bir de minik, "haftanın şarkısı" bu güne armağan olarak konulmuştur. Reklam kuşağını haberler, hava durumu, yine reklamlar ve yeni bir dizi izler. Dizinin ardındansa, haberciliği bir yana bırakıp nedense magazinciliğe yönelen haber dairesinin sunduğu "Magazin ve Müzik" proğramı izler. Yayın, reklamlar ve haberler ile noktalanır.

Cuma; Yayın, "İnanç dünyası" ile açılır. Reklamlar ve haberleri, hava durumu ile reklâmlar, "Beni Hatırlayınız" adlı anı programını da dış kaynaklı bir dizi, reklamlar ve müzik programı izler. Arada yine reklamlar ve haber.

Cumartesi; Çizgi film "Şeker kız"la açılan yayın, çocuk programı "Güle oynaya" ile sürer. Dış kaynaklı bir dizi filmi, yerli bir dizi, "Efendime söyleyim" ve sırasıyla, reklâmlar, haberler, hava durumunu Türk Halk Müziği proğramı ve televizyonda yerli sinema izler.

Pazar; günü, yayın erken açılır. Liselerarası bilgi yarışmasını televizyonda sinema ve tatil biterken adlı ne tür bir yapım olduğu pek kestirilemeyen, "Eğlence Programı"nın arkasından "Spor Dünyası" ve "Taş Devri", reklamlar, haberler, hava durumu ve "Dallas" izler. Araya serpiştirilen müzik parçalarının ardından BBC yapımı bir belgesel gelir: "Zor yıllar".. Reklamları, ise haliyle son haberler noktalar.

İşte bir haftanın dökümü, üç aşağı-beş yukarı, bundan ibaret...

Doyuruculuğu da eğiticiliği de gitgide kısırlaşan bir program anlayışı...

Fakat seyircimiz, bu gerilemeye kısırlaşmaya sabırla katlandığı için, Televizyon yönetimimiz, kendine çeki düzen verme gereğini duymuyor.

HELVA YAPABİLECEK OLANAKLAR VAR

Türk Televizyonu kurulalı 13 yıl oldu. TRT'nin televizyon alanında iyi yetişmiş birçok programcıları ve teknik elemanları var. Ayrıca TRT dışında, iyi nitelikli, doyurucu programlara katkıda bulunabilecek pekçok eleman var, uzman var, sanatçı var. Nitekim zaman zaman bu olanaklar sorumluca ve zevkle değerlendirilip, TRT'nin televizyon programları, neredeyse BBC'den hemen sonra gelecek düzeylere kadar yükselebilmiştir.

Televizyonun teknik olanakları da küçümsenemiyecek kadar gelişmiş, bu 13 yılda...

Başlangıçta 5 kilovat anten gücünde ve sadece Ankara'nın bir kısmına yapılabilen yayın, bugün ülkenin alan olarak yüzde 70'ine, nüfus olarak yüzde 80'ine ulaşmış, anten gücü 2 bin kilovata varmıştır. Televizyonun, kendi verilerine göre, Ankara'da, toplam 17 kameralı 5 stüdyosu, iki naklen yayın aracı ve sayısız resim kayıt cihazlarıyla, film gösterme cihazları, 20 film kamerası ve banyo cihazlarıyla bunlara yeter oranda kurgu masaları vardır İstanbul'da 4 stüdyosu, iki naklen yayın aracı, film kameraları, kurgu masaları, İzmirde 2 stüdyosu, bir naklen yayın aracı ve film kameraları demirbaşta kayıtlıdır. Ama bu saydıklarımızın yayındaki katkıları yüzde 25'e bile zor varır.

İyi seçilmek koşuluyla, kuşkusuz, yabancı kaynaklı proğramların önemi küçümsenemez.

Ama, bir yanda bunlardan yararlanırken, bir yandan da yalnız kendi halkımızı doyurmakla kalmayıp dışarıya sunulabilecek düzeyde yerli programlar hazırlıyabilme olanaklarımız da var.

Fakat bu olanaklar gitgide daha yetersiz biçimde değerlendiriyor.

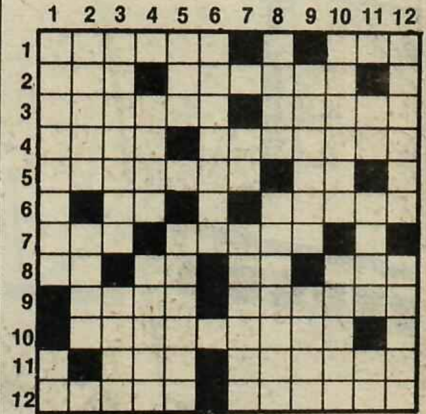
Bir başka deyişle, unumuz yağımız şekerimiz var... Bunlardan iyi bir helva çıkaracak insan gücümüz olduğu da zaman zaman kanıtlanmış. Ama giderek daha iyisi gerçekleştirilmek yerine, yapılan helva gitgide Nasreddin Hoca'nın "ben de beğenmedim" dediği kar helvasına dönüşüyor; Daha yerken eriyip gidiyor; insaną, topluma, hemen hiçbir şey katmıyor.

Bu durumdan kurtulabilmek için;

★ Seyircinin, her verilene sessiz sedasız razı olmaktan kurtulması gerek...

★ Basının, dizi programlarla veya sanatçılarla ilgili dedikodulardan çok, yapıcı ve yol gösterici yayınlara, eleştirilere yönelmesi gerek...

★ TRT yönetiminin de, elindedeki olanakların geçmişde zaman zaman ne kadar iyi değerlendirilebilmiş olduğunu gözönünde tutarak, daha sorumluca değerlendirme çabasını göstermesi gerek..●

SOLDAN SAĞA:

1—Kapı mandalı, sürgü - Ölü gömülen çukur, kabir. 2—Muğla iline bağlı bir ilçe - İri saman. 3—Budala ve miskin - soğuğa karşı boyuna alınan örtü, atkı. 4—Atılgan, gözüpek - Anlak, zeyreklik, zeka. 5—Erdem - TERSİ, tümör. 6—Yemek yeme gerekliliğini duyan ya da yemesi gereken - Saman taşımak için arabalara konulan ince dallardan örülmüş büyük sepet ya da çit. 7—Bir şeyin yüzlerinden herhangi birinin baktığı taraf - Meyve kabuklarının, çatlama sırasında ayrıldıkları parçalardan her biri. 8—Bir organımız TERSİ, isim - Kar renginde olan, beyaz -Tavukgillerden, eti için avlanan, ormanlarda yaşayan bir kuş, dağtavuğu. 9 —Umut - Başında, sorguç, hotoz gibi bir süs bulunan kuş. 10—Bezleri ve en çok tükürük bezlerini şişiren bulaşıcı, salgın ve ateşli bir hastalık. 11—Tekil ikinci kişiye gösteren adıl - Yemek tarifesi. 12 - İlgi - Ululuk.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1—Çorap, mendil, eldiven gibi giyime ve kurdela, dantel gibi giysi süsüne yarar şeyler - Kimyada sodyumun simgesi. 2—Suyu, sıcak olarak yerden çıkan hamam, kaplıca - Canlılığı azalmış, halsiz. 3—Kamer takviminde bir ay - Üstünde ya da çevresinde türlü işlerin yapıldığı, yüksekçe, genişçe ve ayaklı tabla. 4—Dört kişi arasında oynanan bir kağıt oyunu - Taştan ya da ağaçtan yapılmış büyük havan. 5—Bir noktadan çıkan iki yarım doğru arasındaki açıklık, zaviye - Filika büyüklüğünde küçük vapur - İstimbot. 6—Deprem. 7—Kasaplar tarafından satılan kesilmiş hayvan - İnsanda yapılış özelliği, iç niteliği. 8 — Bir işin yapılmasında harcanılmış olan beden ya da kafa gücü - Sincap. 9—Anlamlı davranış, anlam yükletilen şey - Kasaplık hayvanların kesilmiş ayağı ve bundan yapılan yemek. 10—Keşif işlerinde kullanılan, hızı çok bir çeşit gemi - Ökseotu. 11—Müzikte bir nota - Kimi dillerde erkek cinsten sayılan sözcük - Kimyada tellürün simgesi. 12—Denizhan adıyla da bilinen gezegen - Bir Avrupa ülkesi olan İtalya'nın para birimi.

Çözümü 46. Sayfada